

Masteroppgåve i nynorsk skriftkultur

«Eg kviler litt for mykje på at eg tenkjer at eg kan nynorsk.»

Ei undersøking av kjennskap og haldningar til valfridomen i
nynorsknorma hjå lærarstudentar med nynorskbakgrunn i Oslo og
Trondheim

60 studiepoeng

Aksel Torsnes Mehlum
Mai 2016

Samandrag

Denne masteroppgåva tek først og fremst føre seg normmedvit og normtryggleik hjå lærarstudentar som har vakse opp med nynorsk som hovudmål, men som har flytta til Oslo eller Trondheim for å ta lærarutdanning. I tillegg til å granske faktisk normkunnskap gjennom å teste dei konkrete formvala informantane gjer når dei skriv, har eg intervjuat eit utval av informantane om mellom anna haldninga til valfridomen innanfor norma og korleis valfridomen kan handterast didaktisk i ein undervisningssituasjon.

Forskingsspørsmåla har vore desse tre:

- Korleis ser nynorsken til lærarstudentar med nynorskbakgrunn i Oslo og Trondheim ut?
- Kva viser formvala deira om normkunnskap og normmedvit?
- Kva haldningar har dei til den gjeldande nynorsknorma?

Mange av dei variablane eg har testa, er knytte til emne som blei drøfta i samband med revisjonen av nynorskrettskrivinga i 2012. Funna i studien min tyder på at normtryggleiken ikkje er på topp hjå dei fleste informantane. Alle gjer normbrot, og det er i somme tilfelle vanskeleg å sjå noko tydeleg system i normbrota. Samstundes finst det nokre variablar der ein kunne vente større variasjon, men der informantane gjer nett dei same, normrette vala. På haldningssida har hovudinformantane ulike meiningar om kva som for språksamfunnet generelt er best av ei vid eller ei stram norm, men alle trur likevel det er ein pedagogisk/didaktisk føremon for læring av nynorsk at norma er smal.

Summary

This master's thesis primarily addresses awareness and knowledge about the official norm (correct spelling and grammar) of Nynorsk, one of the two written forms of the Norwegian language. My informants are student teachers who grew up in parts of Norway where Nynorsk is established as the majority language, but have moved to the cities of Oslo or Trondheim to study. In addition to exploring their actual normative knowledge by testing the informants' choices when writing, I have interviewed a selection of the informants about their attitudes towards the freedom of choice between different forms within the language norm, and how this freedom of choice can be handled didactically.

My research questions have been as follows:

- What kind of Nynorsk do we find in the writing of student teachers in Oslo and Trondheim who were brought up in a 'Nynorsk area' of Norway?
- What do their choices when writing tell us about their knowledge and awareness of the norm?
- What kind of attitudes do they have towards the current Nynorsk norm?

Several of the variables tested are linked to topics that were discussed during the revision of the Nynorsk norm in 2012. The findings of my study suggest that most of my informants are not top-level when it comes to knowledge about the norm. All of them break the norm from time to time, and it can be hard to locate an apparent system in these breaks. Still, there are variables where one could expect more variation, but where all the informants make the exact same, and correct, choices. When it comes to attitudes the main informants have different opinions on what is the best kind of norm for a language society, a wide or a narrow one. However, all three of them believe that there is a pedagogical/didactical advantage when teaching and learning Nynorsk that the norm is narrow.

Føreord

Når eg endeleg kan seie til meg sjølv at masteroppgåva er ferdig, er det både ein lette og mest litt vemodig. Studiet i nynorsk skriftkultur ved Høgskulen i Volda har vore interessant og lærerikt, og det har skaffa meg mykje ny kunnskap, utvida interessefeltet mitt og gjeve meg fleire nye venner. Ikkje minst var den første halvdelen av studiet artig, med ulike emne og mange intense og tettpakka vekessamlingar – men når eg no ser attende på oppgåvedelen av studiet, må eg innrømme at det faktisk har vore litt stas å skrive masteroppgåve òg. Eg hadde ikkje trudd at eg nokon gong skulle gjennomføre noko så pass omfattande, men jammen!

I ei slik stund er det på sin plass å takke dei som har støtta meg undervegs, høyrt på frustrerte salver, komme med oppmuntrande ord og ikkje minst bidrege med gode råd undervegs. Eg vil sjølvsagt rette ei stor takk til gode folk i Volda. På lærarsida må eg nemne Toril Opsahl som har halde så mange inspirerande førelesingar, og Øystein Hide som gav gode og konkrete råd om korleis ein best kan komme i hamn med eit masterprosjekt – og som sa «ja, dét skal du skrive om!» då eg lufta tanken om det emnet oppgåva enda med å handle om. På eit samlingsbasert studium blir ein òg godt kjend med medstudentane, og eg vil takke for laget til gode klassekameratar, ikkje minst Kristin og Ellen. Særleg takk til Kristin for vervet som både sparringpartnar og rådgjevar, og for mykje moro i klasserommet og på Coop-kafeen.

Eg vil nytte høvet til å takke gode kollegaer og leiarar i fakultetsadministrasjonen på Fakultet for lærarutdanning og internasjonale studium ved Høgskolen i Oslo og Akershus og i Språkrådet for oppmuntring og tilrettelegging slik at eg kom i mål – attpåtil på normert tid. Ei spesiell takk går til rettleiar Inger Vederhus, som i meg ikkje har hatt nokon mònsterstudent, men som likevel har halde hovudet kaldt og gjeve meg konstruktive råd. Både ho, Stian Hårvik og fleire av kollegaene deira har elles gjort ein stor innsats med å finne fram til aktuelle informantar til meg. Informantane fortener òg ei stor takk for velvilje og interesse.

Til slutt er det tid for å ære dei nære. Takk til familie og kvardagsvenner som har hatt trua på at eg skulle komme i mål, og som akkurat passe ofte har spurt korleis stoda har vore. Takk til dei gode storebrørne mine og ikkje minst til gemalen – som støttar meg med og utan grunn.

Romsås, mai 2016

Aksel Torsnes Mehlem

Innhaldsliste

Kapittel 1 Innleiing og presentasjon av forskingsspørsmåla.....	7
Kapittel 2 Norm, valfridom og normeringshistorie i Noreg.....	10
2.1 Innleiing.....	10
2.2 Normomgrepet.....	10
2.3 Språkplanlegging og -normering	11
2.4 Den nynorske normeringshistoria.....	13
Kapittel 3 Skylde arbeid på feltet normmedvit og valfridom i nynorsk.....	20
3.1 Innleiing.....	20
3.2 Dagfinn Rødningen (1997/2000): interferensproblem og normering.....	20
3.3 Benthe Kolberg Jansson (1998/1999): tematisering av valfridomen i allmennlærarutdanninga	22
3.4 Johanne Nordhagen (2006): haldningar til nynorsk som sidemål hjå allmennlærarstudentar	24
3.5 Anders Aanes (2010/2011): kjennskap og haldningar til valfridom hjå vidaregåandeelevar	25
Kapittel 4 Aktuell vitskapsteori og metodologi	28
4.1 Innleiing.....	28
4.2 Ulike typar studiar	28
4.3 Forskinsprosess og -metode.....	30
4.4 Dei ulike fasane i masterprosjektet mitt	33
Kapittel 5 Førarbeit og informantutval	37
5.1 Val av informantar til studien.....	37
5.2 Tematisering av valfridom i grunnskolelærarutdanningane	39
5.3 Gjennomføring av ein «pilot» tidlegare i masterstudiet	40
Kapittel 6 Omsetningsoppgåvane med dei 22 variablane	45
6.1 Innleiing og oversyn	45
6.2 Oppsummering av omsetjingane	47
6.3 Gjennomgang og analyse av variablar som har med lydverket å gjere	51
6.4 Gjennomgang og analyse av variablar som har med verbbøyning å gjere	55
6.5 Gjennomgang og analyse av variablar som har med substantivbøyning å gjere	61
6.6 Gjennomgang og analyse av variablar som har med pronomen og determinativ å gjere	63
6.7 Gjennomgang og analyse av andre variablar.....	65
6.8 Oppsummering	68

Kapittel 7 Gjennomgang av studentmappene til somme av informantane.....	69
7.1 Innleiing og informantpresentasjon	69
7.2 Fjordleif	71
7.3 Fjordfrid.....	77
7.4 Roglaug.....	82
Kapittel 8 Valfridomen i rettskrivinga – medvit og haldningar hjå nokre av informantane	88
8.1 Innleiing.....	88
8.2 Kjennskap til valfridomen innanfor nynorsknormalen.....	89
8.3 Haldningar til denne valfridomen	91
8.4 Tankar om tilhøvet mellom nynorsk, talemål og bokmål.....	94
8.5 Kjennskap til rettskrivingsendringane i 2012	96
8.6 Haldningar til det oppheva skiljet mellom hovudformer og sideformer	98
8.7 Undervisning om valfridom og didaktikk i lærarutdanninga	100
Kapittel 9 Oppsummering og avslutning	102
9.1 Forskingsspørsmåla	102
9.2 Avsluttande kommentarar.....	104
Litteraturliste	105

Kapittel 1

Innleiing og presentasjon av forskingsspørsmåla

«Eg kviler litt for mykje på at eg tenkjer at eg kan nynorsk.» Dette sitatet, henta frå eit intervju med ein av hovudinformantane mine, kan tene som ei innleiande utsegn som rommar ein god del av det eg har vore ute etter i arbeidet med masteroppgåva mi. Kor mykje veit til dømes ein heilt vanleg nynorskbrukar om norma, og i kva grad er ho/han oppteken av å følgje ho? Ei stor interesse for normeringsspørsmål og normeringshistorie, særleg innanfor nynorsk, har saman med ei lang arbeidstilknyting til lærarutdanningane bidrege til at eg har gjennomført denne studien som hovudsakleg tek føre seg normkunnskap og normmedvit hjå ein del lærarstudentar.

Skriftnormer i utvikling

Noreg har hatt mange rettskrivingsreformer sidan dei to skriftspråka landsmål/nynorsk og riksmål/bokmål slik vi kjenner dei, såg dagens lys for eit drygt hundreår sidan. Jamført med grannelanda våre har vi ei kort normeringshistorie i Noreg, men historia er desto meir innhaldsrik. Dei to unge skriftspråka våre har vore gjennom ei kraftig utvikling, til dels politisk styrt. Fleire motiv har lege bak denne styringa og reformiveren, ikkje minst visjonen om å sameine dei to til eitt norsk skriftspråk – eit prinsipp som først blei forlate i nyare tid. Mange vil hevde at dei mange reformene har gjort nordmenn usikre på skriftnormene, altså kva som «er lov» og ikkje. Ein annan synsvinkel inneber at reformene viser at skriftspråket faktisk endrar seg i takt med talemålet, og at nett talemålet er det primære som skriftspråket skal spegle best mogleg. Om ein jamfører med til dømes Sverige eller Danmark, er det iallfall eit faktum at rettskrivingane der har vore mykje meir stabile i lang tid, og at skriftleg norsk finst i mange variantar.

Noko av det eg har ønskt å undersøkje i denne oppgåva, er kor godt eit utval av (norsk-) lærarstudentar kjenner til det faktiske innhaldet i den gjeldande norma, og korleis dei handterer den monaleg store valfridomen i ho. Valfridomen er mellom anna ei følgje av tilnærningspolitikken som rådde grunnen i mange tiår, og han er omdiskutert som pedagogisk og didaktisk verkemiddel. I tillegg til å teste faktisk normkunnskap har eg difor freista å finne ut noko om kva haldning studentane har til valfridomen innanfor norma, både for eigen del og som framtidige norsklærarar for elevar i grunnskolen.

Informantar og datainnsamling

Eg har hatt lærarstudentar ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) og Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST, no fusjonert med NTNU) som forskingsobjekt – studentar som har vaks opp med nynorsk som hovudmål, men som har flytta til «bokmålsland» for å ta lærarutdanning. Ved å velje informantar frå desse to utdanningsinstitusjonane var tanken at det skulle vere mogleg å studere monaleg mange «nynorskingar» i bokmåls-/bymålsland.

Oppgåva tek særleg føre seg nynorskrettskrivinga og valfridomen i ho, og eg har granska kor godt innblikk informantane har i den gjeldande nynorsknorma (2012-rettskrivinga). I tillegg til å teste normkunnskapen gjennom konkrete formval – både i ein slags testsituasjon med spørjeskjema og ved gjennomgang av eksamensmappene til nokre av informantane – har eg intervjuva somme av dei for å finne ut meir om kva haldningar og kunnskapar som ligg bak. På sida av dette arbeidet har eg skjegla til kva dei faktisk har fått undervisning om på dette feltet, gjennom samtalar med nokre lærarutdannarar ved dei same studiestadene, og gjennom studering av andre arbeid som har gått djupare inn i sjølve innhaldet i utdanninga av norsklærarar.

Forskingsspørsmål

Kor vellykka ein studie blir, i tydinga kor gode og presise svar ein får gjennom granskinga, avheng sjølvsagt av mange faktorar, men å formulere klare og tydelege forskingsspørsmål står sentralt i den første fasen av eit forskingsprosjekt. Dei forskingsspørsmåla eg freista å formulere i prosjektskissa før oppstart, kan skrivast ned slik:

- Korleis ser nynorsken til lærarstudentar med nynorskbakgrunn i Oslo og Trondheim ut?
- Kva viser formvala deira om normkunnskap og normmedvit?
- Kva haldningar har dei til den gjeldande nynorsknorma?

For å finne svar på desse spørsmåla har eg som nemnt nytta fleire metodar til å samle inn data og kunnskap, som eg så har analysert. Med så pass få aktuelle informantar har det sjølvsagt avgrensa verdi å freiste å generalisere for mykje, men samstundes er det ikkje rimeleg å tru at informantane mine skil seg veldig frå lærarstudentar med same bakgrunn i til dømes Bergen eller Tromsø – og kanskje heller ikkje i Volda eller Sogndal. Kor som er har eg ikkje hatt

noko mål om å komme fram til allmenngyldige konklusjonar og generaliseringar, men heller undersøkje og forstå dei vala informantane mine gjer, og den kunnskapen dei har.

Strukturen på oppgåva

Oppgåva har sju hovudkapittel, i tillegg til denne innleiinga og eit oppsummeringskapittel til slutt. Kapittel 2 gjev eit oversyn over normomgrepet og over den (ny-)norske normeringshistoria. I kapittel 3 refererer eg nokre tidlegare arbeid på skyldje forskingsfelt som haldninga til valfridom og normkunnskap hjå unge språkbrukararar. I kapittel 4 går eg gjennom relevant vitskapsteori og metodologi og freistar å knyte desse teoriane til element i studien min. I kapittel 5 gjer eg greie for førrearbeidet til sjølve studien, mellom anna ved å presentere informantutvalet og kva ballast informantane potensielt har fått på nett dette området i studiet sitt. Kapittel 6 skildrar den første hovuddelen av studien, nemleg funna i det elektroniske spørjeskjemaet med omsetjingssetningar. Kapittel 7 tek føre seg granskninga av eksamensmappene til dei tre hovudinformantane som har vore med gjennom heile studien, og kapittel 8 presenterer funna frå intervjuet med desse tre individene.

Eg freistar å analysere dataa og summere opp kvar bolk undervegs, men eg har likevel eit oppsummeringskapittel til slutt i oppgåva, der målet er å samle trådane litt. Litteraturen eg står meg på, er referert undervegs i teksten, i staden for å flytte kjeldetilvisingane til fotnoter eller liknande. Eit samla og detaljert oversyn over kjeldene mine er å finne etter kapittel 9. Til saman håpar eg lesaren finn ny kunnskap i framstillinga mi, og kanskje nokre av funna mine kan vere til nytte i utdanninga av norsklærararar i framtida.

Godkjenningar

Personvernombodet for forsking / Norsk samfunnsvitskapleg datateneste (NSD) godkjende 25.3.15 metodane i masterprosjektet og informasjonen til informantane. Dei tre hovudinformantane har dessutan godkjent skriftleg at informasjon frå intervju og eksamensmapper kan nyttast i oppgåva.

Kapittel 2

Norm, valfridom og normeringshistorie i Noreg

2.1 Innleiing

Omdal (2004, s. 9) skriv at «norsk og nordmenn har et særskilt renommé» innan språknormalering, og at «[d]en norske språksituasjonen er internasjonalt kjent [...] som et slags språkplanleggingslaboratorium». I dette kapittelet vil eg kort trekkje fram nokre teoriar og definisjonar kring normering og valfridom, særleg knytte til det norske språkordeskiftet og normeringshistoria vår. Eg kjem inn på omgrep som *norm* og *språkplanlegging* og freistar å setje omgrepa inn i ein norsk samanheng. Eg står meg først og fremst på Brunstad (2000) og Vikør (1994), men vil òg vise til andre arbeid på fagfeltet.

2.2 Normomgrepet

Omgrepet *norm* stammar frå det latinske ordet *norma* som tyder «vinkelmål/rettesnor», og *Nynorskordboka* definerer omgrepet som «godteken regel, rettesnor, mønster, målestokk». Brunstad (2000, s. 48) skriv at omgrepet blir nytta som «ei samnemning for ulike typar av vurderingsgrunnlag og retningsliner som er med på å rettleie og styre sosial handling, som t.d. språk», og at «[s]pråknormer er altså med på å rettleie og styre språkbruk». Dei kodifiserte normene (som dei vi finn i ordbøker, grammatikkar og vedtak) kallar han *eksplisitt formulerte normer*, medan faktorar som haldningar, intuisjonar og ikkje-formulerte postulat blir kalla *tause normer* (op.cit., s. 48).

Sandøy (2003, s. 1f.) definerer normer som «kollektive mønster for forventa åtferd», og han peiker på korleis «[m]enneska er svært vare for normene [og] driv hard sjølvkorrigering og sjølvsensur [medan n]ormene forandrar seg med tida». Kven som har fastsett normene, og korleis dei blir fastsett, varierer med synsvinkel og tidspunkt i historia. Om stoda i Noreg skriv han at ei førestilling om at «språket hadde ein slik natur at det ikkje skulle styrast», hjå somme etter kvart har blitt følgd av å framheve usus-prinsippet som grunnlag for normeringa – i staden for at ytre krefter som påverkar normdanningsprosessen, blir styrte medvite av staten (op.cit., s. 1).

Fastsette/føreskrivne og internaliserte/operative normer

Frå ein *diakron* ståstad nyttar Sundby (1974) omgrepene *fastsette normer* om «normative utsegner frå ein person eller institusjon med særskild autoritet», medan *internaliserte normer* (som dels overlappar dei fastsette) er normer som «einskildindividet får ei spesiell og nært tilknyting til» (referert i Brunstad, 2000, s. 50). Likevel er det viktig å merke seg at dei fastsette normene ikkje alltid blir internaliserte hjå folk flest. Implementeringa av normeringsvedtak går ikkje så eintydig føre seg, skriv Brunstad; normeringsvedtaka når ikkje alltid fram til språkbrukaren, uoffisielle normeringsaktørar kjem med normutkast som blir opphøgde til normer i samfunnet, og offisielle normutkast kan få utilsikta effektar (op.cit., s. 52).

Om ein i staden vel ein *synkron* synsvinkel, kan omgrepsparet *føreskrivne* og *operative normer* vere nyttig. Desse omgrepene hentar Brunstad frå Dyvik (1993). For Dyvik er dei operative normene dei normene som faktisk blir nytta i språkleg kommunikasjon, medan dei føreskrivne normene (til dømes frå Språkrådet) er «ikkje berre sekundære – dei er stort sett *irrelevant* for individueringa av eit skriftspråk» – og dei blir berre relevante «gjennom innverknad på den operative norma» (Brunstad, 2000, s. 54).

Brunstad illustrerer dei to synsvinklane med denne figuren:

	<i>Synkron språktilstand</i>	<i>Diakron prosess</i>
<i>Offisielle normer</i> (normutkast)	Preskriptive (føreskrivne) normer	Fastsette normer
<i>Verksame normer</i> (intersubjektive)	Operative normer	Internaliserte normer

(etter Brunstad, 2000, s. 56)

[2.3 Språkplanlegging og -normering](#)

I *Nynorskordboka* er omgrepene *språkplanlegging* definert som «medviten styring av språktilhøva i eit samfunn». Vikør (1994, s. 94) skriv at språkplanlegging «omfattar dei faglege tiltaka for å påverke sjølve bruken og utviklinga av ein bestemt språknormal», og at «ein driv språkplanlegging når ein fastset normer og reglar for kva som skal reknas som rett

og godt språk». Han deler inn språkplanlegginga i to delar, nemleg *språknormering* og *språkrøkt* (op.cit., s. 101). Språknormering omfattar «både den eingongshandlinga å fastlegge eit regel- eller normsett som ikkje var der frå før, og det å gjere endringar i ei etablert norm, supplere ved å ’normere inn’ nye element (ord og uttrykk) osv.», og på skriftnormalingsområdet er resultatet av denne normeringa det vi i norsk samanheng kallar ei *rettskriving* (op.cit., s. 109).

Unge språknormer

Omdal (2004, s. 13) peiker på at «norske språknormer (bokmål og nynorsk) er relativt ferske og mindre etablerte (stabile) enn språknormer i f.eks. dansk, svensk, tysk og engelsk», og at dei er «for en stor del fastsatte av departementale språkrådgivingsorgan [...] i det siste hundreåret, i motsetning til språknormer for andre språk som er utvikla gjennom flere hundre år». Han skriv vidare at «[d]et store utvalget av alternative former som fins i begge skriftnormalene våre [...] kan i en språkhistorisk sammenheng oppfattes som tegn på at verken bokmål eller nynorsk ennå har ’funnet si form’», og dessutan at «de offisielle språknormene har blitt endra med relativt korte mellomrom» (op.cit., s. 13). Omdal jamfører situasjonen i Noreg, der det er «mye som ’flyter’», med Sverige og Danmark, der «[s]kriftspråket har [...] en udiskutabel autoritet [og b]are mindre endringer er aktuelle» (op.cit., s. 14).

Vikør (1994, s. 122) trekkjer fram at språkplanlegging og -normering i Noreg er «ei sak for styresmaktene i langt høgare grad enn i mange andre land», sjølv om «privatpersonane Ivar Aasen og Knud Knudsen [...] gjennom planleggingstiltak har lagt grunnlaget for den språksituasjonen vi har i dag». Gjennom det aller meste av 1900-talet har «den norske tilnærningspolitikken mellom bokmål og nynorsk [...] vore driven [...] energisk og målbevisst», skriv Vikør (op.cit., s. 164f.), men parallelt med ei slik tilnærningslinje har nynorsken heile tida hatt med seg ein god porsjon purisme som er sosialt motivert: «Mange ord frå bokmål blir avvist med den grunngjevinga at dei hører til eit urbant overklassespråk og kan øve eit prestisjepress på folkemålstilfanget i nynorsken.»

Faarlund (1998, s. 1) hevdar at nynorsk og bokmål skil seg frå kvarandre når det gjeld stabilitet og einskap når han skriv at «[d]et store avisene, vekeblada og forlaga styrer [...] bokmålet inn i ei fast norm, slik at bokmålsbrukarar får eit einskapleg skriftbilete å halda seg til», men at nynorskbrukarane «ser same ord skrive eller bøygt på nye måtar stadig vekk, og eit fast skriftbilete får ikkje festa seg». Rødningen (2000, s. 69) nemner at mange av elevane

hans «tykte det var enklare å skrive BM rett enn NN», og han viser elles til ei undersøking i Sauda (Årtun, 1984) der om lag 60 prosent av dei som hadde bytt hovudmål frå nynorsk til bokmål, trekte fram rettskrivingsproblem som noko av bakgrunnen for skiftet.

Normuvissa i det norske språksamfunnet

Det er kor som er eit faktum at både dei to norske målformene har vore gjennom monaleg mange rettskrivingsreformer på den relativt korte tida dei har funnest, og mange språkbrukarar har nok ei kjensle av at dei ikkje har noko godt oversyn over kva som «er lov» og ikkje. Som iallfall somme har hevda, kan det verke som om normuvissa er størst når det gjeld nynorsken, både fordi dei aller fleste norske språkbrukarane opplever mykje mindre nynorsk enn bokmål i det daglege, og fordi bokmålet på mange måtar har funne ei litt fastare form i medvitet til folk, gjennom til dømes mediespråket.

[2.4 Den nynorske normeringshistoria](#)

Engelstad, Selle og Østerud (2003, s. 284) skriv at «[m]ålsaken har vært uttrykk for et konkurrerende riksbegrep siden midt på 1800-tallet», og at landsmålet/nynorsken som «nasjonsbyggingsprogram [...] ble en viktig del av en nasjonal og demokratisk venstretradisjon med sterkt støtte i organisasjonssamfunnet». Men kva som er god og rett nynorsk, har det alltid vore sterke og delte meningar om. Dei skriv vidare at «[d]ialekter og talemål er sårbare for språkendring utenfra», og at nynorsken er «regionalisert og underordnet en bokmålskode som dominerer [sjølv om n]ynorsken har mer institusjonell motstandskraft, som skriftstandard med en organisert bevegelse i ryggen» (op.cit., s. 287).

Rettskrivinga og ordtilfanget i nynorsk – og til dels i bokmål – er kontinuerleg til debatt, og både målformene har blitt reformerte mange gonger dei siste vel hundre åra. Eg vil her liste opp nokre av hovuddraga i dei nynorske rettskrivingsreformene fram til i dag. Framstillinga byrjar med Aasens enorme arbeid gjennom 1800-talet. Allereie i 1901 kan ein seie at ein større flora av former og dimed valfridom fekk ei rolle. Det kom så nye større rettskrivingsreformer for nynorsk i 1917, 1938 og 1959, før 2012-reforma sette eit førebels punktum for den nynorske normeringshistoria.

Aasens landsmål

Språkreformatoren Ivar Aasen (1813–1896) skapte det *landsmålet* som etter kvart blei kjent som *nynorsk* (eit omgrep som Aasen faktisk òg nytta ei tid). Haugen (1963, s. 161) kallar Aasens landsmål eit *rekonstruert språk*, «basert på den strenge bruken av rekonstruksjonsmetodane frå den jamførande språkvitskapen», og han skriv at «den klassiske eigenskapen i språket hans [var] eit resultat av omsynet til strukturell konsistens». Til kritikarane som har hevda at Aasen *fann opp* eit språk, svarer Haugen at landsmålet var «ein rekonstruert, klassisk standard for dei norske dialektane» (op.cit., s. 176). I strevet med å rekonstruere ein slik samnemnar for dei norske folkemåla la Aasen «vekt på morfologien som det verkeleg avgjerande kriteriet for eit språk» (op.cit., s. 163). Ifølgje Haugen følgde Aasen eit *verdihierarki* i arbeidet med å systematisere alt det innsamla materialet sitt; «dialektane [kom] i første rekke, det norrøne språket deretter, og endeleg syseterspråka», medan det av dei norske dialektene var den vestlege gruppa som var «[d]et mest ekte avkomet etter det norrøne språket» (op.cit., s. 167).

Aasen var ein stor systematikar, men ei slik systematisk tilnærming gjekk somme gonger litt på tvers av nærlieken til dei eksisterande talemåla. Haugen skriv at Aasen var klar over at denne monaleg strenge systemtrua kunne skape eit press for å gjøre skriftspråket lettare å kjenne att, og det har vist seg at eit slikt press faktisk «har fått etterfølgjarane hans til å gje opp noko av det indre samsvaret og harmonien som han hadde bygd inn i norma si» (op.cit., s. 177).

1901: Hægstad-normalen og midlandsnormalen

Allereie i 1901 skulle det komme ei form for splitting i målrørsla. Generasjonen etter Aasen var usamde om kva for målføre som skulle ha rang i normeringa av landsmålet, og ei rettskrivingsnemnd som bestod av forfattaren og bladmannen Arne Garborg og filologane Rasmus Flo og Marius Hægstad (formann) greidde ikkje å komme fram til ei samla innstilling då landsmålet skulle reformerast i 1901. Både Garborg, Flo og Hægstad var vestlendingar; Garborg var frå Jæren, medan både Flo og Hægstad rekna seg som nordfjordingar. Det skulle likevel vise seg at Hægstad ei tid blei ståande aleine på ei vestnorsk Aasen-linje, medan Flo og Garborg snakka varmt om det som etter kvart skulle bli kjent som midlandsnormalen, med måla i Telemark og dei austnorske dalføra som ideal. Heilt konkret handla usemjø mellom høvesvis Hægstad og Garborg/Flo mellom anna om stumme/daude t-ar («barnet») og

«sprunget» vs. «barne» og «sprunge»), infinitivsendingar (-a eller kløyvd) og fleirtalsendingar («kvisterne» og «hestarne» vs. «kvistine» og «hestane») (Venås, 1992, s. 299f.).

Nemnda delte seg altså på ein del viktige felt, og *midlandsnormalen* blei eit omgrep knytt til Flo og Garborg. Ordskiftet og rykta gjekk høgt i denne tida, og medlemmene i nemnda blei truleg utsette for lobbyverksemd frå fleire kantar. Hægstad nemner mellom anna Ivar Mortensson og Moltke Moe til støtte for midlandssaka, men på ein eller annan måte må likevel Hægstad ha greidd å overtyde resten av nemnda til omsider å stø ei tradisjonell linje, og enden på visa var ei samrøystes tilråding for det Hægstad framleis kalla *Aasen-normalen* (op.cit., s. 303f.). Denne rettskrivinga, som i praksis blei godkjend av departementet i 1901 gjennom eit rundskriv som handla om målbruk i skoleverket, har blitt ståande med namnet *Hægstad-normalen*. Midlandssaka var likevel ikkje tapt, og i samsvar med tilrådinga frå nemnda blei *midlandsnormalen* tillaten som skriftmål for skoleelevar. Den avgjerda kan sjåast som starten på ein tradisjon i norsk målrøkt med eit skilje mellom *hovudformer* og *sideformer* (*klammeformer*), eit skilje som innanfor nynorsk heldt seg fram til 2012.

1917-rettskrivinga – obligatoriske og valfrie endringar

I 1907 kom den første store reforma for riksmalet, som med det blei eit sjølvstendig skriftspråk som på ein del område skilde seg klart frå dansk. Landsmålsskeidet på Elverum oppmoda til å setje ned ei nemnd som kunne arbeide med kva ein kunne gjere for å få landsmalet og riksmalet nærmare kvarandre (op.cit., s. 309). Denne *Eitrem-nemnda* fekk inn somme sideformer som fungerte som tilnærming til riksmalet, til dømes «ei kone» (attmed «ei kona»), «gutane» (attmed «gutarne») og nokre andre (op.cit., s. 312). Ikkje lenge etter (1913) blei det sett ned ei ny nemnd som skulle arbeide vidare med å finne tilnærningspunkt mellom dei to skriftmåla – med eit langsiktig mål om «national samling paa grundlag av folkets virkelige talesprog» (op.cit., s. 313). Marius Hægstad kom etter kvart med i denne nemnda.

Med 1917-reforma, som gjaldt både landsmål og riksmalet, kom omgropa *obligatoriske* og *valfrie endringar*. Dei obligatoriske endringane var ikkje så omdiskuterte på riksmalet, men for landsmalet rekna mange dei for monaleg drastiske – ikkje minst med tanke på kva Hægstad hadde kjempa for tidlegare. Likevel hadde mange av endringane støtte i usus om ein såg heilsleg på landet, og det gjorde det nok vanskeleg å argumentere altfor sterkt imot endringar som «ei kona» > «ei kone», «gutarne» > «gutane» og «kruna» > «krone» (Haugen 1968, s. 73f.). I dei valfrie endringane var den austnorske påverknaden endå tydelegare, og

somme meinte at landsmålet hadde mått «gje» meir enn riksmålet i strevet mot ei framtidig fellesnorm – sjølv om ordskiftet nok gjekk aller høgast på riksmålssida (Venås, 1992, s. 333). Det gjekk varmt føre seg i landsmålsleiren òg; Hans Aarnes i Gula Tidend skreiv om «[m]yrdingi av det norske maalet» og om «[r]ot og røra» med dei valfrie formene (op.cit., s. 333). Venås skriv at Hægstad såg føre seg at dei valfrie formene kunne vere vanskelege å handtere for skoleelevar, men at det var ein tolleg pris å betale på vegen mot eitt norsk bokmål; han hadde aldri «drive målstrid berre for å stridast» (op.cit., s. 328).

Hokjønnsbøyninga var sentral når det gjaldt dei valfrie endringane, og -i-endinga i sterke hokjønnsord fekk ein konkurrent med -a («brua/brui»). Det same skulle òg gjelde bunden form fleirtal av inkjekjønnsord («husa/husi»). Dei linne hokjønnsorda, som altså hadde fått obligatorisk -e i staden for -a i ubunden form eintal, fekk valfritt -er/-ene ved sida av -or/-one som var det tradisjonelle. Infinitiven fekk heller ikkje stå urørt; her blei infinitiv med gjennomført e-ending valfritt. Andre valfrie endringar omfatta til dømes fleirstava presens av sterke verb og opning for å nytte monoftong i ord som «drøm» og «høst» (vs. «draum» og «haust»). (Haugen, 1968, s. 73f.)

1938-rettskrivinga – eit steg vidare frå 1917

I åra fram mot andre verdskrigen hadde nynorsken sin beste periode når det til dømes gjeld prosentdelen av elevar med nynorsk som hovudmål. Det er nok òg i denne tida at tilnærmingstanken hadde størst oppslutnad, og i 1938 blei både bokmålet og nynorsken reformerte på ny, mellom anna for å jenke dei endå nærare kvarandre. I samband med 1938-reforma skreiv departementet at «det er nødvendig å gjennemføre en tilnærming mellom de to mål på nosk (sic) folkemåls grunn, således at vi stiler mot sproglig samling i landet». Om skiljet mellom hovudformer og sideformer skreiv dei at «det i forbindelse hermed urarbeides (sic) en særskilt læreboknormal for hvert av de to målene, og at rettskrivingsordlistene innrettes slik at det klart fremgår av dem hvilke former av de enkelte ord som går inn i læreboknormalen og hvilke former som kan nyttes bare ved den skriftlige oplæring». (1938-innstillinga)

Somme av dei valfrie endringane frå 1917 blei no hovudformer, medan dei tradisjonelle formene blei degraderte (til dømes «sola/[soli]», «husa/[husi] og «jenter/[jentor]». Infinitiv på -e blei sideform, etter å ha hatt hovudformstatus sidan 1917. Supinum av sterke verb fekk den austnorske forma «sprungi» som hovudform, medan «sprunge» blei degradert til sideform.

Dessutan kom det ein del endringar i lydverket, der tradisjonelle vokalar i somme tilfelle blei bytte ut med nyare, bokmålsnære vokalar (til dømes «myrk» og «burt» > «mørk» og «bort»). (Vikør, 1998)

1959-rettskrivinga – læreboknormalen

Den store valfridomen frå 1938 hadde verka til at fleire forlag gav ut dobbeltutgåver av lærebøkene, éi med moderate former og éi med radikale, altså opp til fire utgåver av same læreboka. Denne kostbare praksisen ville departementet til livs, og dei skreiv mellom anna at «det er tvilsomt om en heretter vil godkjenne parallelldutgaver av lærebøkene». Den nyskipa Norsk språknemnd fekk i 1952 oppdraget med å gå gjennom rettskrivingane frå 1938 og komme med eit framlegg til trонge læreboknormalar for både målformene. Etter eit langt arbeid blei framlegget offentleg i 1958, og mottakinga var særstak blanda. Aftenposten skreiv at «de som kanskje har håpet – og trodd – at denne 'normal' skulle bidra til å bilegge eller dempe sprogstriden, vil sikkert bli skuffet». Gula Tidend skreiv at med høvet «til å nyta former [...] som for storparten av folket her vest verkar lite folkelege», bør det vere «eit rimeleg krav at me får to utgåvor av lærebøkene på nynorsk» – altså det stikk motsette av det departementet ønskte seg med reforma. Dagbladet var meir positive og skreiv at framlegget var «et godt arbeidsgrunnlag [...] som gjør både bokmål og nynorsk mer elastisk enn tilfellet har vært etter 1938-rettskrivningen». Etter ordskiftet i 1958 kom nemnda med ei revidert innstilling som blei godkjend av departementet og innført i 1959. (Hellevik & Lundeby, 1964, s. 50f.)

I formverket kom dei viktigaste endringane i verbalsystemet. Kløyvd infinitiv blei sideform, og infinitiv på -e blei jamstilt hovudform att. I supinum blei «sprunge» og «sprungi» jamstilte i læreboknormalen. Statusen til formene av mange sentrale enkeltord blei endra i bokmålsnær lei, mellom anna «gammal/[gamal]», «sommar/[sumar]» og «følgje/[fylgje]». I tillegg blei mange av dei tidlegare sideformene tekne inn som jamstilte former som ein del av tilnærningspolitikken, til dømes «mye/mykje» og «skole/skule». (Vikør, 1998)

2012-rettskrivinga – eit farvel med skiljet mellom hovudformer og sideformer

Mellom 1959 og 2012 heldt nynorsknorma seg monaleg stabil. Sjølv om det kom nokre enkeltjusteringar frå tid til anna, var det ingen store reformer i denne 53-årsperioden. Eit viktig skilje må likevel vere at tilnærningspolitikken i praksis blei forlatten i 1981, og formelt iallfall i 2002, då Stortinget oppheva tilnærningsparagrafen (2012-innstillinga, s. 33). Norsk språkråd og Sandøynemnda kom i 2002 med eit framlegg som innebar å fjerne skiljet mellom

hovudformer og sideformer, men «[e]it klart fleirtal av dei som leverte høyringsfråsegn, avviste framleggjet», og nynorskseksjonen i Norsk språkråd vedtok at «nynorskrettskrivinga framleis skulle vera samansett av ei hovudnorm, som dei ville kalla hovudnormalen, og tillatne sideformer» (op.cit., s. 26). Departementet godkjende ikkje dette vedtaket, og samstundes blei bokmålet reformert mellom anna ved at skiljet mellom hovudformer og sideformer blei fjerna. Etter at stortingsmeldinga om språkpolitikk (St.meld. nr. 35 (2007–2008)) blei handsama i 2009, oppnemnde styret i Språkrådet ei ny nemnd som skulle komme fram til «ei tydeleg, enkel og stram norm for nynorsk, utan sideformer [som] skal vera eit tilbod til alle som ynskjer å skriva korrekt nynorsk, og ho skal gjelda for alle som pliktar å skriva innanfor ei norm» (op.cit., s. 27). Grete Riise skulle vere leiar for nemnda som totalt fekk sju medlemmer.

Rettskrivinga tok til å gjelde 1. august 2012, etter ein open høyringsprosess vinteren 2010/2011. Som mandatet tilsa, skil ikkje 2012-rettskrivinga mellom hovudformer og sideformer. Det inneber grovt sett at valfridomen blei mindre for skoleelevar og større for til dømes lærebokfattarar og statstilsette. Nedanfor følgjer nokre glimt av endringane som blei vedtekne. I arbeidet sitt følgde nemnda fire hovudprinsipp (op.cit., s. 38f.):

1. *Nynorsken skal normerast på eigen grunn (ubunde av bruk i bokmål).*
2. *Normeringa skal skje ut frå skriftspråkleg tradisjon og praksis (det skal bli ei nasjonal norm, ikkje regionale normer).*
3. *Talemålsformer med stor geografisk utbreiing skal tilleggjast vekt.*
4. *Lite brukte former skal som hovudregel takast ut av norma, mens variantar som står sterkt, skal jamstilla.*

Prinsippet om at lite brukte former skulle takast ut, råka både tradisjonelle former og bokmålsnære former. I lydverket kan ein som døme på både nemne to former som «[troppe]» og «[bare]» som gjekk ut, medan «trapp» og «berre» blei ståande aleine att. Den former med enkel og dobbel m var jamstilte før reforma (til dømes «fridomen/fridommen»), blei valfridomen stort sett stående, medan dei enkle m-anene som alt var degraderte til sideformer i ei tidlegare reform, stort sett blei fjerna (til dømes «[plome]» som gjekk ut). Ei gjennomgripande endring i lydverket var at ein god del j-ar blei valfrie (til dømes «tenkje/[tenke]» og «sitje/[sitte]» > «tenkje/tenke» og «sitje/sitte»).

I formverket blei det mellom anna opna for analogisk fleirtalsbøyning av han- og hokjønnssord som tradisjonelt har hatt avvikande bøyning, altså at bøyning i samsvar med hovudregelen blei jamstilt med den tradisjonelle bøyninga (til dømes «sekker/[sekkar]» og «elvar/[elver]» > «sekker/sekkar» og «elvar/elver»). Kløyvd infinitiv blei verande innanfor norma, men med ei fastsett fordeling mellom -a og -e for dei som ønskjer å bruke systemet. Den tidlegare jamstilte supinumsforma «sprungi» blei teken ut, og «sprunge» stod att aleine. Dessutan gjekk klammeformene på -er i presens av sterke verb ut. Til slutt blei det innført eit system med valfri samsvarsbøyning av linne verb i predikativ stilling, medan samsvarsbøyninga skulle vere obligatorisk for sterke verb.

Oppsummering

Dei mange rettskrivingsreformene og den store valfridomen – som har bakgrunn både i dialektmangfaldet og i ein langvarig tilnærningspolitikk – har gjort sitt til at ein må kunne seie at nynorsken ikkje har funne éi fast form. Om nett det skulle vere noko mål, er ei anna sak. Eg har tidlegare peikt på til dømes Sverige og Danmark som språksamfunn med mykje meir stabile rettskrivingar, men om stabilitet naudsynleg gjer språket *betre*, er ikkje like sikkert. Dei mange endringane og det store mangfaldet av tillatne former er iallfall eit særmerke ved den norske språksituasjonen, eit særmerke som er mykje av grunnen til at eg valde å gje meg i kast med nett dette masterprosjektet.

Kapittel 3

Skylde arbeid på feltet normmedvit og valfridom i nynorsk

3.1 Innleiing

I dette kapittelet vil eg vise til nokre tidlegare arbeid og undersøkingar som er gjorde innanfor det fagfeltet eg har valt å skrive masteroppgåve om. Dei aktuelle temaña kan til dømes summerast opp som nynorsk normmedvit og kjennskapen til og bruken av den relativt store valfridomen i den nynorske rettskrivinga blant meir og mindre røynde nynorskskrivarar. Eg vil kort omtale fire granskingar som blei utførte mellom 1997 og 2010. Dei fire arbeida tek føre seg litt ulike delar av den tematikken som eg har undersøkt i masteroppgåva mi. Eitt av dei har inspirert meg til å teste kjennskapen til og tryggleiken innanfor valfridomen, eit anna har sett på kva framtidige lærarar får med seg om valfridom i lærarstudiet, det tredje handlar om haldningar til sidemål hjå lærarstudentar, og det siste har mellom anna gått inn på haldningar til valfridom hjå skoleelevar. Eg meiner at denne kombinasjonen kan vere ei god innleiing til granskinga mi.

Den studien som først inspirerte meg til å ta fatt på dette emnet, var Dagfinn Rødningens undersøking av språkskifte i Ottadalen (mellom anna skildra i Rødningen, 2000). Nokre av dei variablane han såg på, har eg teke med meg inn i undersøkinga mi, og eg kjem til å vise til funna hans seinare i oppgåva òg (jamfør særleg kapittel 6). Eg har elles hatt glede av hovudfagsarbeidet til Benthe Kolberg Jansson som kartla korleis valfridomen i skriftnormalane blei tematisert i norskfaget på den tidlegare allmennlærarutdanninga (Jansson, 1999). Ei tredje inspirasjonskjelde har vore hovudfagsarbeidet til Johanne Nordhagen om kva haldningar allmennlærarstudentar hadde til nynorsk som sidemål i skolen (Nordhagen, 2006). Til slutt viser eg til Anders Aanes' masterprosjekt om kjennskap og haldningar til valfridom hjå vidaregåandeelevar i Møre og Romsdal (Aanes, 2011).

3.2 Dagfinn Rødningen (1997/2000): interferensproblem og normering

Dagfinn Rødningen (i dag seniorrådgjevar i NOKUT, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga) kartla i 1997 ein god del formval hjå ei stor gruppe tidlegare vidaregåandeelevar i Ottadalen (Rødningen, 2000). Informantane henta han frå tida som lærar ved Lom vidaregåande skule, og han sende undersøkinga si til totalt 180 personar – det vil seie seks

elevkull, som alle hadde vore elevane hans, frå allmennfagleg studieretning. Svarprosenten i granskingsa hans var på 80.

Noko av det Rødningen ønskte å teste på materialet sitt, var om det var mindre dialektinterferens i det nynorske skriftspråket til dei som hadde gått over til bokmål, enn hjå dei som ikkje hadde det. Dessutan hadde han ein hypotese om at dei som hadde gått over til bokmål som preferansespråk etter skolegangen, ville ha meir bokmålsinterferens i det nynorske skriftspråket sitt enn dei som hadde halde på nynorsk som preferansespråk.

Rødningen definerer *dialektinterferens* som «innslag i skriftspråket av element frå dialekten som ikkje er godkjende i den vide norma», medan *bokmålsinterferens* er «innslag i det nynorske skriftspråket av element frå BM [bokmål] som ikkje er godkjende i den vide NN-norma [nynorsknorma]» (op.cit., s. 70).

Stor valfridom innanfor norma

Rødningen skriv at nynorsknorma «legg opp til at brukarane til ein viss grad skal kunne bruke dialekten sin som rettesnor i rettskrivinga» (op.cit., s. 70). Sjølv om nynorsknorma har endra seg ein del sidan årtusenskiftet, meiner eg at denne utsegna framleis held vatn. Valfridomen innanfor både dei norske skriftspråka har vore stor i 100 år, og det hovudinntrykket endra seg heller ikkje dramatisk i 2005 (bokmål) eller 2012 (nynorsk). Riisenemnda skriv om den nye norma at «det store fleirtalet av nynorskbrukarar kan halde fram med å skrive stort sett slik dei er vane med, og slik dei har lært», og talande nok at dei «har valt å halde på fleire valfrie former enn det vi i utgangspunktet såg for oss» (2012-innstillinga, s. 3).

Funn i studien til Rødningen

Rødningen fann ein god del avvik frå den dåverande vide norma, altså hovudformer pluss sideformer, på fleire av dei variablane han testa. Dessutan tok informantane den «lovlege» valfridomen i bruk i til dels stor grad, og mange valde alternativ som låg nær eige talemål. Dialektinterferensen (altså normbrot som kan forklarast med talemålpåverknad) viste seg å vere noko høgare hjå dei som hadde halde på nynorsk som hovudmål, men hypotesen om at bokmålsinterferensen i nynorsk skriftspråk skulle vere større hjå dei som hadde bytt hovudmål, fann han «ikkje på heilt same måten grunnlag for å hevde at resultata står opp under» (Rødningen, 2000, s. 79).

Som delforklaring på at dialektinterferensen er sterkare hjå nynorskbrukarane, trekker Rødningen fram «den nærmare koplinga som nynorskforkjemparar gjer mellom skriftspråk og talespråk» (op.cit., s. 83). Han hevdar at ei boteråd kan vere «å minske fokus på koplinga mellom talespråk og skriftspråk», og at «for vaksne språkbrukarar [...] vil skriftspråket generelt, og norma for det, vere viktigare enn talespråket når dei skal skrive» (op.cit., s. 83). Liknande utsegner noterte eg også då eg intervjuet norske lærarstudentar frå «nynorskland» om deira syn på normering og talemålsnærleik (jamfør særleg kapittel 8.3 og 8.4).

Merknader og etterhald

Rødningen tek nokre metodiske etterhald når han presenterer funna sine. Ved å nytte eit spørjeskjema med alternative skrivemåtar er det «eigentleg ikkje råd å seie om bruken av bestemde språktrekk er resultat av interferens, eller om det er snakk om eit bevisst språkpolitisk val frå brukarane si side» (Rødningen, 2000, s. 79f.). Dessutan blei informantane bedne om å ikkje ta omsyn til kva dei trudde var rett etter norma, men berre velje den forma dei faktisk brukte til dagleg. Dimed seier funna mindre om normmedvit og -tryggleik enn om eigne språklege formval.

Eit moment eg har notert meg, er sjølve bruken av avkryssingsboksar i spørjeskjemaet. Føremonen er sjølvsagt at ein sikrar seg at informantane held seg til dei utenkte alternativa, men ein kan også gå glepp av reelle formval som dei hadde gjort om dei ikkje var «låste» til faste alternativ. Ein av hovuddelane av masteroppgåva mi er eit liknande spørjeskjema der eg har vore ute etter kva formval informantane mine gjer. Eg har valt omsetjing (frå engelsk) i staden for avkryssingsboksar – både for å unngå å låse informantane og for å ikkje gje dei noko tydeleg vink om kva eg faktisk ser etter. Sjå elles kapittel 4 og 6.

[**3.3 Benthe Kolberg Jansson \(1998/1999\): tematisering av valfridomen i allmennlærarutdanninga**](#)

Benthe Kolberg Jansson (i dag dosent ved Høgskolen i Østfold) gjekk i 1997/1998 gjennom innhaldet i norskfaget i allmennlærarutdanninga, i tillegg til å samle inn informasjon og synspunkt gjennom eit spørjeskjema til norske lærarar utdannarane supplert med samtalar med nokre av lærarane (Jansson, 1999). Ho ville granske korleis valfridomen i skriftnormalane blir tematisert i den obligatoriske delen av norskfaget i *allmennlærarutdanninga* (som blei avløyst av dei to stegdelte *grunnskolelærarutdanningane* i 2010).

Jansson studerte fagplanar, undervisningsplanar og pensumlitteratur for å sjå på strukturen i heile allmennlærarutdanninga og på plassen til norskfaget i ho, men først og fremst for å undersøkje «om det faglege innhaldet og den didaktiske refleksjonen dekker dei emna som er viktige for at studentane skal få god kunnskap om og eit bevisst forhold til valfridommen i dei norske skriftnormalane, slik at dei kan vere gode rettleiarar for dei framtidige elevane sine på dette feltet» (op.cit., s. 64). Ved hjelp av spørjeskjemaet, som blei sendt ut til norsklærarane ved lærarutdanningsinstitusjonane, ville Jansson «kartlegge i kva grad normene blir tematisert i eit didaktisk perspektiv – det vil seie om høgskolelærarane [...] legg vekt på å drøfte problemstillingar og gi studentane kunnskapar som kan gi dei eit bevisst forhold til skriftspråksnormene» (op.cit., s. 107). Informanttalet i den delen av studien hennar var 73.

Vid eller trong norm

Jansson skriv at det har vore hevda at lærarane ønskjer ei trongare norm, men samstundes viser ho til ei undersøking blant ein del lærarar som «tyder tvert om på at dei er positive til valfridommen, blant anna fordi han gir elevane høve til å velje talemålsnære former» (op.cit., s. 58). Ho spør seg likevel om elevane i røynda får nok kunnskap om valfridomen dei faktisk har, og peiker på at pensumlitteraturen i allmennlærarutdanninga gjev kommande lærarar «svært sprikande råd om skriftspråksformene dei som lærarar bør bruke i den første lese- og skriveopplæringa», sjølv om forsking viser at «det er ein fordel for den som skal knekke lesekoden at sambandet mellom fonem og grafem er så tett som muleg» (op.cit., s. 58).

Riisenemnda viser til fleire studiar (Wiggen, 1992 og Hoel, 1995) som «peikar på at det er positivt for elevar i ein læringssituasjon med valfridom som aukar korrespondansen mellom lyd og skrift», og dei nemner ei anna gransking (Selback, 2001) som viste at «dei som var positive til nynorsk, såg [...] ut til å setja pris på mangfaldet» (2012-innstillinga, s. 37). Samstundes registrerer dei at «instansar innanfor nynorsk skriftkultur (forlag, avis- og kringkastingsredaksjonar, høgskolemiljø, forfattarar og omsetjarar, språkkonsulentar) [...] ønskjer ei strammare norm, sjølv om dei ikkje er samde om kvar innstrammingane skal skje» (op.cit., s. 37). Det kan nok vere ei representativ utsegn om stoda i det norske språkordskiftet. Nemnda skriv elles at tilhengjarane av både *folkemålsprinsippet*, som inneber stor valfridom, og *einskapsprinsippet*, som inneber ei trong norm, legg pedagogiske omsyn til grunn. Sjølv om valfridomen gjer at «dialektbrukarar frå ulike delar av landet [kan] finna fram til ein

nynorsk som ligg nær talemålet deira», har ikkje alle lærarar «fullt oversyn over mangfaldet i rettskrivinga [og gjev] ikkje elevane rettleiing i å bruka det» (op.cit., s. 36).

Funn i studien til Jansson

Når det gjeld pensumet i det obligatoriske norskfaget i allmennlærarutdanninga, viser undersøkinga at ingen av dei sentrale artiklane eller bøkene ved nokon av dei 17 undersøkte høgskolane nemner valfridomen i skriftnormalane (Jansson, 1999, s. 101). Kor mykje undervisnings- og rettleiingstid som blir brukt til dei språklege emna i norskfaget, varierer særskilt mykje lærestadene imellom, viser granskinga. Det går fram at undervisningstmetalet kanskje varierer så mykje som mellom 20 og 88, litt avhengig av kva som skal reknast som språkemne og ikkje (op.cit., s. 103). Jansson nemner òg at det nok kan vere ein samanheng mellom fagbakgrunnen hjå undervisningspersonalet og korleis ein vektar språk- og litteraturemna i norskfaget, og ho refererer her ei tidlegare undersøking (Wiggen, 1987) som viste at «de fleste norsklærerne i høgskolen [er] litteraturkyndige mer enn språkkyndige» (sitert i Jansson, 1999, s. 104).

I intervjudelen av granskinga fann Jansson mellom anna ut at dei aller fleste høgskolelærarane meinte at studentane deira i læraryrket burde leggje «stor vekt på samanhengen mellom skrift og tale i den første skriveopplæringa», og om lag halvparten av dei meinte det same om undervisninga høgare opp i skolestega (op.cit., s. 182). Ho vektlegg at det i dei første åra er «læraren som må gjøra bevisste val i forhold til valfridommen [siden] elevane [ikkje er] i stand til å gjøra det sjølv» (op.cit., s. 182). Likevel svarer berre 20 av dei 73 informantane at dei rår studentane til å velje talemålsnære former i undervisninga, og ein får «inntrykk av at det som blir vurdert som ein pedagogisk fordel, ikkje blir følgt opp i praksis» (op.cit., s. 184). Interessant er det òg at Jansson registrerer at dei høgskolane som har norsklærarar med bakgrunn frå skoleverket (grunnskolen eller vidaregåande skole), tematiserer skriftspråksnormene langt meir enn dei høgskolane som har få slike lærarar (op.cit., s. 183).

[3.4 Johanne Nordhagen \(2006\): haldningar til nynorsk som sidemål hjå allmennlærarstudentar](#)

Johanne Nordhagen (i dag lektor ved Hamar katedralskole) granska i 2005/2006 både personlege og yrkesprofessionelle haldningar til nynorsk som sidemål i skolen hjå allmennlærarstudentar (Nordhagen, 2006). I tillegg til å undersøke om lærarstudentane hadde

negative haldningar til nynorsk (som sidemål), ville ho sjå om dei ønskte og greidde å «leggje av seg» eventuelle negative haldningar når dei skulle ut i skoleverket og lære det bort.

Gjennom eit e-postskjema med 31 påstandar om nynorsk som skriftleg sidemål som informantane hennar skulle ta stilling til, ville ho få fram haldningane deira innanfor eit breitt spekter på feltet. Påstandane veksla mellom å vere positive og negative til nynorsk og nynorsk som sidemål, og formuleringane var inspirerte av utsegner frå høvesvis Noregs Mållag og Unge Høgre (op.cit., s. 48). I tillegg til den første undersøkinga gjekk Nordhagen nærmare inn på andreårsstudentane ved dåverande Høgskolen i Oslo (HiO) ved hjelp av eit meir detaljert spørjeskjema, og ho supplerte undersøkingane med kvalitative intervju med fire HiO-studentar for å «finne ut mer om hvorfor studentene mener det de gjør», og for at «informantene skulle tolke noen av påstandene mine [...] slik at jeg fikk se hvordan skjemaet er forstått» (op.cit., s. 54).

Funn i studien til Nordhagen

Både blant bokmålsbrukarane generelt og HiO-studentane spesielt viser granskingsa at eit fleirtal er negative til nynorsk som sidemål i skolen. Samstundes er den yrkesprofessionelle haldninga hjå allmennlærarstudentane særslig positiv. Eit stort fleirtal meiner at ein lærar må halde eventuelle negative haldningar til sidemålsundervisninga skjult for elevane sine, og konklusjonen til Nordhagen er at dei personlege haldningane hjå lærarstudentane er meir negative enn dei yrkesprofessionelle. Ho finn dessutan ein samanheng mellom kor støe i nynorsk informantane sjølv er, og haldningar til sidemålsundervisning i nynorsk.

(Nordhagen, 2006)

3.5 Anders Aanes (2010/2011): kjennskap og haldningar til valfridom hjå vidaregåande elevar

Anders Aanes (i dag dokumentasjonsleiar ved Ivar Aasen-tunet) undersøkte i 2008–2010 kunnskap om nynorsk rettskriving, haldningar til nynorsk, bruk av ordliste og minigrammatikk og lesing av nynorsk hjå elevar ved fire vidaregåande skolar i Møre og Romsdal (Aanes, 2011). Forskingsmålet var å finne ut «meir om kva kunnskap elevane har om [...] valfridomen i nynorsk, og kva haldningar dei har til ein slik liberalitet i rettskrivinga, eventuelt haldningar til ei trongare rettskriving» (op.cit., s. 9). Han ville òg kartleggje

sosiodokulturelle faktorar som utdanningsnivået til foreldra, politisk ståstad og karakterar i norskfaget.

Aanes nytta eit elektronisk spørjeskjema, og han fekk totalt 282 svar. Skjemaet inneheldt ein god del spørsmål og oppgåver som skulle teste normkunnskapen til informantane, i tillegg til spørsmål som skulle avdekkje haldningar til nynorsk og valfridom og informasjon om eventuelle målskifte, og til slutt ein del bakgrunnsspørsmål om informantane sjølv og opphavet deira. Aanes karakteriserer sjølv skjemaet som «litt langt», men det at dei fleste informantane fekk fylle ut skjemaet i ein norsktid eller i ein fritime, gjorde at svarprosenten likevel blei høg (op.cit., s. 71f.).

Funn i studien til Aanes

Kunnskapstestane i byrjinga av spørjeskjemaet viste at informantane, både nynorskelevane og bokmålselevane, hadde ein god del hòl i den nynorske normkunnskapen sin, i allfall om vi dreg inn den dåverande vide norma. Aanes skriv at «kunnskapsnivået om valfrie sideformer, eventuelt jamstilte hovudformer, på eit generelt plan er nokså lågt», og hevdar elles at det at elevane «har så store problem med å bøye tre vanlege verb [...], gir òg grunn til uro» (op.cit., s. 120). Særs mange av informantane hans meinte at bokmålsnære tilnærningsformer ikkje kunne vere normrette, og Aanes freistar å forklare det med at «lærarane på bygdene stort sett er tradisjonalistar som kanskje oppmodar elevane til å skrive moderat eller 'tradisjonell' nynorsk», og at det dimed er «meir forståeleg at [elevane] ikkje har denne kunnskapen inne» (op.cit., s. 81). Han peiker dessutan på ei *destandardisering* som han meiner grip om seg i samfunnet, noko som mellom anna inneber at «dei standardiserte skriftspråka blir [...] mindre viktig», og at «[d]ialektane i Noreg står sterkare enn nokosinne» (op.cit., s. 121).

I haldningsdelen av studien viser undersøkinga at om lag halvparten av informantane i liten grad meiner at dei har forma seg ei personleg norm i det nynorske skriftspråket sitt, og for halvparten av informantane har den store valfridomen dessutan vore lite viktig for at dei har halde på eller bytt til nynorsk som hovudmål (op.cit., s. 98f.). Når det gjeld den rolla norsklæraren speler på dette området, meiner over 60 prosent av elevane i studien at dei har fått liten grad av «rettleiing og opplæring [...] i å finne fram til dei formene i nynorsk som ligg næraast talemålet», og den lærartypen flest kjenner att, er ein som ikkje har «presentert nokon bestemt haldning i høve rettskrivinga i nynorsk» (op.cit., s. 103f.). Til slutt finn Aanes ein samanheng mellom normkunnskap og haldningane: «[D]ei som markerer seg i det øvste

poengsjiktet, er dei som har svara at valfridomen i nynorsk har vore *ganske lite* eller *svært lite viktig»* (op.cit., s. 113).

Kapittel 4

Aktuell vitskapsteori og metodologi

4.1 Innleiing

Eg vil i dette kapittelet omtale nokre ståstader innanfor vitskapsteorien og setje masterprosjektet mitt inn i ein forskingsteoretisk samanheng. Eg kjem inn på ulike metodiske tilnæringsmåtar og knyter desse metodevala til dei tre hovuddelane av datainnsamlinga til granskinga mi, nemleg eit spørjeskjema som gjekk ut til alle dei tilgjengelege informantane, i tillegg til gjennomgang av eksamensmappene til somme av informantane og gruppeintervju med den same gruppa.

I framstillinga som følgjer, står eg meg først og fremst på Lund (2002), Postholm (2005) og Christoffersen, Johannessen og Tufte (2006).

4.2 Ulike typar studiar

Ulike røyndomar

Christoffersen et al. (2006, s. 43f.) opererer med fleire *røyndomar* («registrerbar virkelighet» og «diffus virkelighet»), og desse røyndomane kan undersøkjast ved hjelp av «myke og harde data», der dei harde dataa «kan kvantifiserast ved hjelp av tall, mens myke data vanligvis er tekst, lyd eller bilder». Røyndom og registreringsmåte kan vidare kombinerast på fire måtar: *Direkte registrerbar røynd* som blir registrert med *harde data*, kan til dømes vere statistikk om arbeidsløyse og dei arbeidsledige, *direkte registrerbar røynd* som blir registrert med *mjuke data*, kan vere opne intervju med personar som har mista jobben, *diffus røynd* som blir registrert med *mjuke data*, kan vere opplevd produktkvalitet hjå ei fokusgruppe, og *diffus røynd* som blir registrert med *harde data*, kan vere å undersøkje drag i personlegdomen hjå folk gjennom eit konkret spørjeskjema (op.cit., s. 43).

Eg meiner at granskinga mi primært har å gjere med to av desse kombinasjonane. Dei delane som undersøkjer dei konkrete formvala informantane gjer når dei skriv, altså spørjeskjemaet og gjennomgangen av eksamensmappene, må i allfall delvis kunne kallast ei direkte registrerbar røynd som blir granska ved hjelp av harde data (til dømes kva infinitivsending informantane vel, eller om dei samsvarsbøyer verba i predikativ stilling eller ikkje).

Intervjudelen av prosjektet, derimot, har flest fellesdrag med ei diffus røynd som blir undersøkt ved hjelp av mjuke data. Ei fokusgruppe er jamvel eit av døma Christoffersen et al. nyttar i skildringa av denne kombinasjonen.

Kvalitative og kvantitative studiar

Eit nærskyldt omgrepsspar med tanke på røyndomane og dataa i det førre avsnittet er *kvantitative* og *kvalitative studiar*. Kvantitative tilnærmingar «henter mange av sine prosedyrer fra naturvitenskapelig metode, men er samtidig tilpasset det faktum at det er mennesker og menneskelige fenomener som studeres», medan ei kvalitativ tilnærming får fram «*fylde* beskrivelser [av] fenomener som man ikke kjenner så godt», skriv Johannessen et al. (op.cit., s. 36). Dei viser elles til Grønhaug og Kleppe (1989) som peiker på at «[k]valitet betyr beskaffenhet og viser til egenskaper ved fenomener, mens kvantitet viser til mengde eller antall» (referert i Christoffersen et al., 2006, s. 313). Postholm (2005, s. 17) legg vekt på informantaspektet når ho skriv at «[å] forske kvalitativt innehåller å forstå deltakernes perspektiv», sjølv om «forskerblikket blir selvsagt farget av forskernes teoretiske ståsted».

Christophersen (2002, s. 288f.) hevdar at den avgjerande skilnaden mellom høvesvis kvantitative og kvalitative studiar er om «syntesedanning skjer på grunnlag av statistisk analyse eller ikke», og at den kvalitative syntesedanninga samanfattar «resultatene fra enkeltundersøkelser på grunnlag av faglige og skjønnsmessige vurderinger». Det er likevel ikkje slik at ein i alle kvantitative undersøkingar kan generalisere frå utval (dei konkrete informantane) til populasjon (heile gruppa som ein ønskjer å finne ut noko om). «Mange kvantitative studier har ikke representative utvalg, [men d]en kunnskap som utvikles [...], kan imidlertid overføres til andre situasjoner og fenomener», skriv Christoffersen et al. (2006, s. 317). Postholm (2005, s. 131) er inne på det same når det gjeld kunnskapen frå kvalitative studiar, som sjølv om han «er knyttet til et bestemt sted til et bestemt tidspunkt [...] kan] være til nytte og overføres til andre, lignende settinger», og ho skriv at det er ein måte å «legge til rette for *naturalistisk generalisering*».

Med så pass få informantar som eg har hatt i granskninga mi, er det mest nærliggjande å definere prosjektet som ein kvalitativ studie. Samstundes har eg, ikkje minst i Oslo, fått høve til å undersøkje formvala til dei aller fleste i populasjonen, så det er mogleg å komme fram til nokre generaliseringar for denne spesielle gruppa av lærarstudentar (altså opphavlege nynorskningars som har flytta til Oslo), og ein kan tenkje seg at desse generaliseringane kan

overførast til liknande populasjonar, til dømes lærarstudentar med same språkbakgrunn som studerer ved andre lærestader. Å snakke om statistisk analyse blir likevel ikkje dekkjande for eit så pass smalt prosjekt, med så mange individuelle skilnader som det kan vere vanskeleg å talfeste. Sjølv om eg har talt opp dei ulike formvala og freista å samanfatte dei skjematiske (jamfør kapittel 6.2), må ein nok seie at eg hovudsakleg har nyttat det Christophersen altså kallar «faglige og skjønnsmessige vurderinger» i syntesedanninga.

Tilnærmingar innanfor kvalitative studiar

Postholm (2005, s. 33f.) gjer greie for tre tilnærmingar innanfor kvalitative studiar, nemleg *fenomenologi*, *etnografi* og *kasusstudie*. Fenomenologiske studiar er «en utforskning av en prosess eller en pågående hverdagsaktivitet, men denne prosessen er avsluttet når forskeren tar til med forskningsarbeidet», skriv ho (op.cit., s. 43). Etnografisk forsking spring derimot ut frå antropologien og inneber «et studium av folks dagligliv over en lengre periode» (op.cit., s. 45). Ein kasusstudie gjev «en detaljert beskrivelse av det som er studert i sin kontekst», skriv Postholm, og ei slik tilnærming avdekkjer «interaksjonen mellom ulike faktorer som er karakteristiske (sic) for dette kasuset i denne settingen» (op.cit., s. 50). Christoffersen et al. (2006, s. 84) skriv at kasusstudiar («caseundersøkelser») ofte blir gjennomførte «ved hjelp av kvalitative tilnærmingar som observasjon eller åpne intervjuer», men at dei òg kan ta i bruk «kvantitative data og teknikker som eksisterende statistikk og strukturerte spørreskjema».

Av dei tre tilnærmingane eg har skissert ovanfor, har nok prosjektet mitt mest til felles med kasusstudien. Postholm (2005, s. 52) kallar studiar av fleire kasus for å illustrere ei sak for *instrumentelle, kollektive kasusstudiar*, i motsetnad til å forske på éin spesiell praksis som representerer noko unikt (*indre kasusstudie*). Granskinga av dei tre hovudinformantane mine har element i seg som svarer godt til Postholms første kategori av kasusstudiar, og som nemnt til den generelle karakteristikken Christoffersen et al. presenterer for «caseundersøkelser».

4.3 Forskinsprosess og -metode

Nokre modellar for oppbygginga av forskingsprosessen

Christoffersen et al. (2006, s. 37) deler inn forskingsprosessen i fire fasar: førebuing, datainnsamling, dataanalyse og rapportering. I førebuingfasen må forskaren formulere gjennomtenkte forskingsspørsmål og avgjere kva *forskinsdesign* (metodar) som er mest bruakelege for å finne svar på desse spørsmåla, i neste fase skal ho/han samle inn

dokumentasjon som speglar den røynda som blir granska, så skal desse dataa analyserast og tolkast, og til slutt skal resultata av forskinga presenterast, til dømes som ei studentoppgåve, ein forskingsrapport eller ei bok (op.cit., s. 37f.).

Lund (2002, s. 87f.) gjer greie for kvantitative forskingsprosessar spesielt og deler inn desse i fem fasar som kan samanfattast slik: formulering av forskingsproblemet, val av forskingsdesign, konkret måling og data, statistisk analyse av dataa og endeleg ein konklusjon og diskusjon. Desse stikkorda kan godt overførast til ein kvalitativ studie òg, i allfall om ein fjernar adjektivet «statistisk» framfor «analyse». Lund skil mellom to kategoriar av forskingsproblem, der ein *hypotese* «forutsetter at det foreligger en del kunnskap på forhånd om temaet som uttrykkes i hypotesen», medan eit *spørsmål* blir brukt «dersom en slik kunnskap ikke finnes eller er svært usikker» (op.cit., s. 98). Han legg stor vekt på at god planlegging av eit forskingsprosjekt «øker sannsynligheten for å oppnå verdifull kunnskap», og ikkje minst kor viktig det er «å formulere forskningsproblemet presist, fordi det er dette problemet som søkes besvart og som danner den 'røde tråd' i undersøkelsen» (op.cit., s. 103).

Døme på metodar for datainnsamling

Christoffersen et al. (2006, s. 230f.) skildrar fleire stadium i utviklinga av eit *spørjeskjema*: I byrjinga gjeld det å vere kreativ og open, etter kvart strukturerer ein kreativiteten og kjem fram til ei god rekkjefølgd og finpussar formuleringane, så er det lurt å gjere ein *prestudie* der ein prøver ut formuleringane og utforminga på nokre testpersonar, og til slutt er det tid for ferdigstilling og utsending. I vår tid er det vanleg å lage slike spørjeskjema elektronisk, og det finst mange program som kan nyttast. Eit viktig utgangspunkt for spørjeskjemaet er forskingsspørsmåla i granskninga, og «[s]pørsmålene i spørreskjemaet må formuleres slik at de gir adekvate svar på forskningsspørsmålene» (op.cit., s. 222).

«Dokumenter [...] er overlevert materiale fra en situasjon i fortiden», og dei kan «være objektet for forskningen eller kilder til forskninga, og dokumenter kan både være hovedkilder og tilleggsdata», skriv Christoffersen og Johannessen (2012, s. 87). I omtalen sin av *dokumentanalyse* viser dei mellom anna til Lundgren et al. (1999) og Fjeldal (2012) når dei set opp eit analyseskjema som inneheld hovudpunkta *kontekst, innhald, retoriske grep* og *kjeldekritikk*, og dei peiker på at ein forskar som analyserer ein prosatekst, er «opptatt av tekstens formmessige egenskaper og derfor åpner for en mer subjektiv analyse» (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 88f.).

Postholm (2005, s. 77) dreg fram *intervju* som ein viktig metode i samband med til dømes kasusstudiar. Ho peiker dessutan på samspelet mellom dei ulike metodane i ei granskning og dataa som blir samla inn ved hjelp av dei, og ho skriv om «en stadig interaksjon mellom de ulike databitene som samles inn», og at «spørsmålene [i intervjuet] dannes ut fra forskerens erfaringer, med utgangspunkt i teori og observasjoner, samt dokumentanalyse og foreløpige analyser, tolkninger og antagelser» (op.cit., s. 77). Ein type intervju er *gruppeintervjuet*, som til dømes kan vere det ho kallar *halvplanlagt* og *formelt*, og som kan nyttast for «å hjelpe respondentene [...] til å utdype beskrivelser av hendelser og erfaringer som gruppemedlemmene har felles» (op.cit., s. 72).

Anten intervjuet skal ha eitt eller fleire intervjuobjekt/informantar, er det viktig å finne fram til ein stad og ei tid som «skjermer deltakerne for forstyrrelser» og som skaper «en trygg atmosfære som kan få stor betydning for intervjuforløpet» (op.cit., s. 82). Christoffersen et al. (2006, s. 143) tilrår mellom anna at ein oppmuntrar til refleksjon hjå informantane i intervjuet, og at ein oppmodar dei til å svare detaljert ved å stille dei konkrete spørsmål – heile tida med tydeleg interesse, forståing og positiv respons frå intervjuaren.

Triangulering

Eit viktig moment i kvalitative studiar er *trianguleringsprinsippet*. Det går ut på at «[d]ersom ulike kilder kan bekrefte og understøtte hverandre, vil dette være med på å styrke studien» (Postholm, 2005, s. 132). Fleire kjelder kan i denne samanhengen òg omfatte fleire innsamlingsmetodar. «De ulike kildene gir [...] forskeren tilstrekkelig materiale til å kunne skrive detaljerte, tykke beskrivelser, noe som er et kjennetegn ved alle kvalitative studier», skriv Postholm (op.cit., s. 138).

Populasjon og utval av informantar

Lund (2002, s. 126f.) definerer *populasjon* som «[d]en omfattende gruppen av individer som forskeren vil generalisere til», og han viser til Gall et al. (1996) når han skil mellom *målpopulasjon*, «som det refereres til i forskningsproblemet og som dermed forskeren fokuserer på», og *tilgjengelig populasjon*, som er «den som forskeren reelt trekker utvalget fra». Frå den tilgjengelege populasjonen trekkjer forskaren altså ut *utvalet* sitt. Dette skiljet kan førast over til ei *tostegsgeneralisering*: Først freistar forskaren å generalisere resultata i utvalet til den tilgjengelege populasjonen som utvalet er trekt frå, før ho/han går endå eit steg

opp og freistar å generalisere frå tilgjengeleg populasjon til målpopulasjon – men i denne siste fasen er ikkje generaliseringa like sikker som i den første (Lund, 2002, s. 127).

Kva for gruppe personar som skal utgjere sjølve *utvalet* av informantar, kan avgjerast på mange måtar. Lund (op.cit., s. 129f.) nemner mellom anna *enkelt tilfeldig utval* (blindt utval innanfor heile populasjonen), *systematisk utval* («et nødvendig antall individer med en bestemt innbyrdes avstand»), *stratifisert utval* (jamt utval frå kvar undergruppe av populasjonen), *klyngeutval* (utval berre innanfor éi eller fleire undergrupper av populasjonen), *vilkårleg utval* (individ som er praktisk tilgjengelege), *skjønnsmessig utval* (individ som er mest mogleg typiske for populasjonen) og endeleg *kvoteutval* (ein variant av stratifisert utval der ein sikrar seg relevante undergrupper). Postholm (2005, s. 39) viser til Creswell (1998) når ho skriv om kvalitativ forsking at «*hensiktsmessige utvalg* [er] et generelt utvalgskriterium som danner utgangspunkt for valg av setting eller personer». Christoffersen et al. (2006, s. 107) peiker òg på at «[u]tgangspunktet for utvelging av personer/informanter i kvalitative undersøkelser er [...] ikke representativitet men *hensiktsmessighet*».

Om ei generalisering er *valid* eller ikkje, er sentralt særleg for kausal forsking og for kvantitative studiar. «Kausalitet handler om årsakssammenhenger, om dynamiske forhold hvor en eller flere faktorer skaper eller produserer endringer i en eller flere andre faktorer», skriv Kvernbeck (2002, s. 56). Lund (2002, s. 106f.) greier mellom anna ut om *ytre validitet* av *til-generaliseringar* og *over-generaliseringar*, der den første typen er «rettet mot en bestemt individpopulasjon, situasjon eller tid», medan den andre handlar om «hvor *langt* eller *bredt* det kan generaliseres». Sjølv om «deler av systemet [er] relevant også for beskrivende undersøkelser», er validitetssystemet altså «utarbeidet for kausal forskning» (op.cit., s. 109).

4.4 Dei ulike fasane i masterprosjektet mitt

Førebuingsfasen

I studien min har førebuingsfasen (eller dei to første fasane til Lund) omfatta å formulere forskingsspørsmål og velje informantar og metodar som kunne gje nokre svar på desse spørsmåla. Eg sette opp desse forskingsspørsmåla:

- Korleis ser nynorsken til lærarstudentar med nynorskbakgrunn i Oslo og Trondheim ut?
- Kva viser formvala deira om normkunnskap og normmedvit?
- Kva haldningar har dei til den gjeldande nynorsknorma?

Sidan eg ønskte å granske studentar som hadde flytta frå «nynorskland», valde eg å avgrense utvalet til studentar ved lærarutdanningane i Trondheim og Oslo framfor studiestader i det nynorske kjerneområdet (jamfør elles kapittel 5.1 om utvalet av informantar). Eg har fått god hjelp av tilsette ved både Høgskolen i Sør-Trøndelag (no NTNU) og Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) for å finne fram til flest mogleg i denne monaleg vesle gruppa av studentar.

Som metode har eg valt ein kombinasjon av fleire delgranskinger: eit elektronisk spørjeskjema til alle informantane, ein gjennomgang av eksamensmappene til nokre av dei (som ønskte å vere med i den vidare undersøkinga) og endeleg eit intervju med dei same som hadde gjeve meg innsyn i mappene. Slik har eg nytta trianguleringsprinsippet for å få eit klarare biletet frå eit breiare grunnlag. Som avgrensing for arbeidet ønskte eg å konsentrere meg om skriftleg nynorsk i samanhengar der ein ventar normmedvit og -lydigheit, til dømes studieinnleveringar og omsetjing.

Datainnsamlings- og analysefasen

Som nemnt har eg samla inn data på fleire måtar. Først utarbeidde eg eit elektronisk spørjeskjema (QuestBack) med korte setningar på engelsk som alle informantane skulle omsetje til normrett nynorsk, utan å nytte ordbok. Dei omsette setningane skulle gje meg innsyn i kva formval informantane gjorde på område der eg ville teste normkunnskapen deira, mellom anna i samband med den nye nynorskrettskrivinga og valfridomen innanfor norma (jamfør kapittel 6). Skjemaet bygde på ei mindre omfattande utgåve som eg laga i samband med ei semesteroppgåve tidlegare i studiet, og den oppgåva var inspirert av undersøkinga Dagfinn Rødningen gjennomførte i Ottadalen (Rødningen, 2000, jamfør mellom anna kapittel 5.1, 5.3 og 6). I tillegg til «piloten» tidlegare i studiet testa eg det utvida skjemaet som ein slags prestudie på ein del kjenningar som òg har vaks opp med nynorsk som hovudmål, før eg gjorde det heilt ferdig og sende det ut. Spørjeskjemaet blei sendt ut via e-post i månadsskiftet mars/april 2015. Det viste seg at det var vanskelegare å få svar frå informantane i Trondheim enn dei i Oslo, og noko av grunnen kan nok vere at eg på det tidspunktet var tilsett (administrativt) ved HiOA, slik at ein e-post frå meg for HiOA-studentane kunne verke

som eit slags «pålegg» meir enn ein tilsvarande e-post gjorde for HiST-studentane. Etter fleire purringar enda eg opp med 20 svar av 29 moglege, og 15 av svara var frå HiOA-studentar.

Funna frå omsetjingane til dei 20 informantane har eg freista å systematisere som ei innleiing til det aktuelle kapittelet (jamfør kapittel 6.2), men eg har først og fremst sett på dei ulike variablane kvar for seg og drøfta undervegs kva ulike formval kan komme av. Med eit så pass lite utval er det som sagt vanskeleg å dra vidtgåande slutningar og generaliseringar, men funna kan vere interessante i seg sjølve utan at dei naudsynleg skal sjåast som symptom på noko større.

Til sist i spørjeskjemaet måtte informantane krysse av for om dei var interesserte i å bli kontakta om del to av studien (intervju og analyse av autentisk tekstproduksjon) eller ikkje. Tolv av dei svarte positivt, medan dei åtte siste ikkje var interesserte. I samråd med rettleiaren kom eg fram til at eit tal på rundt fem kunne vere greitt til denne neste fasen, og eg kontakta dei som var aktuelle og hadde kryssa av for at dei var interesserte. Av ymse årsaker enda det med tre informantar i dei siste delane av granskinga; mellom anna var det framleis vanskeleg å få respons frå studentane i Trondheim (jamfør elles kapittel 5.1).

Då eg omsider fekk avklart kven som skulle vere med vidare, fekk eg skriftleg løyve frå kvar av dei til å granske eksamensmappene deira og nytte funna i oppgåva. Parallelt med dette arbeidet (vinteren 2016) planla eg og avtalte gruppeintervju med dei same tre. I analysen av mappetekstane (jamfør kapittel 7) har eg sett etter dei same variablane som eg var ute etter å kartlegge i det elektroniske spørjeskjemaet som gjekk ut til alle informantane. Sjølve intervjuet blei gjennomført som gruppeintervju 3. mars 2016. Eg baude på pizza og litt søtt og freista å legge til rette for ei uformell og open stemning, og eg var godt nøgd med informasjonen eg fekk ut av intervjuet (jamfør kapittel 8). Eg nytta både diktafon og mobiltelefon til å ta opp lyden med, så eg kunne konsentrere meg om samtalen utan å måtte notere kvart ord som blei sagt. I intervjuet kom vi inn på både normkunnskap og haldningar til valfridomen og kva han inneber didaktisk. Etter intervjuet transkriberte eg samtalen ord for ord, før eg freista å trekke ut essensen av utsegnene til kvart intervjuobjekt blanda med ein del direkte sitat.

Som supplement til studentinformantane har eg hatt nokre samtalar med norsklærarutdannarar i Oslo og Trondheim, for å få eit lite inntrykk av korleis dei same emna ser ut frå deira ståstad.

Desse samtalane har mest vore til hjelp som eit bakteppe for resten av prosjektet mitt og har ikkje vore systematiske. Eg har likevel kort skissert det sentrale innhaldet i samtalane i kapittel 5.2.

Rapporteringsfasen

Det meste av sjølve skrivearbeidet har vore konsentrert til vårsemesteret 2016. Eg laga tidleg ein detaljert disposisjon som eg drøfta med rettleiaren, ein disposisjon som var broten heilt ned på underkapittelnivå og sidetal. Eg har hatt stor nytte av denne i skriveprosessen, etter som eg har kunna «plukke» avsnitt og kapittel her og der, i staden for å gå slavisk frå byrjing til slutt. Faglitteraturen har eg òg til dels lese parallelt med skrivinga, ein del pensum frå masteremna, ein del skyldte studentarbeid frå tidlegare og ein del metodelitteratur som rettleiaren har tilrådd.

Sjølv om den informasjonen eg har kartlagt, ikkje er å rekne som sensitiv informasjon, har eg sjølvsagt anonymisert informantane, i samsvar med forskingsetiske retningslinjer (jamfør til dømes Postholm, 2005, s. 145f.). Dei tre som var med vidare i prosjektet etter det elektroniske spørjeskjemaet, har fått kvart sitt pseudonym. Granskinga og dei ulike delane av ho er dessutan melde inn til og godkjende (25.3.15) av Personvernombodet for forsking / Norsk samfunnsvitskapleg datateneste (NSD).

Kapittel 5

Førarbeid og informantutval

5.1 Val av informantar til studien

Eg har valt å undersøkje nynorsk skriftspråk hjå grunnskolelærarstudentar som har vaks opp med nynorsk som hovudmål. Informantane mine er altså alle opphavlege nynorskingar, men dei studerer i dag i storbyane Oslo og Trondheim, rett og slett i tjukkaste bokmålsland. Valet av informantar er inspirert av Dagfinn Rødningens arbeid med å studere den skriftlege nynorsken til fleire kull med tidlegare nynorsklevvar ved den vidaregåande skolen i Lom (Rødningen, 2000). Han undersøkte mellom anna på kva måtar talemål og bokmål påverka nynorsken til dei unge vaksne.

Rødningen tok føre seg både dei som hadde halde på nynorsk som hovudmål, og dei som hadde gått over til bokmål. Eg har valt å granske berre nynorskbrukarar. Reidunn Hernes (2012, s. 72) framhevar at det å skrive nynorsk «har med identitet å gjera [og] er for dei fleste eit markert val». Dei studentane eg har vendt meg til, har alle valt å halde på nynorsk som hovudmål, noko som tør kallast eit markert val i Oslo og Trondheim, der dei – som informantane til Hernes i Bergen – er «omgjev[ne] av bokmål på alle kantar» (op.cit., s. 76).

Eg har altså konsentrert meg om grunnskolelærarstudentar. Ein kan tenkje seg at mange i denne gruppa vil vere over gjennomsnittet opptekne av språk; dei skal jo undervise born og ungdom i mellom anna norsk om berre eit år eller to. Lærarar har ein sjølvskriven plass som *normagentar* for elevane sine (Akselberg, Mæhlum, Røyneland & Sandøy, 2008, s. 177), og det er ein av grunnane til at eg ville granske grunnskolelærarstudentar spesielt. Det er sær interessant å finne ut meir om kva lærarstudentane kjenner til og meiner når det gjeld nynorsk normering og valfridom.

Føresetnadene eg har nemnt ovanfor, tilseier at eg ikkje har hatt flust med informantar. Eg har fått hjelp av tilsette (både undervisnings- og forskingspersonale og teknisk-administrativt personale) ved lærarutdanningane på Høgskolen i Oslo og Akershus og Noregs naturvitakaplege universitet (tidlegare Høgskolen i Sør-Trøndelag) til å «støvsuge» klasselistene etter nynorskbrukarar. Hovudkontaktane mine i dette arbeidet har vore førstelektor og rettleiar Inger Vederhus ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) og

førsteamanuensis Stian Hårstad ved Noregs teknisk-naturvitenskaplege universitet (NTNU). Dei aller fleste informantane er grunnskolelærarstudentar, men for å auke informanttalet litt har eg i samråd med rettleiaren min òg inkludert eit par ferdige grunnskolelærarar som tek vidareutdanning ved HiOA som del av Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratets strategi *Kompetanse for kvalitet 2012–2016*.

Informantar til første delen

Med denne framgangsmåten enda eg opp med 29 potensielle informantar til første delen av studien min, altså det elektroniske spørjeskjemaet med omsetjing av setningar frå engelsk til nynorsk. Tolv av desse studerer ved NTNU (Trondheim), medan dei resterande sytten har tilhald ved HiOA (Oslo). Det viste seg snart at det var langt vanskelegare å få respons frå informantane i Trondheim enn frå dei i Oslo. Det kan nok ha å gjere med at både eg sjølv og rettleiaren min er tilsette på HiOA, noko som kan ha bidrige til at meldingane og spørsmåla mine meir har blitt oppfatta som obligatorisk skolearbeid for HiOA-informantane enn tilfellet var ved NTNU, der eg var ein utanforståande og identitetslaus «forskar».

Av dei 29 studentane som fekk det elektroniske spørjeskjemaet, var det til slutt 20 som fylte det ut. Det inneber ein total svarprosent på 69. Dei aller fleste HiOA-studentane (15 av 17) svarte, noko som gjev ein svarprosent på 88. På NTNU fekk eg berre inn fem svar av tolv moglege, altså ein svarprosent på 42. Eg er likevel nøgd med totalfangsten på 20 informantar, i og med at kriteria mine for å vere med var monaleg snevre.

Informantar til andre delen

Del to av studien min skulle gå djupare inn på somme av informantane, både ved å teste faktisk språkbruk gjennom mappegransking, og ved å intervju dei om haldninga til nynorsknorma og valfridomen i ho. I samråd med rettleiaren min valde eg ein strategi med å nytte dei same informantane til både mappegjennomgang og intervju.

Dei som svarte på spørjeskjemaet i del éin, kunne krysse av for at dei var interesserte i å vere med i andre delen òg. Tolv av informantane svarte ja på dette spørsmålet, tre i Trondheim og ni i Oslo. Dei tre aktuelle NTNU-studentane gav ikkje lyd frå seg då eg prøvde å avtale intervju og vidare samarbeid, og etter ein samtale med rettleiaren valde eg å ikkje gå vidare med desse tre i del to. Av dei ni aktuelle HiOA-studentane var det fire som peikte seg ut, både fordi dei var «ekte» grunnskolelærarstudentar, og av reint logistiske årsaker (ikkje i

fødselspermisjon, mappe til gjengeleg og anna). Av desse fire var det éin som likevel ikkje hadde høve til å vere med vidare. Eg enda difor opp med tre informantar som eg har granska nærare. Dei tre som har vore med i del to, er altså alle grunnskolelærarstudentar ved HiOA.

5.2 Tematisering av valfridom i grunnskolelærarutdanningane

Eg har tidlegare i oppgåva skildra det omfattande arbeidet Benthe Kolberg Jansson gjorde med å kartleggje korleis valfridomen blei tematisert i lærarutdanninga (jamfør kapittel 3.3). Sidan oppgåva mi først og fremst tek føre seg faktiske haldningar og kunnskapar hjå ein del lærarstudentar, har eg ikkje gått djupt inn i kor mykje og korleis valfridomen blir tematisert i studiet deira. Eg viser heller til oppsummeringa i kapittel 3.3 og hovudfagsprosjektet til Jansson (1999).

Eg har likevel hatt uformelle samtalar med nokre av norsklærarutdannarane ved HiOA og HiST (NTNU) om kva dei plar komme innom på dette feltet i norskimane sine. Eg vil her kort referere innhaldet i desse samtalane. Sjølv om studien til Jansson ikkje er av heilt ny dato, tyder det vesle inntrykket eg har fått frå samtalane mine, på at stoda ikkje har endra seg altfor mykje på dei åra som har gått sidan ho granska dette emnet. Når det gjeld kva studentane sjølve meiner å ha lært om temaet i norskdelen av lærarstudiet – altså kva somme av dei faktisk har fått med seg – viser eg til intervjudelen av oppgåva (jamfør kapittel 8, først og fremst 8.7).

2012-reforma

Både i Oslo og i Trondheim blir 2012-reforma nemnd, ved å vise korleis skiljet mellom hovudformer/læreboknormal og sideformer/klammeformer blei borte med reforma. Dei aller fleste informantane mine har teke heile lærarstudiet etter at 2012-rettskrivinga tok til å gjelde, men likevel verkar det som om endringane (altså stoda før og etter) har fått *litt* plass i undervisninga. Ved HiST/NTNU opplyser dei at dei framleis kjem inn på skiljet mellom hovudformer og sideformer som historisk fenomen. Ved HiOA peiker dei mellom anna på at valfridomen blei mindre med endringane i 2012, men omtalen av endringane er stort sett avgrensa til nokre enkeltdøme.

Valfridomen i nynorsk generelt

Frå samtalane verkar det altså som om valfridomen ikkje har noko stort rom i undervisninga, korkje i Trondheim eller Oslo. Ved HiST har dei økter med «ordlistetrening», der ein naturleg nok kjem inn på valfridomen. Det høyrest likevel ikkje ut til at dei gjer noka poeng av å kople valfridomen til talemålet hjå studentane (eller dei framtidige elevane deira), noko som i grunnen fell saman med utsegnene eg finn mellom anna hjå Riisenemnda og Jansson (jamfør kapittel 3.3).

Ved HiOA går dei skjematiske gjennom skiljet mellom det ein kan kalle *radikale* og *moderate former*. Eit anna konkret område dei kjem inn på, er infinitivsendingane. Valfridomen innanfor nynorsknorma blir knytt saman med det norske dialektmangfaldet og med opphavet til nynorsken. Ved å knyte valfridom til dialektmangfald ønskjer dei å «framstille valfridomen som ein ressurs». Eit stikkord som blei trekt fram, er myten som finst hjå mange lærarstudentar om at valfridomen i nynorsk er forvirrande. Ved HiOA freistar dei å slå sprekkar i denne myten ved å «gjere dette med val litt enklare enn det i røynda er».

[5.3 Gjennomføring av ein «pilot» tidlegare i masterstudiet](#)

Eit av valemna eg tok i emnedelen av masterstudiet, var «nynorsk skriftkultur i eit barne- og ungdomsperspektiv» (NYN310, 15 studiepoeng). Semesteroppgåva på dette emnet skulle skrivast om eit sjølvvalt tema, og inspirert av Rødningens studie gjekk eg i gang med eit arbeid som skulle vise seg å bli ein slags pilotversjon av sjølve masteroppgåva. Eg nytta her mykje av den same metoden, nemleg korte setningar på engelsk som skulle omsetjast til nynorsk. (Sjå elles kapittel 4.)

Informantane mine var ei lita gruppe lærarstudentar i Trondheim og Oslo den gongen òg – altså i same aldersgruppa som Rødningens, men berre folk som hadde halde på nynorsk som hovudmål. Eg hadde åtte potensielle informantar, og fem av dei svarte på det elektroniske omsetjingsskjemaet: to i Trondheim og tre i Oslo. Dei fem informantane hadde vakse opp i dei fire vestlandsfylka, høvesvis i Ørsta (Møre og Romsdal, to informantar), Gloppen (Sogn og Fjordane), Tysvær (Rogaland) og Lindås (Hordaland). Oppgåva mi den gongen omfatta berre omsetjingsoppgåver og ein grunnleggjande analyse av svara der, ikkje intervju eller mappegjennomgang.

Eg testa somme av dei variablane Rødningen hadde undersøkt i Ottadalen, i tillegg til ein del variablar eg hadde valt ut sjølv. Dette var året etter at den nye nynorskrettskrivinga hadde teke til å gjelde, og eg var difor særleg nyfiken på å finne ut noko om kor mykje informantane hadde fått med seg av dette nye rammeverket. Av dei tretten variablane eg undersøkte i piloten, stamma fem utelukkande frå Rødningen, to var henta frå arbeidet hans, men modifiserte av meg, medan dei siste seks var nye moment som eg ønskete å finne ut noko om. Fleire av variablane til både Rødningen og meg kunne knytast til 2012-reforma.

Variablar som viste seg å vere «mindre variable» den gongen

Rødningen testa rotvokal i supinum av det sterke verbet «å skrive». Mange av informantane hans nytta -e-, medan alle mine fem nytta den normrette rotvokalen -i-. I materialet til Rødningen går det fram at dei fleste som nytta -e-, hadde gått over til bokmål, og dette kan vere med og forklare normbrotet hjå informantane hans. Sjølv om ingen av mine informantar gjorde feil i piloten, valde eg å ha med variabelen vidare til masteroppgåva, òg fordi eg samstundes kunne sjå på fordelinga mellom -e og -i som supinumsending i samband med at -i gjekk ut or norma i 2012.

Rødningen testa vidare fordelinga mellom a-infinitiv, e-infinitiv og kløyvd infinitiv. Dette var eit moment eg gjerne ville undersøkje sjølv òg, og eg tok med ei setning med to verb i infinitiv: eitt opphavleg jamvektsverb og eitt opphavleg overvektsverb. Dei fem informantane mine valde alle -e som infinitivsending på både verba («kom(m)e» og «møte»). Hjå rogalendingen og hordalendingen var dette mest litt skuffande – og *kan* ha vore eit resultat av tilpassing til bokmål. Sjølv om vala til pilotinformantane var eintydige, ønskete eg å ta med denne variabelen vidare, ikkje minst sidan infinitivsendings i over hundre år har vore eit ynda debattema i nynorsknormeringa (2012-innstillinga, s. 171f.).

Eit moment Rødningen ikkje var innom, men som eg likevel ønskete å teste i piloten, var den gruppa med hokjønnsord som historisk har hatt -ar/-ane i fleirtal. Heilt frå Aasens tid har denne bøyингa vore normert, medan ei bøying i samsvar med hovudregelen for hokjønnsord har vore inne (dels som klammeformer) i ulike normer på 1900-talet. Det viser seg at det tradisjonelle bøyingsmønsteret somme stader har måtta vike for eit mønster som følgjer hovudregelen, og Riisenemnda peikte på at mange yngre språkbrukarar ikkje lenger har nok støtte i talemålet for å halde på eit slikt skilje (op.cit., s. 104). Vala til dei fem informantane mine tydde på det same; alle skreiv «øyene», altså etter mønster av hovudregelen for

hokjønnsord. Eg valde likevel å ta med denne gruppa av ord vidare til masteroppgåva, for å få testa ho på ei større gruppe informantar.

Ein signalvariabel i Rødningen-studien var namnet på landet vårt. Om lag 40 prosent av informantane hans valde «Norge» (Rødningen, 2000, s.78), og eg ville difor teste om dette utbreidde normbrotet òg var å finne hjå mine. Det viste seg at alle fem skreiv «Noreg» i pilotundersøkinga mi. Eg valde difor å droppe denne variabelen då eg gjekk vidare til masteroppgåva. Det same gjeld adjektivsendingane -leg og -lig, som var oppe til drøfting i samband med den siste nynorskreforma, og som eg ønskte å sjå på i piloten. I 2012-rettskrivinga blei -lig-endinga teken ut, mellom anna fordi ho var lite nytta i litteraturen trass i god støtte i talemåla (2012-innstillinga, s. 154f.). Alle informantane mine valde -leg, og eg tok altså ikkje med denne variabelen vidare til masteroppgåva. Ein siste variabel som eg tok inn i piloten, men som ikkje blei med vidare, var presensforma av såkalla j-verb. Sidan både bokmål og mange talemål har presensending med -er for desse verba, ville eg sjå om dette påverka nynorsken til informantane. Alle fem viste seg å nytte det normrette «vel» som presens av «å velje», noko som kunne tyde på at bøyingsmönsteret er godt innarbeidd. Eg tok dimed ikkje denne variabelen med vidare til masteroppgåva.

Verbbøyning som skapte vanskar for informantane i piloten

Ei stor gruppe verb som rettskrivinga plasserer i lyse-klassen (e-verb), har i ein del dialekter bøyning som a-verb, nemleg dei såkalla -ere-verba. Over halvparten av informantane til Rødningen skreiv «interesserar» i presens, i strid med både læreboknormalen og den vide rettskrivinga frå før 2012-reforma. Verbgruppa skapte problem for informantane mine òg; tre av fem nytta det normstridige «reparerar», sjølv om oppvekstkommunen deira ikkje skulle tilseie at dette kom frå talemålet. Ei forklaring kan vere ei analogisk bøyning i tråd med det mest typiske nynorskparadigmet (a-verb). Eg valde å ta med denne variabelen vidare til masteroppgåva.

Ei anna gruppe verb er dei som har hatt valfri bøyning som a-verb eller e-verb (til dømes «å bruke» og «å spele»). I samsvar med talemålet i store delar av landet har blanda bøyning (altså -ar, -te, -t) vore mest brukta òg i skrift (op.cit., s. 174), og 2012-norma tok difor omsyn til det. Eg ønskte å sjå kva informantane mine ville gjere med eitt og same verb i presens og preteritum. Diverre oppfatta berre éin av dei kva utgangspunktet som skulle omsetjast, var, og dimed fekk eg ikkje så mykje ut av omsetjingane som eg hadde håpa. Likevel kan formvala

dei gjorde, seiast å samsvare med funna Riisenemnda viser til om a-bøyning i presens og e-bøyning i preteritum (og supinum). Kor som er tok eg denne variabelen med vidare til masteroppgåva.

Somme verb har linn bøyning på nynorsk, men sterkt på bokmål. Desse kan seiast å vere typiske «terpeverb» for elevar med nynorsk som sidemål, men ein kunne tenkje seg at dei sat betre i ryggmargen hjå dei som har vaks opp med nynorsk som hovudmål. I piloten testa eg preteritumsbøyninga av «å hjelpe», og det viste seg at fleire av informantane nytta det normstridige «hjalp». Eg valde å ta med denne verbtypen vidare til masteroppgåva.

Samsvarsbøyning er eit anna område der mange strever med å skrive normrett. Etter ein del debatt i høyringsrunden enda Riisenemnda opp med at samsvarsbøyning av verb i predikativ stilling skulle vere obligatorisk for sterke verb, men valfritt for linne. Eg ville sjå korleis lærarstudentane ville løyse dette, med to verb («å sende» og «å lese») som kunne/skulle samsvarsbøyast i fleirtal. Eg utvida dimed med eit moment ekstra jamført med Rødningen, som berre testa eit sterkt verb. Alle dei fem informantane valde ulikt, tre av dei dessutan i strid med 2012-norma. Dette emnet ville eg gjerne finne ut meir om i masteroppgåva.

Val mellom ulike ordformer

Rødningen testa fordelinga mellom preposisjonane «hos» og «hjå», i tillegg til «sjå» som ei tenkt feilform som kunne «freiste» gudbrandsdølane hans. Hjå Rødningen var «hjå» den klare vinnaren, og det same gjaldt pilotinformantane mine. Fire av fem omsette «at Anne's» til «hjå Anne», medan den siste skreiv «hos». Eg valde å ta med denne variabelen vidare til masteroppgåva, mellom anna for å finne ut meir om fordelinga mellom dei to orda kunne ha geografiske aspekt ved seg.

Den siste ordklassen eg testa i piloten, var pronomen. Eg hadde med objektsforma av det personlege pronomenet i tredje person eintal hokjønn, der norma har både «henne» og «ho». Inntrykket til Riisenemnda var at «ho» er på frammarsj som objektsform sjølv om «henne» framleis dominerer (op.cit., s. 160f.), og dei vurderte ikkje å droppe den eine av formene. I piloten min blei «stillinga» tre-to til «henne». I andre person fleirtal føreslo nemndar derimot ei endring, og denne endringa blei vedteken. Bruken av «de» og «dykk» har vore vanskeleg for mange, og nemndar omtalte desse som «dei pronomenformene som valdar mest problem for språkbrukarane» (op.cit., s. 163). Framlegget som gjekk gjennom, var å ta inn «dokker –

dokker» som alternativ til «de – dykk» (med «dokkar» som alternativ til «dykkar»), og eg ville teste om noko av dette hadde funne vegen til informantane mine. Det viste seg at fire av dei nytta «de» som subjektsform og éin «dykk». Både «ho/henne» og «de/dykk/dokker/dokker» valde eg å ta med vidare til masteroppgåva.

Kapittel 6

Omsetjingsoppgåvene med dei 22 variablane

6.1 Innleiing og oversyn

Som nemnt tidlegare er denne masteroppgåva inspirert av Dagfinn Rødningens studie av språkskifte i Ottadalen (mellan anna attgjeven i Rødningen, 2000). Der Rødningen nyttar avkryssingsboksar med gjevne alternativ å velje mellom, har eg valt å gje informantane setningar på engelsk som skulle omsetjast til nynorsk. Noko av grunnen til det er at eg ville styre normvala deira minst mogleg, og dimed vonleg finne ut meir om kva former dei faktisk nyttar når dei skriv nynorsk. Ei anna årsak er sjølvsagt at eg visste mykje mindre om talemålsbakgrunnen hjå informantane mine enn Rødningen gjorde. Hans informantar var tidlegare vidaregåandeelevar frå eit område han kjende svært godt til, og han kunne difor føreforeseie ein del om kva formalternativ som ville vere aktuelle for dei. Mine kunne potensielt komme frå mange delar av landet, og det ville vere praktisk umogleg å lage ei uttømmande liste med alternativ for kvar variabel.

Setningane på engelsk

I pilotundersøkinga mi frå 2013 lånte eg ein del variablar frå Rødningen. Dessutan la eg til ein del variablar som eg sjølv var interessert i å finne ut meir om – ikkje minst med tanke på det store arbeidet med ny nynorskrettskriving som blei avslutta så seint som i 2012. Eg har skrive meir om pilotundersøkinga og dei ulike variablane i ho i kapittel 5.3. Når eg no har utvida studien ein god del, har eg både fått tak i fleire informantar (jamfør kapittel 5.1) og utvikla og utvida settet med setningar og variablar.

Eg vil i denne delen gå gjennom setningane og variablane kvar for seg, men først følgjer eit oversyn over alle dei 14 setningane, med merknader om kva variablar eg var ute etter å undersøkje i kvar av dei. Ordformer og kombinasjonar som er merkte med ei stjerne (*), er ikkje normerte i dagens nynorskrettskriving. Dei er potensielle eller tenkte normbrot som eg såg føre meg at informantane kunne gjere.

1. I go to school every summer.

- a. rotvokal – skole/skule, sommar/sumar

2. I have written a letter.

- a. rotvokal – skrive/*skreve
- b. supinumsending – skrive/*skrivi

3. I repair the bicycle every spring.

- a. endingsvokal i preteritum for -ere-verb – reparerer/*reparerar

4. Anne and Peter, will you come inside with your toys?

- a. andre person fleirtal subjektsform av det personlege pronomenet – de/dokker/*dykk
- b. andre person fleirtal av det possessive determinativet – dykkar/dokkar

5. They must come and meet him.

- a. infinitivsending – komme og møte / komma og møta / komma og møte
- b. enkel eller dobbel konsonant – komme/kome

6. I went to a party at Anne's.

- a. val av preposisjon – hjå/hos

7. The letters were read aloud and sent to the king.

- a. samsvarsbøyning av perfektum partisipp (linne/sterke verb) i predikativ stilling – lesne og sende / lesne og sendt / *lest og sendt
- b. val av ordform – blei/vart

8. I play my music louder than my mother played hers.

- a. presens- og preteritumsending av verb som kan vere både a-verb og e-verb – spelar og spelte / spelar og spela / spelar og spelte / *speler og spela

9. He kissed her outside the restaurant.

- a. tredje person eintal objektsform av det personlege pronomenet – ho/henne
- b. n eller ikkje i utanfor/*utafor

10. In reality, she was worried about the safety.

- a. val av ordform når anbeheitelse kan vere aktuelt – verkelegheit/røyndom/røynd,
*bekymra/uroa, sikkerheit/tryggleik

11. The rivers are rough, and the backpacks are heavy.

- a. fleirtalsform av hokjønnsord med historisk -ane – elvane/elvene
- b. fleirtalsform av hankjønnsord med historisk -ene – sekkene/sekkane

12. She helped me with the homework.

- a. preteritumsform av eit verb som har utbreiing både som sterkt og lint –
hjelpte/*hjalp

13. Children have big hearts and small ears.

- a. bøyingsmønster for substantiv med tradisjonell uregelrett bøyning – hjarte og øyre /
hjarto og øyro
- b. rotvokal i fleirtal – barn/born

14. Anne and Peter, I want to give you a medal.

- a. val av ordform – gi/gje/gjeve
- b. andre person fleirtal objektsform av det personlege pronomenet – dykk/dokker

[6.2 Oppsummering av omsetjingane](#)

Nedanfor følgjer ei heilt enkel oppsummering av kva dei 20 lærarstudentane som svarte på nettskjemaet (av 29 potensielle informantar), skreiv då dei skulle omsetje dei 14 setningane frå engelsk. Vala deira er grupperte og talde opp etter beste skjønn.

1) Skole/skule – sommar/sumar (rotvokal o/u)

- Skole: 0   Sommar: 16 (+ 1 somar)
- Skule 20   Sumar: 3

2a) Har skrive / *har skreve (rotvokal i/e)

- Har skrive: 17 (+ 1 *skriven)
- *Har skreve: 2

2b) Har -e / *har -i (supinumsending -e/*-i)

- Har -e: 19 (+1 *-en)
- *Har -i: 0

3) Reparerer/*reparerar (endingsvokal i presens for -ere-verb)

- Reparerer: 12
- *Reparerar: 3
- (Ordnar/fiksar: 5)

4a) De/dokker/*dykk (andre person fleirtal subjektsform av personleg pronomen)

- De: 16
- Dokker: 1
- *Dykk: 3

4b) Dykkar/dokkar (andre person fleirtal av possessivt determinativ)

- Dykkar: 16
- Dokkar: 0
- *Dykkas: 1
- *Dykkars: 1
- (Utelate: 2)

5a) Kom(m)e – møte / kom(m)a – møta / kom(m)a – møte (infinitivsending: -a, -e eller kløyvd)

- -e/-e: 20
- -a/-a: 0
- -a/-e: 0

5b) Komme/kome (enkel eller dobbel konsonant)

- Komme: 4
- Kome: 13
- Båe formene: 3 (stilt saman med setning 4)

6) Hjå/hos (val av preposisjon)

- Hjå: 8
- Hos: 9
- (Til/med: 3)

7a) lesne – sende / lesne – sendt / *lest – sendt (samsvarsbøyning av perfektum partisipp i predikativ stilling)

- Lesne: 9 (inkl. 1 *lesene)
- *Lest: 4 (inkl. 1 *lest i eintal)
- *Lese: 6 (+ 1 lese i eintal)
- Sende: 6
- Sendt: 12 (inkl. 1 lest i eintal)
- *Send: 2 (inkl. 1 *send i eintal)

7b) Blei/vart (val av ordform)

- Blei: 8
- Vart: 12

8) Speler – spelte / spelar – spela / spelar – spelte / *speler – spela (presens- og preteritumsending av verb som kan vere både a-verb og e-verb)

- Speler – spelte: 6
- Spelar – spela: 0
- Spelar – spelte: 5
- (Spelte – spelte: 1)
- (Spelar – spelar: 6)
- (Spelar – : 2)

9a) Ho/henne (tredje person eintal objektsform av personleg pronomen)

- Ho: 8
- Henne: 12

9b) Utanfor/*utafor (med eller utan n)

- Utanfor: 15
- Utafor: 1
- (Utfør: 1)
- (Utføre: 3)

10) Verkelegheit/røyndom/røynd – *bekymra/uroa – sikkerheit/tryggleik (val av ordform når an/be/heit/else-ord kan vere aktuelle)

- Verkelegheit: 6
- Røyndom: 2
- Røynd: 7
- Realitet: 1
- (Omskrivingar: 4)

- *Bekymra: 11
- Uroa: 4
- Uroleg: 1
- Redd: 1
- (Omskrivingar: 3)

- Sikkerheit: 12
- Tryggleik: 8

11a) Elvane/elvene (fleirtalsform av hokjønnsord med historisk -ane)

- Elvane: 3
- Elvene: 15
- (Omskriving/mistolking: 2)

11b) Sekkene/sekkane (fleirtalsform av hankjønnsord med historisk -ene)

- Sekkene: 0
- Sekkane: 19
- (Mistolking: 1)

12) Hjelpte/*hjalp (preteritumsform av eit verb som har utbreiing både som sterkt og lint)

- Hjelpte: 9 (inkl. 1 hjelper)
- *Hjalp: 11

13a) Hjarte/øyre – hjarto/øyro (bøyingsmønster for substantiv med tradisjonell uregelrett bøyning)

- Hjarte/øyre: 8 (inkl. 1 hjerte/øyre)
- *Hjarter/*øyrer: 6 (inkl. 1 hjaarter/ører)
- Hjarte/*øyrer: 3
- *Hjarter/*øyra: 1
- *Hjarter/øyre: 1
- (Trykkfeil: 1)

13b) Barn/born (rotvokal i fleirtal)

- Barn: 8
- Born: 10
- (Omskriving: 2)

14a) Gi/gje/gjeve (val av ordform)

- Gi: 3
- Gje: 17
- Gjeve: 0

14b) Dykk/dokker (andre person fleirtal objektsform av personleg pronomen)

- Dykk: 18
- Dokker: 1
- *De: 1

[6.3 Gjennomgang og analyse av variablar som har med lydverket å gjere](#)

Kort eller lang vokal (variabel 5b)

Kort eller lang vokal kjem på norsk vanlegvis til uttrykk gjennom høvesvis dobbel eller enkel konsonant i skrift. Talemålet varierer sterkt på dette punktet, og Riisenemnda handsama særer

mange ordpar der både kort og lang vokal er utbreidde, til dels både i tale og skrift, til dømes konsonantpara n/nn («ven/venn»), t/tt («skot/skott») og m/mm («kome/komme»).

Rødningen hadde med paret «skot/skott» i studien sin. Om nett dette paret skriv nemnda at forma med enkel konsonant er rådande (2012-innstillinga, s. 68). Rødningens funn stemmer godt med denne utsegna, for heile 95 prosent av informantane hans valde «skotet» framfor «skottet» (Rødningen, 2000, s. 76). Ifølgje Rødningen er er «stavinga /skot/ [...] stutt i dialekten slik at det ikkje er heilt klart kven av dei to variantane [...] som stemmer best», men han har ein teori om at «enkeltmarkert konsonant vil oppfattast som mest dialektlik» (op.cit., s. 72).

Normeringshistoria for desse fenomena er ikkje rettlinja; Aasen hadde stort sett enkel konsonant, men sidan har utviklinga faktisk snudd fleire gonger. «Skot» kan stå som eit talande døme på det; «skott» kom inn som jamstilt form i 1917, men blei degradert til sideform i 1938, før «skot» og «skott» blei jamstilte på nytt i 1959 (2012-innstillinga, s. 68). For m/mm-formene har dobbel m det klart sterkeste dialektgrunnlaget og er mest nytta i skrift, men verbet «kome» er eit unntak frå dette generelle mønsteret i skrift, i og med at forma med enkel m her faktisk er den klart mest brukte, skriv nemnda (op.cit., s. 68f.). Eg ønskte difor å teste nett det siste på informantane mine.

Biletet hjå informantane mine var ikkje eintydig, og eg kunne dessutan spore litt normforvirring hjå somme av dei. Slik nemnda skildrar situasjonen generelt, nytta dei fleste av informantane mine (13 av 20) òg «kome», både i setning 5 og i setning 4 (der verbet òg var med). Fire informantar skreiv «komme» i både setningane. Dei tre siste skreiv faktisk «kome» i den første setninga og «komme» i den andre, trass i at setningane stod like etter kvarandre, noko som vel burde spore til konsekvens. Oppvekstkommune kan heller ikkje her gje svar på kvifor somme skriv det eine og somme det andre (og somme både); det finst informantar frå dei same områda i både leirane. At godt over halvparten har halde seg til «kome», tyder iallfall på at enkelkonsonanten står seg godt i nett dette ordet, trass i at talemålsgrunnlaget tilseier noko anna.

Rotvokalane -u- og -o- (variabel 1a)

Riisenemnda drøfta ei lang rekke ord og ordfamiliar som har hatt to ulike rotvokalar i rettskrivinga, somme som jamstilte former og somme som hovud- og sideformer (2012-

innstillinga, s. 47f.). Til dømes var eit av desse rotvokalpara -u- og -o-, og dette paret ville eg teste på informantane mine. Nemnda gjekk gjennom 28 ordpar som hadde hatt -u- og/eller -o- i rota fram til 2012. I den nye rettskrivinga vann somme av u-ane fram som eineformer (som til dømes «smult», der «[smolt]» gjekk ut), somme av o-ane gjorde det same (som til dømes «somme», der «[sume]» gjekk ut), medan somme av orda fekk valfri rotvokal (som til dømes «knopp»/«knappe»).

Rødningen testa dette rotvokalparet med formene «*burt» og «bort». Den første valde han fordi forma stemmer godt med dialekta i Ottadalen, sjølv om ho ikkje var del av norma før 2012 heller. 26 prosent av Rødningens informantar valde det normstridige «*burt», medan resten (74 prosent) skreiv «bort» (Rødningen, 2000, s. 77).

Eg valde to andre representantar for dette rotvokalparet, nemleg «sumar/sommar» og «skule/skole». I både tilfella er det o-varianten som er den nyaste (og mest bokmålsnære), men den første u-en («sumar») må seiast å vere ei meir konservativ form enn den siste («skule»). Eit argument for det er at «sumar» var degradert til sideform attmed den nyare hovudforma «sommar» før 2012. Nemnda skriv at utviklinga i skriftmålet har vore at «[o]rd med *o/u* går i retning *o*» (2012-innstillinga, s. 56). Nemnda valde likevel å ta «sumar» heilt inn i varmen att og jamstilte «sumar» og «sommar» i den nye rettskrivinga. Paret «skule/skole» har ein litt annan historikk. «Skole» blei jamstilt med «skule» i 1959, men «skule» står klart sterkest blant dei som skriv nynorsk til dagleg, sjølv om «[s]kole» har likevel vore bortimot eineform i statlege dokument» (op.cit., s. 57). Etter at dei først føreslo å ta «skole» ut or rettskrivinga, enda nemnda etter høringsrunden med å halde på både «skole» og «skule».

Ingen av dei 20 informantane mine skreiv «skole»; alle skreiv «skule». Det samsvarer godt med at «skule» er «den vanlege talemålsforma [hjå] elevar som har nynorsk som hovudmål» (op.cit., s. 59). Alle informantane mine har jo vakse opp i «nynorskland», og nemnda hevdar at «språkbrukarane [legg] særleg stor vekt på uttalen når dei skal velja skrivemåte» for eit «signalord» som «skole/skule» (op.cit., s. 57). For informantane mine, som kjem frå mange delar av nynorskområdet, verkar det heilt klart at «skule» er den umarkerte forma.

Med det andre paret («sumar/sommar») var det heilt annleis. Her skreiv berre tre av informantane «sumar», medan dei sytten andre skreiv «sommar» (inkl. éin «somar»). Som eg har vore inne på ovanfor, er nok «sumar» ei meir konservativ form enn «skule», og «sumar»

var altså ikkje del av den førre læreboknormalen. Det har nok ført til at forma er lite kjend og lett blir oppfatta som avstikkande, sjølv om ho altså fekk fullgod status att i 2012. Dei tre som skreiv «sumar», kjem alle frå Sunnmøre (Haram, Skodje og Stranda), men talemålet der tilseier ikkje at dette valet inneber noko anna enn eit ønske om å skrive tradisjonell nynorsk.

Rotvokalane -o- og -a- (variabel 13b)

Eit anna rotvokalpar eg ville teste på informantane mine, var det vi finn i fleirtalsformene «born/barn». Den tradisjonelle fleirtalsforma av «eit barn» er «born», men «barn» kom inn som jamstilt form i 1959. Nemnda skriv at «[b]egge fleirtalsbøyingane av *barn* (*barn* el. *born*) er såpass vanlege at dei bør vera jamstilte framleis» (op.cit., s. 115), og slik blei det.

Dei vala informantane mine gjorde, står inntrykket til nemnda om at både formene er i bruk. Ti av informantane skreiv «born», medan åtte skreiv «barn». Dei to siste informantane hadde skrive om setninga slik at ordet ikkje blei brukt. Det var studentar frå både Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal i både leirane, så eg fann ingen haldepunkt for at geografien skulle ha noko å seie for kva rotvokal som blei vald. Både fleirtalsformene ser ut til å vere umarkerte og mykje i bruk.

Rotvokalane -i- og -e- (variabel 2a)

Rødningen nytta supinumsformene «skrive/*skreve» som døme på bokmålsinterferens (jamfør «skrevet») i studien sin. Nemnda kjem ikkje inn på dette ordparet i innstillinga (som elles har handsama 13 ordpar med -i- og -e-), og det er nok fordi «har skrive» står støtt aleine i skriftleg nynorsk. Rødningen fann den normstridige forma «har skreve» hjå heile 48 prosent av informantane sine (Rødningen, 2000, s. 74) – rett nok etter at dei fekk presentert forma som eitt av to avkryssingsval – så eg valde å teste dette paret på informantane mine òg.

Hjå informantane mine var det berre to som skreiv «har skreve», medan resten skreiv «har skrive» (inkludert éin som skreiv «har skriven»). Desse funna skil seg altså sterkt frå Rødningens. Ein kan tenkje seg fleire årsaker til det, mellom anna at normkjennskapen hjå norsklærarstudentar kan vere (og vonleg *er*) betre enn hjå gjennomsnittet i same aldersgruppa. Metoden Rødningen nytta, med gjevne alternativ og avkryssingsboksar, kan nok òg ha «lurt» somme av informantane til å velje den normstridige forma. Dei to lærarstudentane som faktisk skreiv «har skreve», var frå Skodje og Førde, men frå dei same kommunane kom òg

informantar som skreiv «har skrive», så heller ikkje her ser eg noko grunnlag for å dra inn geografisk bakgrunn i analysen.

Verbet «gi/gje/gjeve» (variabel 14a)

Eg har teke med denne variabelen i avsnittet om lydverket, sjølv om ein nok kan argumentere for ei anna plassering. Nemnda handsamar dette verbet i eit eige punkt (2012-innstillinga, s. 191f.). Aasen hadde «gjeva» som eineform, medan «gi» kom inn som sideform i 1917. I 1938 blei «gje» jamstilt med «gjeva/gjeve», og sidan 1959 har òg «gi» vore jamstilt med dei andre formene. «Både *gi* og *gje* blir brukte i skrift så mykje at det talar for at dei begge får plass i norma, [medan] langforma *gjeva* er noko i bruk i skrift og bør takast med i norma vidare», skriv nemnda (op.cit., s. 192). Dei viser til Vikørs forfattarundersøking frå 1995 når det gjeld skriftspråkleg tradisjon for dei ulike formene av dette verbet, og i det materialet går det fram at «gi» har dominert over «gje» dei siste tiåra (op.cit., s. 192).

Av informantane mine var det ingen som nytta langforma («gjeve/gjeva»). Tre skreiv «gi», og dei sytten siste skreiv «gje». To av «gi»-informantane var frå Volda, men det var mange sunnmøringar i «gje»-leiren òg. Den siste som skreiv «gi», var frå Førde, og det same gjelder. Talemålsgrunnlaget for både kortformene er godt, medan det tilsvarende grunnlaget for stostavingsformene er «svært svakt, men det er ikkje undersøkt nøyaktig», skrev Sandøynemnda i 2002 (2002-framlegg, s. 90f.). Blant informantane mine er det altså «gje» som dominerer, medan «gjeve/gjeva» ikkje er nytta i det heile.

[6.4 Gjennomgang og analyse av variablar som har med verbbøyning å gjere](#)

Supinumsending av sterke verb (variabel 2b)

Supinumsendinga av sterke verb har vore drøfta i fleire omgangar gjennom den nynorske normeringshistoria. Aasen valde «funnet» som supinumsform, i 1901 blei «funnet» avløyst av «funne», men så i 1938 tok «funni» over, som ei mogleg fellesform for nynorsk og bokmål (sjølv om forma aldri kom inn i bokmålsrettskrivinga), før «funne» kom inn att i 1959, attmed «funni» (2012-innstillinga, s. 180). Den skriftspråklege tradisjonen tilseier -e-ending, går det fram av fleire undersøkingar som nemnda gjev att i innstillinga si, sjølv om supinum på -i har eit nokså stort talemålsgrunnlag (op.cit., s. 180f.). Etter framlegg frå nemnda blei difor formene med -i tekne ut or norma i 2012.

Ingen av informantane mine nytta -i-ending på det aktuelle verbet i omsetjingsoppgåva. 19 av dei skreiv «har skrive», og den siste skreiv «har skriven». Det kan altså verke som at nemnda hadde rett i at «forma -i aldri har slått gjennom i nynorsk [siden m]ykje av området der supinumsforma -i er vanleg i talemålet, ligg i område som ikkje har nynorsk som hovudmål» (op.cit., s. 181). Alle informantane mine kjem frå område som truleg har -e i talemålet, bortsett frå éin setesdøl.

Endingsvokal i -ere-verb

Ei stor gruppe linne verb er dei såkalla -ere-verba («reparere», «interessere» osb.). I mange norske talemål blir slike verb bøygde som a-verb («interesserar – interessera»), men dei er normerte berre som e-verb («interesserer – interesserte»). På Aasens tid var desse verba rekna som a-verb, men denne bøyingen gjekk ut or rettskrivinga alt i 1938 (Vikør, 1998, s. 5) og har ikkje komme inn att sidan. Enkelte røyster tok til orde for ei endring i samband med 2012-reforma, men nemnda har ikkje handsama spørsmålet i innstillinga si.

Rødningen testa om informantane frå Ottadalen strevde med norma på dette punktet, og over halvparten av dei (53 prosent) valde faktisk det normstridige «interesserar» framfor «interesserer» (Rødningen, 2000, s. 74). Sidan informantane hans har nokså lik dialektbakgrunn, reknar han med at fenomenet har med dialektinterferens å gjere, sidan desse verba blir bøygde som a-verb i det aktuelle området (op.cit., s. 82).

I omsetjingsoppgåva nytta eg «reparere» som representant for denne verbgruppa, og som Rødningen var eg ute etter presensforma. Fem av informantane mine gjekk utanom heile «problemet» ved å velje andre omsetjingar av «repair» enn «reparere». Tre av dei andre skreiv «reparerar», medan dei siste tolv valde det normrette «reparerer». Dei tre som valde eit normstridig bøyingsmønster, var frå Volda, Stranda og Førde. Her er det truleg ikkje tale om talemålspåverknad; i allfall skulle ikkje oppvekstkommunane tilseie noko slikt. Vi kan kanskje heller ha å gjere med eit fenomen som er godt kjent hjå elevar med nynorsk som sidemål – og i parodiar som til dømes Harald Heide-Stoons alter ego *Sylfest Strutle* eller *nynorskmannen i Team Antonsen* (Melby, 2008, s. 57; Akselberg, Mæhlum, Røyneland & Sandøy, 2008, s. 181) – ein slags «hypernynorsk» med mottoet «jo fleire ar-ar, jo betre». Det mest typiske bøyingsparadigmet for linne verb på nynorsk er jo nett a-bøyninga. Desse -ere-verba blir dessutan bøygde som a-verb på svensk, noko anna som kanskje kan vere med og påverke nynorskskribentar til å velje normstridig bøyning.

Presens- og preteritumsending av verb som kan vere både a-verb og e-verb (variabel 8a)

Ei anna gruppe linne verb som blir bøygde ulikt rundt om i landet, er verb som mellom anna «bruke» og «bake». I somme talemål blir desse bøygde som reine a-verb («brukar – brukā»), i andre som reine e-verb («bruker – brukte»), og ikkje minst får dei såkalla «blanda bøyning» («brukar – brukte») i store delar av landet. Bøyning etter fullstendig a-verbmønster og fullstendig e-verbmønster var jamstilt fram til 2012, men då blei blanda bøyning (som berre hadde hatt sideformstatus tidlegare) jamstilt med dei to andre mønstera (2012-innstillinga, s. 174f.). Blanda bøyning står og har stått sterkt i den nynorske skrifttradisjonen, og Sandøynemnda (2002-framlegg, s. 100) skreiv at blanda bøyning utgjer så mykje som 65 prosent. Riisenemnda gjekk inn for at blanda bøyning måtte tillatast sidan det «står så sterkt både i skriftmål og talemål» (2012-innstillinga, s. 177).

Eg freista å teste denne variabelen ved å be informantane omsetje ulike former av det engelske verbet «play». Diverre var det ein del som ikkje las utgangssetninga godt nok, og somme som skreiv om litt meir enn eg hadde håpa. Difor fekk eg ikkje så mykje ut av dette punktet som eg kunne ønskt meg. Berre elleve av dei tjue informantane omsette setninga slik at ho framleis inneheldt eitt verb i presens og eitt i preteritum. Dei andre heldt seg til éi verbtid i både posisjonane eller skreiv verbet berre éin gong. Av dei som omsette ordrett, nytta seks informantar rein e-verbboying, og fem nytta blanda bøyning. Ingen nytta altså rein a-verbboying. Av dei ni informantane som ikkje følgde utgangssetninga, skreiv éin «spelte – spelte» (som iallfall inneber at ho ikkje nyttar reint a-verbmønster), medan dei åtte siste berre skreiv «spelar» (som skulle tyde på reint a-verbmønster eller blanda bøyning). Blanda bøyning dominerer sterkt i talemålet i det nynorske kjerneområdet (2002-framlegg, s. 99), så det er vanskeleg å knyte geografibakgrunn til dei andre vala på dette punktet. Dei seks som heilt tydeleg nyttar eit konsekvent e-verbmønster, kjem frå både Setesdal, Rogaland, Sunnfjord og Sunnmøre.

Infinitivsendingar (variabel 5a)

Infinitivsendingane er nok mellom dei emna som engasjerer mange nynorskbrukarar. Aasen hadde berre -a, og -a-infinitiv har alltid vore hovudform sidan, men -e-infinitiv og kløyvd infinitiv har komme inn på 1900-talet, tidvis som jamstilte hovudformer og tidvis som sideformer (2012-innstillinga, s. 172). Dei fleste av dei høyringsinnspela nemnda fekk inn, tilrådde å halde på valfridomen mellom -a og -e, og mange ønskte òg å gje kløyvd infinitiv

fullgod status – noko som skulle gje «austlendingar og trønderar høve til å uttrykkja identiteten sin i skrift» (op.cit., s. 173). I størstedelen av det nynorske kjerneområdet er det stort sett anten -a-infinitiv eller -e-infinitiv som rår i talemålet, medan kløyvd infinitiv står særleg sterkt i talemålet i «bokmålsland». Kløyvd infinitiv står elles sterkt i den nynorske litteraturen, både hjå eldre forfattarar som Arne Garborg og Olav Duun og yngre som Edvard Hoem (op.cit., s. 172). Etter ein del debatt enda nemnda opp med å føreslå at alle tre infinitivsvariantane skulle få fullgod status, og det er situasjonen i nynorskrettskrivinga i dag – med ei fastsett liste over dei verba som skal ha -a om ein nyttar kløyvd infinitiv.

I Ottadalen er det kløyvd infinitiv i talemålet, og Rødningen ville difor teste kva former informantane hans ville velje. Heile 60 prosent av dei valde kløyvd infinitiv («vera» og «hoppe»), altså i samsvar med talemålet (Rødningen, 2000, s. 76). Det er likevel verdt å ha i bakhovudet at dei fekk tre alternativ å velje mellom («vera og «hoppa», «vere» og «hoppe», «vera» og «hoppe»), noko som nok kan ha auka sannsynet for at dei skulle velje kløyvd infinitiv. Kor som er stod kløyvd infinitiv imponerande sterkt i skrift hjå dei unge informantane hans jamført med det biletet som blir teikna i 2012-innstillinga.

Mine informantar viste seg derimot å vere særslig einskaplege på dette punktet. Eg nytta «kom(m)e» og «møte» som døme på eit par som potensielt kunne gje kløyvd infinitiv (høvesvis -a og -e), men alle 20 lærarstudentane skreiv både «kom(m)e» og «møte». Eg fann altså ikkje ein einaste som nytta -a-infinitiv – ikkje eingong den informanten som i gruppeintervjuet seinare hevda at ho nytta -a-infinitiv konsekvent. Ut frå oppvekstcommunane var det ikkje å vente å få sjå kløyvd infinitiv, men at heller ingen nytta infinitiv på -a, var mest litt skuffande, for mange av informantane kjem definitivt frå område som har -a-infinitiv i talemålet. At alle likevel valde -e, kan ha med bokmålspåverknad å gjere, men det kan nok òg komme av at -e-infinitiv i allfall dei seinare tiåra har gripe om seg i skrift òg i nynorsk, til dømes i informasjon på papir og på nett frå offentlege instansar, i tv-teksting og anna – kjelder som nok i vår tid kan vere like viktige som nynorske normagentar som det skjønnlitteratur og aviser tradisjonelt har vore rekna som (jamfør til dømes 2002-framlegg, s. 11). Sandøynemnda peikte alt i 2002 på at -e-infinitiv var gjennomført i 76 prosent fleire kjelder enn -a-infinitiv i nyare materiale (op.cit., s. 85).

Verb som har utbreiing både som sterkt og lnt (variabel 12a)

Dei aller fleste norske verba høyrer til samme bøyingsklasse på nynorsk og bokmål. Nokre unntak finst, mellom anna ein del verb som er linne på bokmål og sterke på nynorsk, og nokre få som er sterke på bokmål og linne på nynorsk. Eit døme på det siste er verbet «hjelpe», som er sterkt på bokmål («hjalp») og lnt på nynorsk («hjelpte»). Her er det mange som slit med å halde tunga rett i munnen, og det er lite hjelp å hente i faste reglar. Som Per Egil Hegge skreiv om temaet i Aftenposten 29.12.12, etter at dåverande statsråd Bård Vegar Solhjell hadde nytta presensforma «treff» (sterk bøyning etter mønster av bokmål) i staden for den normrette forma «treffer»: «Her nyttar det ikke med regler. Det bare er sånn.»

Verbet «hjelpe» var sterkt i norrønt («hjalpa – helpr – halp – hulpu – holpit»), men i talemålet er den sterke bøyingen i vår tid mest utbreidd på Austlandet og Sørlandet, med eit par unntak i vest; elles er det stort sett den linne bøyingen som rår i det nynorske kjerneområdet (Venås, 1967, s. 114f.). Sidan det meste av materialet til Venås er over 50 år gammalt no, kan det nok ha skjedd endringar i dette talemålmønsteret fram til i dag. Eg såg difor føre meg at å bøye dette verbet potensielt kunne gje normbrot hjå informantane mine, sjølv om alle kjem frå det nynorske kjerneområdet og etter tradisjonelle dialektkart nok «burde» ha linn bøyning i talemålet sitt.

Denne førestillinga viste seg å stemme monaleg godt. Så mange som elleve av informantane mine skreiv det normstridige «hjalp», medan åtte skreiv «hjelpte». Den siste hadde truleg ikkje lese utgangssetninga så godt og skreiv difor «hjelper», noko som jo tyder på eit lnt bøyingsmønster med «hjelpte» i preteritum. At over halvparten av informantane ikkje følgde den gjeldande rettskrivinga, kan nok komme av både bokmålsinterferens og påverknad frå eige talemål. Sidan eg ikkje har funne særleg ny litteratur om fordelinga av linn og sterkt bøyning i talemåla, er det vanskeleg å seie noko bastant om ei eventuell kopling mellom formval i tale og skrift. Dessutan finn vi folk frå mange av dei same områda i både leirane. Eit høgfrekvent verb som «hjelpe» vil kor som er vere ofte å sjå og høyre frå folk som skriv bokmål eller snakkar ei bokmålsnær dialekt, så det er ikkje så rart at «hjalp»-varianten har festa seg i skrift hjå mange nynorskbrukarar, kanskje òg uavhengig av eige talemål.

Samsvarsbøyning av perfektum partisipp i predikativ stilling (variabel 7a)

Full samsvarsbøyning av perfektum partisipp i predikativ stilling er det tradisjonelle i nynorsk heilt frå Aasen og fram til i dag; systemet var obligatorisk i læreboknormalen fram til 2012,

sjølv om skoleelevar frå 1981 kunne velje å la vere å samsvarsbøye og heller berre nytte supinumsformene (2012-innstillings, s. 208). Riisenemnda skriv at samsvarsbøyning av partisipp er heilt gjennomført i tradisjonell nynorsk, men at «[o]verraskande mange seier at dei ikkje har full samsvarbøyning i talemålet sitt, og at dei har mått læra seg det i samband med arbeidet sitt» (op.cit., s. 209). Nemnda enda opp med å tilrå å gjere samsvarsbøyning av perfektum partisipp i predikativ stilling valfritt for linne verb («kandidatane blei valde/valt»), men obligatorisk for sterke («kandidatane blei gripne»), og dette systemet har vore gjeldande sidan 2012.

Rødningen testa partisipp av eit sterkt verb i predikativ stilling, og nær halvparten av informantane hans (49 prosent) nytta supinumsforma i staden for den samsvarsbøygde forma (Rødningen, 2000, s. 74). Som nemnt ovanfor hadde skoleelevar den gongen høve til å droppe samsvarsbøyninga òg av sterke verb, så både dei to vala var innanfor den vide rettskrivinga då. Å nytte supinumsforma («romanen er skrive») svarer dessutan til talemålet i Gudbrandsdalen (2012-innstillings, s. 210).

I omsetjingsoppgåva mi utvida eg litt jamført med variabelen til Rødningen, og eg valde ut både eit sterkt verb («lese») og eit lint («sende»). Noko eg ikkje tenkte på då eg valde desse to verba, var at «lese» i mange talemål (og bokmål) har linn bøyning, og det kom til syne i omsetjingane hjå somme av informantane. Det var generelt ein del normuvisse å spore hjå mange av informantane mine, og berre fire av dei nytta full samsvarsbøyning i fleirtal («lesne» og «sende»), medan fire til samsvarsbøygde det sterke partisippet og ikkje det linne («lesne», men «sendt»). Dei siste tolv hadde eitt eller fleire normbrot; til dømes lét faktisk seks informantar vere å samsvarsbøye det sterke partisippet og nytta heller supinumsforma «lese». Fire bøygde «lese» lint og skreiv at breva blei «lest» – noko som kunne vore innanfor norma om «lese» faktisk var eit lint verb, sidan samsvarsbøyning i så fall hadde vore valfritt.

Det er vanskeleg å konkludere med noko som helst etter å ha sett den store variasjonen hjå informantane mine, anna enn at medvitet om kva norma faktisk seier om samsvarsbøyning, ikkje ser ut til å vere altfor stort – i allfall hjå denne gruppa. Riisenemnda skriv at yngre skjønnlitterære forfattarar «stort sett ikkje bruker samsvarbøyning i svake verb, men [...] ofte har det i sterke verb» (op.cit., s. 209), og i allfall litt av det same inntrykket kan ein kanskje få frå informantgruppa mi.

Val av ordform – «blei/vart» (variabel 7b)

Verba «bli» og «verte» blei tidlegare rekna som to alternative verb, men Riisenemnda såg på dei som «to sjølvstendige verb som ein kan veksle mellom i ein og same tekst», slik fagnemnda i Norsk språkråd vedtok i 1998 (op.cit., s. 177). I tillegg til at dei to verba har kvart sitt bøyingsmønster («bli – blir – blei – blitt» og «verte – vert – vart – vorte»), kan dei no kombinerast på to måtar innanfor norma, nemleg «bli – blir – vart – vorte» og «bli – blir – vart – blitt». Som ein ser av dei fire bøyingsmønstera ovanfor, er det i preteritum at tendensen til å hente former frå det opphavlege «verte»-paradigmet er sterkest; «vart» er preteritumsforma i tre av fire moglege alternativ. Forma «vart» har stor utbreiing på både Vestlandet og Austlandet, òg i område som har «blir» i presens og til og med «blitt» i supinum (op.cit., s. 178).

Av informantane mine valde tolv forma «vart», medan dei andre åtte skreiv «blei». Om vi ser på heimstaden til dei åtte som valde «blei», finn vi mellom anna fleire informantar frå Jæren og fleire frå Førde, og i dei tilfella kan det i allfall godt vere at det er talemålet som skin gjennom. Det kunne vore interessant å vite kva former informantane ville valt i infintiv, presens og supinum, men det kjem ikkje fram i omsetjingssetningane.

6.5 Gjennomgang og analyse av variablar som har med substantivbøyning å gjere

Fleirtalsform av hokjønnsord med historisk -ar/-ane (variabel 11a)

Ei gruppe hokjønnsord har av språkhistoriske årsaker tradisjonelt hatt fleirtalsbøyning som er i strid med hovudregelen for hokjønn. Det gjeld til dømes «øy» («øyar/øyane») og «vik» («vikar/vikane»). Regelrett bøyning («øyar/øyene») kom inn som sideform i 1938, og «[m]ange språkbrukarar har ikkje lenger skiljet mellom hokjønnsorda med uregelrett bøyning og dei med regelrett bøyning», sjølv om «uregelrett bøyning stadig [står] ganske sterkt [...] i mange av desse orda» i skriftspråkleg tradisjon og praksis (2012-innstillinga, s. 104). Sidan mange nynorskbrukarar i dag ikkje har støtte i talemålet for å velje noko anna enn regelrett bøyning, føreslo nemndna å jamstille «øyar» og «øyer» (op.cit., s. 104), og slik er stoda i rettskrivinga no.

I omsetjingsoppgåva mi testa eg eit av desse hokjønnsorda, nemleg «elv». To av informantane mistolka utgangssetninga, men av dei resterande informantane var det berre tre som nyttar tradisjonell -ane-bøyning. Resten skreiv -ene-, altså i samsvar med hovudmønsteret for

fleirtalsbøyning av hokjønnsord. Dei tre som heldt seg til det tradisjonelle mørnsteret, kjem frå Hareid, Volda og Førde. Uavhengig av heimstad ser det altså ut til at det store fleirtalet av lærarstudentane mine ikkje synest det er noko spesielt med hokjønnsord som «elv» når det gjeld fleirtalsbøyninga. Det stemmer godt med at nemnda hevdar at «[m]ange yngre språkbrukarar har [...] regelrett fleirtalsbøyning» i ord av denne typen (op.cit., s. 104).

Fleirtalsform av hankjønnsord med historisk -er/-ene (variabel 11b)

På same måten som at det finst ei gruppe hokjønnsord som i fleirtal tradisjonelt blir bøygde som hankjønnsord, finst det nokre hankjønnsord som tradisjonelt har fleirtalsbøyning på -er og -ene (til dømes «vegger/veggene» og «gjester/gjestene»). «Den særskilde bøyninga av ord som var i-stammar i norrønt, har vore ein del av den nynorske skrifttradisjonen frå Aasen til i dag», står det i 2012-innstillinga; likevel «finst ingen enkel regel for kva hankjønnsord som skal ha den uregelrette bøyninga *-er*, *-ene* i moderne nynorsk», og «[y]ngre språkbrukarar er i ferd med å mista dette skiljet» (op.cit., s. 102). Nemnda føreslo difor å jamstille tradisjonell og analogisk bøyning («vegger» attmed «vegar»), og det blei vedteke.

Eg viste ovanfor at dette gamle skiljet var monaleg ukjent for informantane mine når det gjaldt hokjønn, og med hankjønn var biletet faktisk endå klarare. Ingen av informantane mine skreiv «sekkene». Bortsett frå éin som hadde mistolka utgangssetninga til å handle om turistar og ikkje ryggsekker, skreiv alle den analogiske forma «sekkane», som altså blei jamstilt med den tradisjonelle forma «sekkene» i 2012. Sandøy nemnd skreiv i 2002 at «hovudinntrykket er at *ar*-klassen i hokjønn er meir stabil enn *er*-klassen i hankjønn» (2002-framlegg, s. 63), og funna mine på desse to variablane står i allfall ikkje i strid med det inntrykket.

Bøyingsmønster for substantiv med tradisjonell uregelrett bøyning (variabel 13a)

Ei lita, lukka gruppe med inkjekjønnsord har tradisjonelt hatt eit avstikkande bøyingsmønster, nemleg «auga», «hjarta» og «øyra» med bøyingsendingane -a, -a, -o og -o. Aasen rekna fleire ord til det same mønsteret, men iallfall sidan 1959 har berre desse tre stått att (2012-innstillinga, s. 111). Ei alternativ bøyning med -e, -et, -e og -a blei teken inn attmed det tradisjonelle i 1917, og sidan har dei to mønstera vore jamstilte. Riisenemnd peiker på at både tradisjonell og analogisk bøyning har god støtte i både skrifttradisjon og talemål, og dei gjekk inn for å halde på både mønstera innanfor rettskrivinga; «det tradisjonelle står såpass sterkt at det kan synast å vera i tidlegaste laget å ta det bort når det gjeld desse tre orda» (op.cit., s 112).

I omsetjingsoppgåva testa eg to av desse orda, både i ubunden form fleirtal, nemleg «hjarte/hjarto» og «øyre/øyro». Formene på -o var heilt fråverande hjå informantane mine, men åtte av dei skrev både «hjarte» (inkludert éin med «hjerte») og «øyre», altså fleirtalsendingar innanfor norma. Seks var konsekvente med -er-ending på både orda («hjarter/øyrer», inkludert éin med «hjarter/ører»), noko som altså er i strid med norma (og alltid har vore det), men som truleg er ein vanleg bøyingsfeil (op.cit., s. 112). Dei siste seks gjorde ymse normbrot, men fire av dei hadde éi korrekt form (tre «hjarte» og éin «øyre»), men den andre feil (høvesvis «øyrer» og «hjarter»). Nemnda skriv at «det regelrette mønsteret [truleg er] i frammarsj» (op.cit., s. 112), og det må ein kunne seie at funna mine underbyggjer, sidan ingen av informantane mine nytta dei tradisjonelle formene «øyro» og «hjarto».

6.6 Gjennomgang og analyse av variablar som har med pronomen og determinativ å gjere

Andre person fleirtal av det personlege pronomenet (variabel 4a og 14b)

Andre person fleirtal av det personlege pronomenet har skapt hovudbry for nynorskbrukarar heilt sidan Aasen sjølv skulle avgjere kva former han tok med i norma si, sjølv om Aasen-formene «de» og «dykk» har lege fast heile tida etterpå. Riisenemnda skriv at «dei fleste skribentar [har] vore lojale mot norma, [...] men etter som talemåla endrar seg, og stadig fleire dialektar har same form i subjekt og objekt, er det mange nynorskbrukarar som ikkje meistrar skiljet mellom desse formene i skrift» (2012-innstillinga, s. 162). Dei skriv òg at «de/dykk er mellom dei ordformene som kjennest mest framande i den gjeldande rettskrivinga» for mange etablerte nynorskbrukarar (op.cit., s. 164). Etter eit grundig ordskifte og mange innspel i høyringsrunden gjekk nemnda til slutt inn for å ta inn «dokker – dokker» attmed «de – dykk».

Rødningen gjennomførte studien sin før «dokker» kom inn i rettskrivinga. Han testa val av subjektsform ved å gje informantane alternativa «de» og «dykk», for å sjå på potensielle normbrot knytte til at «dykk» ligg nærmast dialektforma /døk/ (Rødningen, 2000, s. 72). 59 prosent av informantane hans viste seg å velje «dykk» som subjektsform (op.cit., s. 75), og det stemmer godt både med Rødningens hypotese og med utsegna til nemnda om at «[O]bjektsforma dykk er stadig meir i bruk som subjekt» (2012-innstillinga, s. 162).

Ikkje minst sidan 2012-reforma faktisk bringa inn ei heilt ny pronomenform, ønskte eg å teste både subjektsforma og objektsforma på informantane mine. Eg var nyfiken på om nokon hadde teke «dokker» i bruk, og det var òg spennande å sjå om dei andre informantane hadde kontroll på fordelinga mellom «de» og «dykk». På subjektsplassen skreiv éin informant «dokker», tre skreiv «dykk», og dei siste seksten skreiv «de». Dei aller fleste heldt seg altså innanfor norma. På objektsplassen skreiv den same informanten «dokker», éin informant braut norma og nytta «de» som objektsform, medan dei atten andre skreiv «dykk».

Eg fann altså få normbrot på dette punktet hjå informantane mine; dei aller fleste nytta subjektsforma og objektsforma rett, og éin hadde teke den nye forma i bruk. Denne eine studenten hadde notert Haram som oppvekstkommune, og han kan nok ha valt «dokker» framfor «de» og «dykk» fordi «dokker» ligg nærmere dialektforma hans.

Andre person fleirtal av det possessive determinativet (variabel 4b)

Possessivforma «dykkar» stod, som pronomenformene «de» og «dykk», uendra frå Aasens tid og fram til 2012, «sjølv om dei som synest *dykk* er framandt, truleg òg reagerer på *dykkar*» (op.cit., s. 167). Då Riisenemnda valde å ta inn «dokker – dokker» attmed «de – dykk», føreslo dei òg ei ny possessivform, nemleg «dokkar». Denne forma blei vald (framfor former som «dokkers») fordi ho «ligg nærmast dagens skriftform [...] og] er dessutan analog til *hennar*» (op.cit., s. 169).

Dei aller fleste informantane mine (16) nytta «dykkar» som possessiv i omsetjingsoppgåva. To hadde hoppa over ordet, og dei to siste skreiv dei normstridige variantane «dykkas» og «dykkars». Ingen skreiv altså «dokkar». Informanten som nytta «dokker» som personleg pronomen (jamfør avsnittet over), var diverre mellom dei to som hadde utelate possessivet, og dimed fekk eg ikkje sjå om han ville valt «dokkar» eller noko anna. Dei to som nytta dei normstridige formene «dykkas» og «dykkars», var frå høvesvis Stranda og Volda. «Dykkar» verkar altså å vere godt etablert i skrift òg i ei så pass ung aldersgruppe, sjølv om «[f]orma *dykkar* finst knapt i eitt einaste talemål» (Kinn, 2011, sitert i 2012-innstillinga, s. 168).

Tredje person eintal (hokjønn) av det personlege pronomenet (variabel 9a)

Aasen hadde «ho» og «henne» som høvesvis subjektsform og objektsform av det personlege pronomemet i tredje person eintal (hokjønn), før «ho» fekk sideformstatus som objektsform i 1917 og blei jamstilt med «henne» i 1959 (op.cit., s. 160). Riisenemnda gjekk inn for å halde

på denne valfridomen, mellom anna fordi «inntrykket er at *ho* blir brukt stadig meir som objektsform, sjølv om *henne* heilt klart er den dominerande forma» (op.cit., s. 162).

Dette biletet av stoda i dag blei langt på veg stadfesta av dei vala informantane mine gjorde. Sidan objektsforma er den forma som har to alternative former, var det den forma eg ville teste. Tolv av informantane skreiv den dominerande og mest tradisjonelle forma «*henne*», medan dei åtte siste nytta den nyare forma «*ho*». Nemnda skriv at «[å] skilja mellom ei subjektsform og ei objektsform i dette pronomenet er utbreidd både på Vestlandet, Austlandet og i Nord-Noreg» (op.cit., s. 162), så det å halde på dette skiljet i skrift skulle ha god støtte i talemålet til dei fleste av informantane mine. Dei åtte som nytta den opphavlege subjektsforma «*ho*» på objektsplassen, var frå både Setesdal, Haugalandet, Sunnfjord og Sunnmøre, så det er få haldepunkt å finne i geografien her òg.

6.7 Gjennomgang og analyse av andre variablar

Val av preposisjon – «hos» eller «hjå» (variabel 6a)

Rødningen testa tilhøvet mellom dei jamstilte preposisjonane «*hjå*» og «*hos*» og det tenkte normbrotet «*sjå*» (med dialektinterferens) hjå informantane frå Ottadalen. Heile 81 prosent av dei tidlegare elevane valde det normrette «*hjå*», medan 15 prosent valde «*hos*», som òg er innanfor norma, men som ligg fjernare frå talemålet i området. Den normstridige forma «*sjå*» var det berre fire prosent av informantane hans som blei freista til å krysse av for. (Rødningen, 2000, s. 72f.)

Riisenemnda vurderte ikkje å gjere noko med dei to alternative preposisjonane, og «*hjå*» og «*hos*» har vore jamstilte former i nynorskrettskrivinga både før og etter 2012-reforma. Eit sok i *Norsk Ordboks* nynorskkorpus gjev 10 822 treff på «*hjå*» og 23 106 treff på «*hos*», noko som viser tydeleg at både ordformene er utbreidde i skrift.

Eg ville teste fordelinga mellom «*hjå*» og «*hos*» (og eventuelle andre alternativ) hjå mine informantar òg. Det var ikkje heilt likefram å lage ei setning på engelsk som ville sikre at informantane omsette preposisjonen med «*hjå*» eller «*hos*», men eg prøvde meg med konstruksjonen «*a party at Anne's*». «*Stillinga*» mellom dei to aktuelle preposisjonane blei bortimot uavgjord; åtte av informantane skreiv «*hjå*», og ni nytta «*hos*». Dei siste tre skreiv om setninga litt og nytta «*til*» eller «*med*». Om vi ser på dialektbakgrunnen til dei som skreiv

anten «hjå» eller «hos», ser vi at det er representantar for dei fleste områda i både leirane. Det blir dimed vanskeleg å knyte vala til geografi, særleg sidan både ordformene verkar å vere umarkerte og nøytrale i nynorsk skrifttradisjon.

Skrivemåte av preposisjonen «utanfor» (variabel 9b)

Ein del retningsadverb og preposisjonar hadde fram til 2012 valfritt -a- eller -an- i samansetningar (til dømes «bortafor» eller «bortanfor»), men Riisenemnda gjekk inn for å la formene med -an- vere eineformer (2012-innstillinga, s. 150f.). Nemnda grunngav framlegget sitt med at «i skriftleg praksis står -an- klart sterkest [sjølv om t]alemålsgrunnlaget er best for -a- i ord av typen *innafor*, *nordafor*» (op.cit., s. 154). I talemålet er formene med -an- først og fremst eit sørvestlandsk fenomen (Vest-Agder, Rogaland og til dels Hordaland), skreiv Sandøyenemnda i 2002 (2002-framlegget, s. 110).

I omsetjingsoppgåva tok eg med éin representant for denne ordgruppa, nemleg «utanfor». Forma «utafor» blei jamstilt med «utanfor» i 1938 (2012-innstillinga s. 153), men altså teken ut or rettskrivinga att i 2012 for å stramme inn norma. Dei fleste informantane mine (15) skreiv det normrette «utanfor». Berre éin nytta den no normstridige forma «utafor», medan dei fire siste nytta «utfor» eller «utføre», som òg er moglege preposisjonar ut frå utgangssetninga («He kissed her outside the restaurant.»). Den eine informanten som nytta ei form som var i strid med den gjeldande norma, var frå Volda, der dialektforma er «utafor/utafør».

Val av ordformer når «anbeheitelse»-ord kan vere aktuelle (variabel 10a)

Nynorsken har tradisjonelt gått for å vere litt «allergisk» mot ordformer med prefiksa an- og be- og suffiksa -heit og -else. Desse orda blir ofte med ei samnemning kalla «anbehe(i)telse»-ord. Språkrådets eigen *Minigrammatikk* listar opp tradisjonelle nynorske avløysarar for bokmålsord med ledda an-, be-, hen-, -het og -else, ettersom det særleg er her nynorskorda skil seg frå bokmålsorda (Språkrådet, 2012, «Frå bokmål til nynorsk»). Vikør (2002, s. 8) skriv om «bokmålismar» at det er «lettare å avgrense seg mot ord med visse prefiks og suffiks, det somme kollar 'anbehetelse'-ord», men likevel at «[e]tter kvart som desse ordelementa er blitt godtekne i stadig fleire ord, verkar dei ikkje lenger så fremmende».

Riisenemnda hadde ikkje «i oppgåve å avgrensa det nynorske ordtilfanget, eller laga ei rettskriving som berre skal gjelda eit lukka sett med ord», skriv dei sjølve (2012-innstillinga,

s. 38). Ei gruppe som «anbeheitelse»-orda var difor ikkje oppe særskilt til debatt i samband med 2012-reforma. Ein tommelfingerregel Språkrådet tilrår i nynorskkursa sine, er at ein skribent bør spørje seg sjølv om det finst eit etablert nynorsk omgrep frå før, før ein tør til det Vikør kallar bokmålisme.

I omsetjingsoppgåva mi hadde eg med ei setning der eg såg føre meg at det kunne dukke opp tre slike bokmålismar: to på -heit og éin på be-. Alle dei tre (engelsk «reality», «worried» og «safety») har nynorske parallellear som ein trygt må kunne kalle etablerte nynorske omgrep, men dei har òg kjende bokmålparallellear som potensielt kunne freiste informantane mine i bokmålslei.

Som omsetjing av «reality» skreiv totalt ni informantar ei av dei tradisjonelle nynorskformene «røynd» (sju) eller «røyndom» (to). Seks informantar nytta «verkelegheit», som òg ligg innanfor nynorsknorma, medan éin heldt seg nær utgangsordet og skreiv «realitet». Dei fire siste skreiv om setninga slik at det aktuelle ordet (diverre) ikkje trongst. Som avløysar for «worried» skreiv fire informantar «uroa», éin skreiv «uroleg», éin skreiv «redd», og heile elleve nytta det normstridige «bekymra». Dei tre siste skreiv om setninga og unngjekk dimed heile ordet. «Security» blei omsett med den tradisjonelle nynorskforma «tryggleik» av åtte informantar, medan dei tolv andre nytta bokmålismen «sikkerheit», som òg ligg innanfor nynorsknorma.

Den «bokmålismen» som aller flest valde, var altså «sikkerheit», endå forma «tryggleik» må seiast å vere både velkjend og etablert. Eit sok i *Norsk Ordboks* nynorskkorpus gjev nær ti gonger så mange treff på «tryggleik» (3071) som på «sikkerheit» (329). Forma «verkelegheit» har særstål (47) treff i korpuset jamført med «røyndom» (644) og «røynd» (318, men talet kan òg omfatte treff på adjektivet), og det biletet viser seg i nokon grad hjå informantane mine òg, sjølv om fleire av dei nyttar bokmålismen. Forma «bekymra» «vinn» klart over dei nynorske alternativa, sjølv om «bekymra» ikkje er innanfor nynorskrettskrivinga. Eit korpus sok stadfestar at informantane ikkje er aleine om dette normbrotet; «bekymra» gjev heile 1057 treff, likevel mot 2425 treff på «uroa» og 1568 på «uroleg».

6.8 Oppsummering

Funna frå undersøkinga får fram at informantane mine ikkje er heilt støe i norma. Somme av oppgåvene blir rett nok løyste bortimot identisk (og normrett) av alle informantane. Det kan likevel verke som om det skortar litt på dei generelle grammatikkunnskapane her og der, og eg aner ein liten tendens til at grammatikkmedvitet ikkje er så høgt når ein skriv på hovudmålet sitt. Det er jo eit fenomen ein innfødd bokmålsbrukar kan kjenne att òg. Nokre av normbrota eg har funne, er moment som 2012-nemnda trekte fram som problematiske for mange nynorskbrukarar, som til dømes samsvarsbøyting i predikativ stilling.

Det varierer mykje om informantane i formvala sine nyttar valfridomen innanfor rettskrivinga. Ein variabel der eg hadde venta meg ulike løysingar, er til dømes infinitivsending. Her er det påfallande at absolutt alle informantane har halde seg konsekvent til -e, trass i at mange av dei kjem frå område som har infinitiv på -a i talemålet. Generelt har eg funne lite samanheng med talemålet der formvala varierer, og det inntrykket blei seinare stadfest i intervjuet. Iallfall for informantane mine verkar ikkje talemålet å vere ein så viktig faktor når dei skriv nynorsk. Tradisjonelle former (som «augo») og bøyingsmønster (som «elvane» og «sekkene») ser heller ikkje ut til å vere særleg levande hjå denne gruppa; dei kjenner nok heller hovudreglane og held seg til dei.

Kapittel 7

Gjennomgang av studentmappene til somme av informantane

7.1 Innleiing og informantpresentasjon

Denne delen av masterprosjektet mitt handlar om ei lita gruppe av informantane. I tillegg til å undersøkje formvala til flest mogleg i den monaleg snevre målgruppa gjennom omsetjingsoppgåvene (jamfør kapittel 6) ønskte eg å sjå nærare på reell tekstproduksjon hjå somme av dei. Med det håpa eg å få eit inntrykk av korleis den valfridomen og normuvissa eg har undersøkt gjennom omsetjingsoppgåvene, slår ut i praksis. Eg fekk tilgjenge til eksamensmappene deira, og i dei kunne eg sjå etter dei same variablane som eg hadde undersøkt i den første delen av prosjektet. Eksamensmappene inneheld fleire tekstar informantane har skrive gjennom heile det studieåret dei har hatt norsk på grunnskolelærarutdanninga.

Arbeidsmapper og digitale vurderingsmapper (eksamensmapper)

Eksamensmappene (*digital vurderingsmappe*) i denne delen av norskfaget på grunnskolelærarutdanninga ved HiOA (*GLU-NOR-E2*) inneheld først og fremst tre tekstinnleveringar som studentane har hatt som «arbeidskrav» gjennom studieåret. Studentane vel sjølve kva tre tekstar dei ønskjer å ha med i eksamensmappa som skal vurderast i slutten av året, og dei vel altså mellom fem slike arbeidskrav. Dei har høve til å arbeide vidare med tekstane gjennom året, så det er sluttproduktet som til slutt endar opp i eksamensmappa. I tillegg til dei tre tekstanane skal studentane skrive eit refleksjonsnotat som mellom anna fortel kvifor dei har valt ut nett dei tre tekstanane dei har. Refleksjonsnotatet er òg del av sjølve mappeinhaldet og blir vurdert på linje med dei tre andre tekstanane. Heile innhaldet i mappa skal vere på nynorsk.

Studentane har altså arbeidsmapper der dei får tilbakemeldingar frå faglærarar underveis i studieåret. Noko av denne tilbakemeldinga vil sjølvsagt handle om det språklege. «Gjennom skriving og omskriving av mappetekstaner arbeider studentane med å presentere fagleg stoff slik at dei sjølve og andre forstår kva saka gjeld; dei lærer å uttrykke seg godt skriftleg generelt, men også spesielt når det gjeld nynorsk», skriv Skjøn og Vederhus (2008, s. 1) om denne arbeidsmåten i norskfaget på lærarutdanninga. «Omlegginga [til å nytte arbeidsmapper] representerer altså ei sterk satsing på utvikling av eigenkompetanse i nynorsk [med] ein

grunngitt hypotese om samanheng mellom meistring, haldningar og didaktisk kompetanse», skriv dei vidare (op.cit., s. 2).

Ein av dei tidlegare studentane til Skjøn og Vederhus har uttalt at «[e]g hadde i utgangspunktet ikkje eit godt forhold til nynorsk, [men e]tter mye arbeid med rettskriving, må eg nok stikke fingeren i jorda og innrømme at eg har fått litt sansen for det [...] fordi eg har fått ei god vurdering, og sjansen til å rette opp og lære av mine feil» (op.cit., s. 2). Skjøn og Vederhus konkluderer med at «[s]tudentane har utvikla seg positivt som nynorskskrivarar», og dei finn «utsegner som viser til ei generell styrking av metaspråkleg medvett» (op.cit., s. 5).

Dei ferdige tekstane som til slutt endar opp i eksamensmappa, er altså eit slags glansbilete av dei opphavlege arbeidsmappetetekstane. Det inneber at funna mine her i kapittelet nok ikkje alltid er frå «upolert tekst», til skilnad frå funna i kapittel 6. Ein bør difor ha det i minnet når ein les dei følgjande sidene.

Informantane

Som det går fram av kapittel 5.1, enda eg med å gå vidare med tre av dei tjue informantane som deltok i den første delen. Dei tre er alle grunnskolelærarstudentar ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), retninga for 5.–10. steget (GLU 5–10). Dei stammar frå kvart sitt kull, nemleg 2012-, 2013- og 2014-kullet på grunnskolelærarutdanninga. Som resten av informantane har dei vakse opp i «nynorskland» og hatt nynorsk som hovudmål i oppveksten, men flytta til Oslo (eller Trondheim for nokre av dei andre i del éin) for å studere. To er oppvaksne i Førde (Sunnfjord i Sogn og Fjordane), medan den tredje kjem frå Klepp (Jæren i Rogaland). Alle dei tre er i 20-åra. For å lette lesinga og for at leseren lett skal sjå kor informantane kjem frå, har eg kalla dei tre for høvesvis Fjordleif (2012-kullet), Fjordfrid (2013-kullet) og Roglaug (2014-kullet).

Dei digitale vurderingsmappene til dei tre informantane mine omfattar alt frå 19 til 35 sider. Informantane gav meg skriftleg løyve til å nytte funn frå mappene deira i masteroppgåva. Eg kjenner ikkje til kva bokstavkarakter dei fekk på eksamensmappene sine. Mappevurderinga tel som avsluttande eksamen for det eine av fire 15-studiepoengsemne for dei som har valt fordjuping i norsk på GLU 5–10-utdanninga.

Forma på denne delen av oppgåva

I kapittel 6, som omfatta alle dei 20 informantane som svarte på omsetjingsoppgåva, har eg presentert og analysert resultata og formvala til informantane variabel for variabel. Sjølv om eg ikkje hadde så mange informantar i den delen heller, var det faktisk ikkje stort fleire å ta av. Slik kan ein kanskje seie at kapittel 6 er det nærmeste ein kjem ei kvantitativ tilnærming i denne oppgåva.

I staden for å dele inn funna etter variablane har eg her i dette kapittelet heller valt å presentere dei tre informantane éin for éin. Eg har rett nok kartlagt – det vil seie at eg rett og slett har talt opp – dei same 22 variablane som i kapittel 6. Likevel skil dette kapittelet seg klart frå det førre ved at eg har sett på langt færre personar, men samstundes hatt eit mykje større tekstgrunnlag å gå ut frå – tekstar som ein dessutan kan seie er meir reelle og autentiske enn omsetjingsoppgåvene i kapittel 6.

[7.2 Fjordleif](#)

Fjordleif har vakse opp i Førde i Sunnfjord. Han starta på grunnskolelærarstudiet i 2012, og eksamensmappa hans stammar dimed frå studieåret 2012/2013. Som det går fram av intervjudelen (jamfør kapittel 8), er nok Fjordleif på veg bort frå nynorsken som hovudmål no, men han skriv likevel i refleksjonsnotatet sitt frå den gongen at det at mappetekstane skulle skrivast på nynorsk «ikkje [var] den største utfordringa for min del, sidan eg har vakse opp med nynorsk som hovudmål». Han skriv elles at «nynorsken min vart betre og at det vart færre slurvefeil for kvar tekst» i arbeidet med mappa, og at det var «mest interessant [...] å sjå progresjonen og utviklinga i mi eiga skriving».

I tillegg til refleksjonsnotatet har Fjordleif valt ut ein bokomtale, ein elevtekstanalyse (skriven i samband med ein praksisperiode) og ein tale om retorikk i skolen som dei tekstane som skulle vere grunnlag for vurderinga i emnet. Nedanfor går eg gjennom funna frå desse fire tekstane, og eg har altså sett etter dei same variablane som i omsetjingsoppgåvene (jamfør kapittel 6). Eg jamfører funna i eksamensmappa med formvala i omsetjingsoppgåva. Til slutt kjem ei oppsummering av funna mine og av dei formvala Fjordleif gjer.

Variablar innanfor lydverket (jamfør kapittel 6.3)

I omsetjingsoppgåva var det ordparet «kome/komme» som var testen på val av lang eller kort vokal der ein kan velje. Fjordleif skreiv der «kome», men han skreiv òg «valdsamme» og «røyndommen» andre stader i omsetjingsoppgåva si. I eksamensmappa såg eg etter både «kome/komme» og andre ordpar i «same familien». Funna her var ikkje nett eintydige, men det var ein tendens til å velje kort vokal (altså dobbel konsonant). Av dei åtte tilfella der det var mogleg å velje, var seks skrivne med dobbel konsonant («komme» x 4, «gammal» og «ungdommar»), medan dei to siste var skrivne med enkel («ungdomar» x 2). Både «kom(m)e» og «ungdom(m)ar» fanst altså i fleire variantar om ein ser på omsetjingsoppgåva og eksamensmappa under eitt.

Når det gjeld valet mellom -u- og -o- i «skule/skole», var biletet mykje klarare. Fjordleif nytta «skule» heilt konsekvent, og ordet gjekk att 14 gonger i eksamensmappa. Han skreiv jamvel «skule» i omsetjingsoppgåva, men der nytta han òg «sommar». Som nemnt i kapittel 6.3 må forma «sumar» reknast som meir konservativ enn «skule», så ein kan ikkje vente at desse to skal følgje kvarandre. Paret «sumar/sommar» var ikkje å finne i eksamensmappa.

I valet mellom -o- og -a- som rotvokal i fleirtalsforma av «eit barn» skreiv Fjordleif «born» i omsetjingsoppgåva. Han har ikkje nytta fleirtalsform nokon stad i eksamensmappa, så her har eg ikkje anna å vise til enn det eine tilfellet.

Rotvokalen -i- i supinumsforma av «å skrive» er obligatorisk innanfor nynorskrettskrivinga, men her braut Fjordleif med norma i omsetjingsoppgåva og skreiv «skreve». I eksamensmappa var han derimot heilt konsekvent og skreiv det normrette «skrive» alle dei ti gongene forma var aktuell. Eg ser føre meg to forklaringar på endringa: Tekstane i eksamensmappa er meir gjennomarbeidde, og dei blei skrivne i ei tid då Fjordleif skreiv meir nynorsk enn han gjer no.

I valet mellom dei jamstilte formene «gi» og «gje» var Fjordleif ikkje særleg konsekvent. I eksamensmappa fann eg «gi» tre gonger og «gje» fire. Dessutan nytta han «gje» i omsetjingsoppgåva. Eg kunne ikkje sjå noko mønster i når han valde den eine forma framfor den andre.

Variablar innanfor verbböyinga (jamfør kapittel 6.4)

Den første variabelen på dette området var supinumsendinga i sterke verb. Som alle dei andre informantane nytta Fjordleif normrett -e i omsetjingsoppgåva, og han gjennomførte denne endinga heilt konsekvent i eksamensmappa òg.

Når det gjeld böymingsmönsteret for -ere-verb, gjekk Fjordleif i a-verbella og skreiv «reparerar» i omsetjingsoppgåva. I eksamensmappa, derimot, var han heilt konsekvent og nytta normrett e-verbböying for denne gruppa av verb. Her kan ein nok òg tenkje seg at grunnen rett og slett kan vere meir tidspress i den «testsituasjonen» eg utsette informantane for då dei skulle omsetje dei engelske setningane. Dessutan hadde dei ikkje ordbok tilgjengeleg, og böying som a-verb kan jo kallast det umarkerte mönsteret for linne verb, jamfør den grammatiske koden «v1» i *Nynorskordboka* – og dimed vere lett å ty til når ein ikkje har tid til å tenkje seg om.

Böyinga av dei verba som kan ha så kalla «blanda böying» har Fjordleif løyst på fleire måtar. I omsetjingsoppgåva nytta han e-verbböying i både presens og preteritum «speler – spelte», men i eksamensmappa fann eg mange døme på både a- og e-böying. I presens nytta han like ofte a-verbböying som e-verbböying (åtte tilfelle av kvar), og i dei få fortidsformene i tekstane fann eg òg både variantane. Likevel har han ingen tilfelle av at det same verbet har ulik böying i same verbtid, så han er konsekvent innanfor kvart verb. Det verbet som går att flest gonger, er «bruker», alltid böygd som e-verb i presens. Dei andre verba i denne gruppa har stort sett fått a-verbböying i presens, til dømes «klarar» og «skapar». I 2002-framlegget (s. 100) kan vi lese at «[i] Sogn og Fjordane [...] bruker alle informantane den blanda böyinga, altså typen *brukar – brukt*», men det ser ikkje ut til at Fjordleif naudsynleg følgjer talemålet sitt når han böyer desse verba.

Når det gjeld infinitivsending, var det ingen tvil å spore hjå Fjordleif. Han har nytta e-infinitiv heilt konsekvent, både i omsetjingsoppgåva og i heile eksamensmappa. Denne bruken høver godt med talemålet i Sunnfjord (2002-framlegget, s. 85) og dessutan med Fjordleifs eiga utsegn i intervjuet (jamfør kapittel 8.2).

Verbet «å hjelpe», som har sterkt böying på bokmål og linn böying på nynorsk, var ikkje brukt i eksamensmappa til Fjordleif. I omsetjingsoppgåva skreiv han det normstridige «hjalp», men

som eg alt har omtalt i kapittel 6.4, er det vanskeleg å vite kva grunnen kan vere – påverknad frå bokmål og/eller talemål.

I eksamensmappa var Fjordleif konsekvent med å samsvarsbøye sterke verb i predikativ stilling. Eg fann ni slike verbformer i mappa (der det var mogleg å sjå om dei var samsvarsbøygde eller ikkje), og alle hadde normrett bøyning. Med dei linne verba var Fjordleif mindre konsekvent, men her er det altså no valfritt om ein vil samsvarsbøye eller ikkje. Han har samsvarsbøygd linne verb litt oftare enn han ikkje har gjort det, men det ser ikkje ut til å vere noko mønster i vala. Interessant er det likevel at Fjordleif faktisk lét vere å samsvarsbøye det sterke verbet i omsetjingsoppgåva, sjølv om det var i strid med norma å nytte supinumsforma («breva blei lese»). Her kan ein nok skylde på ein stressa testsituasjon, i motsetnad til tilfellet var med mappetekstane.

Ordparet «blei/vart» var å sjå fleire stader i eksamensmappa. Fjordleif nytta både formene, men «vart» litt oftare enn «blei». I omsetjingsoppgåva skreiv han «blei». Riisenemnda meinte at «[b]li og verta skal reknast som to sjølvstendige verb som ein kan veksle mellom i ein og same tekst» (2012-innstillinger, s. 177), og det har definitivt Fjordleif hatt glede av. I tillegg til at både «blei» og «vart» er å finne fleire stader i eksamensmappa, finst òg formene «bli», «vert», «blir» og «blitt».

Variablar innanfor substantivbøyninga (jamfør kapittel 6.5)

Avvikande fleirtalsbøyning av høvesvis hankjønns- (-er/-ene) og hokjønnssubstantiv (-ar/-ane) i samsvar med tradisjonen, har vist seg å vere heller ukjend og dels på veg ut hjå mange yngre nynorskbrukarar (2002-framlegget, s. 60f.). Ut frå formvala sine fell Fjordleif klart i denne kategorien av nynorskbrukarar; han har nytta analogisk bøyning (altså i samsvar med hovudreglane) i staden for tradisjonell bøyning, både i hankjønn og i hokjønn. I omsetjingsoppgåva var dei to representantane for slike substantiv høvesvis «sekk» og «elv», og Fjordleif valde eit analogisk mønster for både to («elvene» og «sekkane»). I eksamensmappa fann eg ingen hokjønnsord i denne gruppa, men han har nytta to hankjønnsord som tradisjonelt har -er og -ene. For både desse to har han konsekvent nytta den nyare, analogiske bøyninga, nemleg «gongar» og «venar». Han har altså hatt god nytte av ei slik «forenkling for dei som treng nokre faste reglar når dei skal læra seg nynorsk» (2012-innstillinger, s. 102).

Den siste variabelen på dette området handla òg om tradisjonell versus analogisk bøyning. Dei tre inkjekjønnsorda «auge/auga», «hjarte/hjarta» og «øyre/øyra» har fått halde på både det tradisjonelle mønsteret (-a/-a/-o/-o) og (-e/-et/-e/-a) i 2012-rettskrivinga. Fjordleif nytta ingen av desse orda i eksamensmappa si, men i omsetjingsoppgåva nytta han fleirtalsformene «hjarter» og «øyra» i ubunden form – både i strid med norma både før og etter 2012. Å ville ha med ein -r for å markere fleirtal er eit kjent problem i inkjekjønn, medan forma «øyra» i ubunden form fleirtal truleg kan komme av slurv.

Variablar innanfor pronomen og determinativ (jamfør kapittel 6.6)

Andre person fleirtal av det personlege pronomenet verkar å vere ei evig kjelde til vanskar for mange nynorskbrukarar, og Riisenemnda skriv at «[f]ormene er vanskelege å læra både for hovudmåls- og sidemålselevar» (op.cit., s. 163). Eg fann ingen tilfelle av objektsforma i eksamensmappa til Fjordleif, men han har nytta subjektsforma fleire gonger – og er konsekvent med den normrette forma «de». I omsetjingsoppgåva, som altså hadde eit slags tidspress og blei gjort eit par år etter at han skreiv dei andre tekstane, nytta han feil form, nemleg «dykk» som subjekt (og objekt, etter norma). Den vesle forvirringa som kan sporast her, stemmer godt med dei tilhøva Riisenemnda peiker på.

Når det gjeld det possessive determinativet (òg i andre person fleirtal), fann eg ingen førekomstar i eksamensmappa, men i omsetjingsoppgåva nytta Fjordleif det normrette «dykkar».

Den siste variabelen i denne bolken var objektsforma av det personlege pronomenet i tredje person eintal hokjønn, der norma har både «henne» og «ho». Fjordleif skreiv «ho» både i omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa, sjølv om Riisenemnda nemner at «[å] skilja mellom ei subjektsform og ei objektsform i dette pronomenet er utbreidd [...] på Vestlandet» (op.cit., s. 162).

Variablar på ymse område (jamfør kapittel 6.7)

Dei to jamstilte preposisjonane «hos» og «hjå» var òg med i omsetjingsoppgåvene mine. Fjordleif skreiv «hos Anne» som omsetjing av «at Anne's», og dette valet fann eg att i eksamensmappa òg. I det materialet eg har, var altså Fjordleif konsekvent med å nytte «hos» framfor «hjå».

Når det gjeld bruken av -n- eller ikkje i ord som «uta(n)for», var han ikkje like konsekvent. I omsetjingsoppgåva skreiv han «utanfor», men i eksamensmappa fann eg både «innanfor» og «innafor», det siste i strid med norma etter 2012. I 2002-framlegget (s. 110) kan vi lese at dialektgrunnlaget for -an- er nokså lite, bortsett frå Sørvestlandet, men Riisenemnda valde altså likevel -an- som einaste lovlege form. Når Fjordleif skriv «innafor», kan det godt ha med talemålspåverknad å gjere. Dessutan stammar eksamensmappa frå tida like etter at reforma tredde i kraft, så «innafor» hadde den gongen vore ei lovleg form inntil sær nyleg.

Det aller siste fenomenet eg såg etter, var bruken av «anbeheitelse»-ord eller avløysarar for slike. Mange ord med desse affiksa er både lovlege og gjengse i nynorsk i dag, men mange har òg gode avløysarar som ein tilrår å bruke. Eg fann to tilfelle av moglege «an-ord» i eksamensmappa, der det eina hadde fått ein god erstattar («høve» for det tenkte «anledning») og det andre ikkje («anta»). I gruppa av moglege «be-ord» fann eg 30 førekommstar av totalt 10 leksem, der 20 av dei hadde fått gode avløysarar. Ord som «bevisst» og «bety» var nytta fleire gonger, medan til dømes «overtyde» (elleve tilfelle) og «meistre» (fem tilfelle) klart rådde grunnen framfor «overbevise» (null tilfelle) og «beherske» (eitt tilfelle). I gruppa av moglege «heit-ord» fann eg både «moglegheit» og «truverdigheit», og den einaste avløysaren eg kunne finne for slike, var «merksemrd» (to tilfelle). Eg fann ingen «else-ord» som ikkje hadde fått ein avløysar; dei tre aktuelle orda kunne vore «byrjing», «samband» og «omgivnad». I omsetjingsoppgåvene var det «be-orDET» som ikkje fekk nokon avløysar hjå Fjordleif, nemleg det normstridige «bekymra». Dei to -heit-kandidatane blei omsette med «røyndom» og «tryggleik». Funna kan tyde på at mange av avløysarane for slike ord er godt innarbeidde hjå Fjordleif, men han ser heller ikkje ut til å vere «allergisk» mot «anbeheitelse»-orda.

Oppsummering

Fjordleif er stø i delar av rettskrivinga, men ser ikkje ut til å ha noko sær høgt medvit om norma slik ho har vore sidan 2012. Han er konsekvent på ein del område, men samstundes finn eg ein god del inkonsekvens, noko som kan komme av både normuvisse og litt slurv. Når det gjeld grammatikk, får eg inntrykk av at han står seg meir på hovudreglane enn på tradisjonen, og slik høver han godt til karakteristikkane av yngre nynorskbrukarar. Samstundes er han til tider tradisjonell når det gjeld ordval og lydverk, noko som òg kjem til uttrykk i intervjuet (jamfør kapittel 8).

7.3 Fjordfrid

Nett som Fjordleif har Fjordfrid vakse opp i Førde i Sunnfjord. Ho starta året etter han på grunnskolelærarutdanninga, og eksamensmappa hennar er altså frå studieåret 2013/2014. I intervjuet framstod Fjordfrid som den absolutt mest medvitne nynorskbrukaren av dei tre informantane i denne delen av masterprosjektet, og ho knytte nynorsken nært opp til identitet. Om sin eigen dugleik i nynorsk rettskriving sa ho likevel at ho «kviler litt for mykje på at eg tenkjer at eg kan nynorsk og har skrive det heile livet». I refleksjonsnotatet skriv ho at ho «har valt ein nynorskvariant som ligg tett opp til talemålet mitt», og at ho «ikkje [har] opplevd det som særleg utfordrande å skrive mappetekstane på denne målforma [... s]idan eg har nynorsk som hovudmål».

I tillegg til refleksjonsnotatet har Fjordfrid valt ut ein eigenrefleksjon over motteken respons, ein elevtekstanalyse (skriven i samband med ein praksisperiode) og ein artikkel om barne- og ungdomslitteratur som dei tekstane som skulle vere grunnlag for vurderinga i emnet. Som eg gjorde med Fjordleif, kjem eg nedanfor til å gå gjennom funna frå desse fire tekstane, der eg har sett etter dei same variablane som i omsetjingsoppgåvene (jamfør kapittel 6) og jamfører mappefunna med formvala i omsetjingsoppgåva. Til slutt summerer eg opp funna mine og dei formvala Fjordfrid gjer.

Variablar innanfor lydverket (jamfør kapittel 6.3)

Fjordfrid er ikkje konsekvent når det gjeld kort eller lang vokal i ord som har valfri enkel eller dobbel m. I omsetjingsoppgåva skreiv ho «komme» i både tilfella, men i eksamensmappa har eg funne både «kome», «komme» og «barndommen». Både skrivemåtane har vore jamstilte både før og etter 2012-reforma, men nett for ordet «kom(m)e» er det forma med éin m som dominerer (2012-innstillinga, s. 69). Her har iallfall ikkje Fjordfrid landa på éi form, ut frå det tekstmaterialet eg har.

Nett som Fjordleif var Fjordfrid derimot heilt konsekvent i valet mellom «skule» og «skole». Både i omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa var «skule» heilt gjennomført, og ordet gjekk att seks gonger i mappa. Paret «sumar/sommar» var ikkje å finne i eksamensmappa, men i omsetjingsoppgåva skreiv ho «sommar», altså den minst konservative – og truleg den umarkerte – varianten.

I omsetjingsoppgåva skreiv Fjordfrid «ungar» i staden for «born» eller «barn», så eg fekk ikkje testa dette vokalparet der. I eksamensmappa fekk eg likevel eit godt inntrykk av vala hennar, for der var ordet nytta heile 18 gonger – 16 av dei med -a- som rotvokal. I dei to siste tilfella skreiv ho altså «born».

Rotvokalen i supinumsforma av «å skrive» baud ikkje på problem for Fjordfrid; ho skreiv «har skrive» i både omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa (fem tilfelle). Ho verkar altså å ha god kontroll på norma på det området.

I valet mellom dei jamstilte formene «gi» og «gje» var Fjordfrid meir konsekvent enn Fjordleif, men biletet er ikkje eintydig hjå ho heller. I eksamensmappa fann eg former frå «gi»-paradigmet tolv gonger og frå «gje»-paradigmet to. Ho nytta òg «gje» i omsetjingsoppgåva. I omsetjingsoppgåva var det infinitivsforma som var aktuell, og i dei to «gje»-tilfella eg fann i mappa, var det i samansetjinga «grunngjev» (altså presens).

Variablar innanfor verbböyinga (jamfør kapittel 6.4)

Den første variabelen på dette området var supinumsendinga for sterke verb. Fjordfrid var like trygg på norma som dei andre informantane her, og ho var heilt gjennomført i bruken av -e i supinum («har skrive» osb.), både i omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa.

Bøyingsmønsteret for -ere-verb fekk eg ikkje testa på Fjordfrid i omsetjingsoppgåva, sidan ho nytta verbet «fikse» i staden for «reparere» som eg hadde håpa på. I eksamensmappa var det derimot ingen tvil om at ho heldt styr på i kva bøyingsmønster desse verba høyrer heime. Ho nytta konsekvent e-verbböying, både i notid og fortid i alle tekstane i mappa. Difor var det artig å lese i mappa til Fjordfrid at medstudenten som skulle gje respons på ein av tekstane hennar, hadde peikt på at ho til dømes hadde «bøygd ’å sjokkere’ som ’sjokkerar’ i presens», og at «[f]leire av orda ho fann som eg hadde bøygd feil, er ord der eg er usikker på bøyingsmåten». Den konsekrente og normrette böyinga eg har funne i eksamensmappa, er altså resultatet av eit medvite arbeid med nett denne verbtypen.

Når det gjeld verba med mogleg blanda böying, var heller ikkje Fjordfrid konsekvent. Fjordleif var konsekvent om ein såg på kvar form av kvart enkelt verb, men Fjordfrid blandar heilt ned på det nivået. Det er likevel ein klar tendens til eit mønster med blanda böying, altså a-böying i notid og e-böying i fortid («spelar – spelte»). Av dei 19 tilfella eg finn av slike verb

i presens i eksamensmappa hennar, er 15 bøygde som a-verb. I preteritum (og supinum) er ni av tolv bøygde som e-verb. Biletet er ikkje eintydig, for eg har mellom anna funne umake par som «klarer/klarar» og «peiker/peika». I omsetjingsoppgåva hadde ikke Fjordfrid oppfatta skilnaden i tid som den engelske utgangssettninga la opp til, så eg fekk ikkje svar på anna enn presensforma der – og ho nytta «spelar». Som nemnt i delen om Fjordleif er mønsteret i talemålet i deira del av landet blanda bøyning, og tendensen hjå Fjordfrid stemmer iallfall med det.

Som infinitivsending har Fjordfrid gjennomført -e, både i eksamensmappa og i omsetjingsoppgåva. E-infinitiv høver som nemnt godt med talemålet i Sunnfjord, i tillegg til at Fjordfrid i intervjuet hevda at ho nytta e-infinitiv fast (jamfør kapittel 8.2).

Verbet «å hjelpe» var ikkje å finne i eksamensmappa til Fjordfrid heller. I omsetjingsoppgåva nytta ho (som Fjordleif) det normstridige «hjalp», trass i at ho generelt gav inntrykk av at ho var stødigere i norma enn Fjordleif. Som omtalt tidlegare er det vanskeleg å fastslå årsaka til dette normbrotet, ikkje minst sidan eg ikkje fann ordet meir enn éin gong.

Jamført med Fjordleif var Fjordfrid litt mindre trygg på samsvarsbøyning av sterke verb i predikativ stilling. I mappa fann eg elleve slike verbformer med normrett bøyning og to med manglande samsvarsbøyning. Tendensen var mindre tydeleg for dei linne verba. Ho samsvarsbøygde dei fleste av dei òg, men i så mykje som fem av tolv tilfelle lét ho det vere og nytta heller supinumsforma, slik norma òg gjev høve til. Eg har ikkje funne noko mønster i når ho har samsvarsbøygd dei linne verba og når ho ikkje har gjort det. I omsetjingsoppgåva samsvarsbøygde ho både det sterke og det linne verbet.

Fjordfrid er heilt konsekvent når det gjeld ordparet «blei/vart». Både i omsetjingsoppgåva og i heile eksamensmappa nyttar ho berre forma «vart» i preteritum. Mot dette konsekvente inntrykket står rett nok vala ho har gjort i infintiv, presens og supinum, for her fann eg både «bli», «vert» og «blitt». Som nemnt ovanfor er «bli» og «verte» no å rekne for to sjølvstendige leksem, og det skal vere mogleg å veksle fritt mellom dei – sjølv om nok mange stussar over ei slik blanding. Om ikkje anna har Fjordfrid iallfall tydelegvis valt seg ut «vart» som eineform i preteritum.

Variablar innanfor substantivbøyninga (jamfør kapittel 6.5)

Avvikande fleirtalsbøyning av høvesvis hankjønns- (-er/-ene) og hokjønnssubstantiv (-ar/-ane) i samsvar med tradisjonen, verka ikkje å liggje heilt «i blodet» hjå Fjordfrid heller, sjølv om ho viste teikn til å kjenne det gamle systemet – noko Fjordleif ikkje gjorde. I omsetjingsoppgåva valde ho rett nok analogisk bøyning av både «sekk» («sekkane») og «elv» («elvene»), men i eksamensmappa har eg funne døme på at ho har noko av det tradisjonelle systemet inne. Hokjønnsord med tradisjonell bøyning som avvik frå hovudregelen, var det ingen førekommstar av. Av hankjønnsord av same slaget, derimot, var det eitt ord som gjekk att i fleirtal, nemleg «gong». Tradisjonelt skal dette ordet bøyast med -er og -ene i fleirtal, og Fjordfrid har bøygda det slik fire av sju gonger. I dei tre siste tilfellene har ho likevel skrive «gongar» i samsvar med hovudregelen for hankjønnsbøyning. Som nemnt tidlegare skriv Riisenemnda at «[y]ngre språkbrukarar er i ferd med å mista dette skiljet», men dei nemner like fullt at -er og -ene i spesielt «gong» (og «stad») held seg godt (2012-innstillinga, s. 102). Fjordfrid er nok kjend med at den tradisjonelle bøyninga er «gonger», men i farten hender det visst at hovudregelen for hankjønn trer inn automatisk. For andre ord med den same historia verkar det ikkje som om det tradisjonelle mønsteret er kjent for Fjordfrid.

Ein annan substantivvariabel med ein akse frå tradisjonell til analogisk er dei tre inkjekjønnsorda i gruppa som blir bøygde som «auge/auga». Fjordleif strevde med å skrive rett her, men Fjordfrid har halde seg til analogisk bøyning i omsetjingsoppgåva («hjarte» og «øyre» i ubunden form fleirtal). I eksamensmappa fann eg dessutan eit døme på det tredje og siste ordet i denne gruppa, og der heldt ho seg til det same mønsteret, altså «auge» i ubunden form fleirtal. Om ein ser på alle normbrota dei 20 informantane mine gjorde på dette punktet i omsetjingsoppgåva, er det mest imponerande at Fjordfrid har vore konsekvent og innanfor norma.

Variablar innanfor pronomen og determinativ (jamfør kapittel 6.6)

Fjordfrid hadde ikkje nytta andre person fleirtal av det personlege pronomenet i nokon av tekstane i eksamensmappa. Dimed har eg berre omsetjingsoppgåva å halde meg til, men der følgte ho norma og tradisjonen og nytta «de» som subjektsform og «dykk» som objektsform. Fjordfrid kom elles inn på tematikken med «de/dykk/dokker» i intervjuet, så eg fekk inntrykk av at ho har kontroll på denne delen av formverket.

Som possessivt determinativ i andre person fleirtal nytta Fjordfrid det normrette og tradisjonelle «dykkar» i omsetjingsoppgåva, nett som Fjordleif gjorde. «Dykkar» høyrer i hop med pronomenformene «de» og «dykk», så normmedvitet her var upåklageleg.

Når det gjeld det personlege pronomenet i tredje person eintal hokjønn, skil Fjordfrid seg frå den andre fjordianaren. Ho nytta nemleg «henne» som objektsform, der Fjordleif skreiv «ho». Som nemnt tidlegare ligg både alternativa innanfor den gjeldande norma; sjølv om «inntrykket er at *ho* blir brukt stadig meir som objektsform», er «henne» heilt klart dominerande (op.cit., s. 162).

Variablar på ymse område (jamfør kapittel 6.7)

Som Fjordleif var Fjordfrid konsekvent med å nytte preposisjonen «hos» framfor «hjå», både i omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa. Det er få førekommstar av denne preposisjonen i det heile, men «hjå» er i allfall ikkje å sjå i nokon av tilfella.

Når det gjeld bruken av -n- eller ikkje i ord som «uta(n)for», heldt Fjordfrid seg heilt til norma. Både i omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa har ho nytta formene med -n-, som altså har vore den einaste normrette forma sidan 2012 – noko Fjordleif ikkje hadde fått like tydeleg med seg.

I valet mellom «anbeheitelse»-ord eller avløysarar for slike landa Fjordfrid som oftast på å nytte avløysarord. Av dei ni tilfella av moglege «an-ord» i eksamensmappa nytta ho «anerkjenne» og «antatt» i to, medan resten av dei potensielle bokmålismane på an- var erstatta av nynorske ord. Eg talde opp 28 potensielle «be-ord» i mappetekstane, og 22 av dei har fått nynorske avløysarar som «medviten», «omgrep» og «meistre». Dei to «be-orda» som gjekk att som bokmålismar, var «beskjed» og «behandling». Berre eitt av sju potensielle «heit-ord» stod utan avløysar i eksamensmappa, nemleg «moglegheit». Elles fann eg til dømes «heilskap» og «medvit» der ein kunne tenkt seg aktuelle bokmålismar på -heit. I gruppa av tenkte «else-ord» var det berre «skuffelse» som var å finne som bokmålisme i mappa, men eg fann fem tilfelle av avløysarord for slike, til dømes «kjensler» og «forståing». Det generelle inntrykket var altså at Fjordfrid føretrekte eit nokså tradisjonelt ordtilfang på dette området. I omsetjingsoppgåvene var Fjordfrid likevel «litt mindre nynorsk», for der skreiv ho både «bekymra» og «sikkerheita», noko som truleg kan ha med tidspress å gjere.

Oppsummering

Fjordfrid viser nokre små tendensar til å skrive ein litt meir tradisjonell nynorsk enn Fjordleif, og ho har færre normbrot. Ho er nok dessutan litt meir konsekvent enn han, sjølv om det absolutt ser ut til å vere både normuvisse og litt slurv hjå Fjordfrid òg. Ho nemner elles fleire gonger i intervjuet (jamfør kapittel 8) at ho kanskje har hatt lett for å kvile seg litt for mykje på det at ho er frå «nynorskland». I refleksjonsnotatet i eksamensmappa nemner ho òg at ho har sett pris på tekstarbeidet og perfeksjoneringa som mappeforma har gjeve høve til, og Fjordfrid er tvillaust den av dei tre informantane i denne delen som er den mest medvitne nynorskbrukaren.

7.4 Roglaug

Dei to første informantane i denne delen av oppgåva var altså frå Sogn og Fjordane. Roglaug, derimot, har vakse opp i Klepp kommune på Jæren. Ho starta på grunnskolelærarutdanninga i 2014, og eksamensmappa hennar er dimed den nyaste, nemleg frå studieåret 2014/2015. I intervjuet framsto Roglaug som særstak positiv til nynorsk, men samstundes såg ho på nynorsken som tettast knytt til Sogn og Fjordane og Sunnmøre reint språkleg. I refleksjonsnotatet sitt skriv ho at prosessen med eksamensmappa har utvikla både ordtilfanget og nynorskkompetansen hennar, sjølv om ho alltid har hatt nynorsk som hovudmål. Ho skriv dessutan at ho har lært «å utvikle setningar og bygge dei opp på nye måtar».

I tillegg til refleksjonsnotatet har Roglaug valt ut ei bokmelding, ei vurdering av bokmeldinga til ein medstudent og ein elevtekstanalyse (skriven i samband med ein praksisperiode) som dei tekstane som skulle vere grunnlag for vurderinga i emnet. Som med dei to andre informantane kjem eg på dei neste sidene til å gå gjennom dei same variablane som i omsetjingsoppgåvene (jamfør kapittel 6) og jamføre mappefunna med formvala der. Til slutt summerer eg opp funn og formval.

Variablar innanfor lydverket (jamfør kapittel 6.3)

Roglaug er heller ikkje konsekvent når det gjeld kort eller lang vokal i ord som har valfri enkel eller dobbel m. I dei to setningane der denne variabelen kjem fram i omsetjingsoppgåva, skrev ho faktisk «komme» i eitt tilfelle og «kome» i det andre. Ho har nytta både skrivemåtane i eksamensmappa òg, men absolutt flest med dobbel m (sju av åtte), noko som i allfall skulle

vere i tråd med talemålet ho har vakse opp med. Forma «ungdommar», som det er fleire førekomstar av, fell òg saman med mönsteret i «komme».

Som dei to andre var Roglaug heilt gjennomført i valet mellom «skule» og «skole». Ho har nytta «skule» konsekvent i både omsetjingsoppgåva og i eksamensmappa (åtte tilfelle). Heller ikkje Roglaug hadde hatt bruk for paret «sumar/sommar» i eksamensmappa, men som dei to andre nytta ho forma «sommar» i omsetjingsoppgåva.

I valet mellom -o- og -a- som rotvokal i fleirtal av «barn» var ikkje Roglaug konsekvent. I omsetjingsoppgåva skreiv ho den mest tradisjonelle forma «born», medan «barn» var nytta i tre av tre tilfelle i eksamensmappa. Den nyare forma ligg nok nærast talemålet til Roglaug, men valet hennar i omsetjingsoppgåva viser at ho kjenner til den tradisjonalle nynorskforma òg. Ein grunn til at ho har gjennomført «barn» i eksamensmappa, kan òg vere at tekstane der før endeleg levering blei lesne og kommenterte av ein person som har rådd ho til å halde seg til «barn».

Rotvokalen i supinumsforma av «å skrive» var like normrett hjå Roglaug som hjå Fjordfrid. I omsetjingsoppgåva skreiv ho «har skrive», og det same gjeld alle dei ni tilfellea av denne ordforma i eksamensmappa. Som Fjordfrid verkar Roglaug å ha god kontroll på norma på det området, og det var berre Fjordleif som viste teikn på noko anna i denne delen.

Roglaug er den av dei tre informantane i denne delen som var mest konsekvent i valet mellom dei jamstilte formene «gi» og «gje». Berre i eitt tilfelle i eksamensmappa har eg funne ei form frå «gi»-familien, nemleg ordet «utgiving». Ordet står i ein samanheng som kan tyde på at det er henta frå ei oppgåvetekst, og i så fall har ho sjølv vore heilt konsekvent. Elles har ho nemleg gjennomført «gje»-former både i mappa og i omsetjingsoppgåva.

Variablar innanfor verbböyinga (jamfør kapittel 6.4)

Som alle dei 19 andre informantane er Roglaug heilt konsekvent i å nytte -e som supinumsending for sterke verb. Ho skreiv «har skrive» i omsetjingsoppgåva, og denne endinga var gjennomført i heile eksamensmappa.

Til liks med Fjordfrid valde Roglaug eit anna verb enn «reparere» i omsetjingsoppgåva der tanken min var å sjå på bøyingsmönsteret for -ere-verb. Dimed hadde eg berre

eksamensmappa å gå ut frå, men inntrykket her var heilt klart: Roglaug nytta konsekvent e-verbbøyning av slike verb, nett slik norma krev. Somme av dei 20 informantane i den første delen braut norma her, men altså ikkje Roglaug. Dialektbakgrunnen hennar tilseier heller ikkje at slike verb skulle få a-verbbøyning.

For verba med mogleg blanda bøyning var det stor variasjon å finne hjå Roglaug – òg innanfor eitt og same verb, som det var hjå Fjordfrid. Det er kanskje mogleg å spore ein liten tendens til e-verbmønster på dei fleste (17 tilfelle av -er og 7 tilfelle av -te, jamført med høvesvis 8 -ar og 0 -a). Umake par som «skapar/skaper» og «brukar/bruker» gjer at biletet er nokså utydeleg, og normmedvitet på dette punktet verkar ikkje å vere særleg stort. Det som absolutt ikkje er å sjå i eksamensmappa, er eit reint a-verbmønster for slike verb. Som Fjordfrid hadde Roglaug berre teke med ei presensform («spelar») i omsetjingsoppgåva, så nett der blei eg ikkje så mykje klokare.

I intervjuet hevda Roglaug at ho heilt konsekvent nytta infinitiv på -a i skrift, ikkje minst sidan a-en høvde med talemålet hennar. I omsetjingsoppgåva blei dette inntrykket justert noko, for i både tilfella der nytta ho -e. I eksamensmappa fann eg totalt 39 infinitivar, og dei aller fleste (33) var skrivne med -e. Berre i dei siste seks nytta ho -a, noko som talemålet og utsegna hennar skulle tilseie. Det sterke innslaget av -e kan nok forklarast med den dominerande stillinga denne endinga har hatt i nynorsk dei siste åra (jamfør kapittel 6.4), men kanskje òg med bokmålspåverknad – der infinitiv på -e kan sjåast som ei slags samform eller tilnærningsform mellom dei to målformene.

Roglaug hadde nytta verbet «å hjelpe» éin gong i eksamensmappa si, der med den normrette presensforma «hjelper». I omsetjingsoppgåva skreiv ho òg «hjelper», sjølv om utgangssetninga la opp til ei preteritumsform. Om Roglaug ikkje nytta preteritumsforma i nokon av tilfella, tyder presensforma «hjelper» (med -er) likevel på eit fint bøyingsmønster for dette verbet, altså eit mønster i tråd med nynorsknorma.

Når det gjeld samsvarsbøyning av sterke verb i predikativ stilling, har Roglaug halde seg konsekvent innanfor norma. Alle dei åtte aktuelle sterke verba i eksamensmappa har fått full samsvarsbøyning, og det same gjeld det sterke verbet i omsetjingsoppgåva. Med dei linne verba har ho ikkje vore konsekvent, nett som dei to andre. Eg har funne like mange tilfelle der ho samsvarsbøyer dei linne verba som der ho ikkje gjer det. I omsetjingsoppgåva nytta ho

supinumsforma av det linne verbet («breva blei sendt»). Eg ser ikkje noko fast mønster for når ho vel å samsvarsbøye dei linne verba i predikativ stilling.

Roglaug følgjer i dei fleste tilfella sitt eige talemål når ho vel mellom «blei» og «vart». I sju tilfelle (pluss i omsetjingsoppgåva) har ho skrive «blei», medan «vart» berre er å finne éin gong i eksamensmappa. Likevel har eg funne fleire tilfelle av «vert» i mappa, attmed «bli», «blir» og «blitt».

Variablar innanfor substantivbøyninga (jamfør kapittel 6.5)

Avvikande fleirtalsbøyning av høvesvis hankjønns- (-er/-ene) og hokjønnssubstantiv (-ar/-ane) i samsvar med tradisjonen, verka ukjend for Roglaug om ein skulle dømme ut frå vala ho gjorde i omsetjingsoppgåva, der ho nytta dei analoge formene «elvene» og «sekkane» i tråd med hovudreglane. Likevel har eg funne eitt unntak, og det er bøyninga av hankjønnsordet «gong». Her har Roglaug gjennomført tradisjonell fleirtalsbøyning («gonger») i dei tre tilfella ordet er å finne. Som nemnt peiker Riisenemnda på nett det ordet som eit som faktisk har halde nokså godt på den tradisjonelle bøyninga, og Roglaug verkar å kjenne til nett den tradisjonen. Eg har ikkje funne andre ord som høyrer til i desse gruppene i eksamensmappa hennar.

Når det gjeld dei tre gamle «kroppsdelorda», finst det døme på alle tre i tekstmaterialet frå Roglaug, i ulike former. I omsetjingsoppgåva braut ho norma og skrev «hjarter» og «øyrer», altså den same «fleirtals-r-fella» som Fjordleif gjekk i. I eksamensmappa er det tredje av desse orda nytta fleire gonger, isolert sett på ein normrett måte, men ikkje når ein ser på dei saman. Ho har nemleg nytta den normrette eintalsforma «auget» og den normrette fleirtalsforma «augo». Både desse formene er altså innanfor norma, men dei kan ikkje kombinerast. Det er ikkje lett å forklare kombinasjonen «auget – augo» med talemålspåverknad heller: «På Sør-Vestlandet har *auga* og *øyra* tradisjonell form i eintal, men blir bøygde som hokjønnsord i fleirtal», skriv Riisenemnda (2012-innstillinga, s. 111).

Variablar innanfor pronomen og determinativ (jamfør kapittel 6.6)

Heller ikkje Roglaug hadde nytta andre person fleirtal av det personlege pronomenet i nokon av mappetekstane sine. I omsetjingsoppgåva skrev ho «de» både på subjektsplassen og objektsplassen (som den einaste av informantane). I intervjuet gav ho uttrykk for at ho hadde sansen for det nye alternativet «dokker», men at ho i allfall så langt ikkje hadde teke denne

forma i bruk. At ho har nytta subjektsforma òg som objektsform, høver med det Riisenemnda skriv om at «mange ikkje har ei slik deling i talemålet sitt», men samstundes er tendensen at «objektsforma tek over også subjektsplass» (op.cit., s. 163). At Roglaug faktisk vel subjektsforma, rimar altså korkje med den generelle tendensen eller med talemålet hennar.

Som possessivt determinativ i andre person fleirtal nytta Roglaug – som førdianarane – det normrette og tradisjonelle «dykkar» i omsetjingsoppgåva. Ordet var elles ikkje å finne i eksamensmappa hennar.

Når det gjeld det personlege pronomenet i tredje person eintal hokjønn, er det dei to kvinnelege informantane som skil seg frå Fjordleif. Både Roglaug og Fjordfrid har nytta «henne» som objektsform i omsetjingsoppgåva. I eksamensmappa til Roglaug har eg ikkje funne førekommstar av denne forma.

Variablar på ymse område (jamfør kapittel 6.7)

I motsetnad til dei to andre nytta Roglaug både «hos» og «hjå» i eksamensmappa si. Det er berre eitt tilfelle av kvar preposisjon, så noko mønster er vanskeleg å konstruere. I omsetjingsoppgåva omgjekk ho formuleringa, slik at eg ikkje har anna enn eksamensmappa å gå etter for denne variabelen.

Heller ikkje for variabelen som handla om -n- eller ikkje i ord som «inna(n)for», var det særleg mange døme å hente i tekstmaterialet frå Roglaug. I omsetjingsoppgåva skrev ho «utføre» der eg hadde venta meg «uta(n)for» (som omsetjing av preposisjonen i «outside the restaurant»), slik at eg ikkje fekk sett om ho ville valt ei form med eller utan -n-. I eksamensmappa har eg berre funne eitt tilfelle, nemleg «utanfor». Roglaug heldt seg altså innanfor 2012-rettskrivinga den eine gongen eit slikt ord blei brukt.

Det var færre døme på potensielle «anbeheitelse»-ord hjå Roglaug enn hjå dei to andre. Eg fann ingen moglege «an-ord», korkje bokmålismar eller avløysarar. Av dei potensielle «be-orda» hadde ho funne avløysarar for litt meir enn halvparten: Eg talde ni bokmålismar, til dømes «beskrive», og tolv nynorske avløysarar, til dømes «skildring» og «meistre». For dei seks «heit-orda» i mappa hadde ikkje Roglaug funne nokon erstattarar, og bokmålismar som «nysgjerrigkeit» og «heilheit» stod uavløyste. Til slutt fann eg fem potensielle «else-ord», der to av dei var erstatta med «skildring», medan dei tre andre (til dømes «følelse») hadde fått stå.

Roglaug ligg omrent i same området som Fjordleif når det gjeld slike bokmålismar og eventuelle avløysarar; ho har altså eit litt mindre tradisjonelt ordtilfang enn Fjordfrid på dette feltet – noko som for så vidt stemmer med det inntrykket dei to gav i intervjuet når det gjeld medvit om nynorsk uttrykksmåte.

Oppsummering

Roglaug er nok den av dei tre som gjer flest normbrot. Det kan iblant vere vanskeleg å sjå kva desse brota kjem av, men totalinntrykket av tekstmateriale og intervju er at ho ikkje har eit like godt teoretisk oversyn over nynorsken som dei to andre har. Som Fjordfrid peiker ho på at arbeidet med mappa har vore positivt for utviklinga av og medvit om nynorsken hennar, og i somme tilfelle er det Roglaug som er den mest konsekvente av dei tre. Ein kan sjå nokre små tendensar til talemål som rettesnor for formvala hennar, men ho seier sjølv at ho – som mange rogalendingar – først og fremst ser på det nynorske skriftspråket som ein representant for dialekten i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

Kapittel 8

Valfridomen i rettskrivinga – medvit og haldningar hjå nokre av informantane

8.1 Innleiing

Den siste hovuddelen av studien min har ein haldningskomponent i tillegg til sjølve kjennskapen til valfridomen innanfor nynorskrettskrivinga. Eg har valt ut nokre av informantane mine til eit gruppeintervju, der eg ønskte å få fram både kva dei kjenner til av valfridom innanfor 2012-normalen, og kva dei synest om ein slik valfridom – som brukarar av nynorsk og som framtidige norsklærarar.

Eg har tidlegare forklart korleis dei tre intervjuobjekta blei valde ut (jamfør kapittel 5.1), av både faglege og meir logistiske årsaker. Det er altså tale om dei same tre studentane som eg har sett på norskappene til (jamfør kapittel 7), alle studentar på grunnskolelærarstudiet ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Dei høyrer til kvart sitt studentkull og har difor ikkje komme like langt i studiet sitt, men dei har alle vore gjennom norskfaget på grunnskolelærarutdanninga – somme nyleg og somme for to–tre år sidan.

Som eg alt har nemnt i kapittel 7.1, har dei tre intervjuobjekta fått kvart sitt alias: Fjordleif (frå Førde i Sogn og Fjordane, 2012-kullet på grunnskolelærarstudiet ved HiOA), Fjordfrid (frå Førde, 2013-kullet) og Roglaug (frå Klepp i Rogaland, 2014-kullet).

Gangen i intervjuet

Eg intervjuja desse tre torsdag 3. mars 2016 frå ca. kl. 16.30 til ca. kl. 18.30. Intervjuet var lagt opp med seks hovudemne. Emna var drøfta med rettleiaren på førehand, og eg skisserte dei same emna i meldinga til Personvernombodet for forsking / Norsk samfunnsvitskapleg datateneste (NSD) om masterprosjektet mitt. Tanken bak eit gruppeintervju var at informantane skulle snakke mest mogleg fritt utan at eg blanda meg inn.

Eg innleidde kvar bolk med ei kort forklaring av spørsmålet/emnet, og så snakka dei tre seg imellom inntil samtalen døydde ut. Eg kom med oppfølgingsspørsmål dei gongene eg ønskte meg meir informasjon om det aktuelle emnet; elles gjekk eg vidare til eit nytt punkt. Alle tre

var aktive i samtalens heile vegen, og eg tykte eg fekk mykje ut av gruppeintervjuet trass i at eg hadde færre intervjuobjekt enn eg først hadde sett føre meg.

Transkribering og struktur

Eg tok opp heile samtalens med både telefon og diktafon for å sleppe å notere undervegs.

Etterpå transkriberte eg samtalens ord for ord. På dei neste sidene har eg freista å summere opp det som kom fram i intervjuet/samtalen – noko som direkte sitat, men det meste av innhaldet har eg valt å skrive som vanleg prosatekst for å strukturere informasjonen litt betre. Dei seks hovudpunktene eg ønskete å høyre kva informantane hadde å seie om, var

- a) kjennskap til valfridomen innanfor nynorsknormalen (8.2)
- b) haldningar til denne valfridomen (8.3)
- c) tankar om tilhøvet mellom nynorsk, talemål og bokmål (8.4)
- d) kjennskap til rettskrivingsendringane i 2012 (8.5)
- e) haldningar til det oppheva skiljet mellom hovudformer og sideformer (8.6)
- f) undervisning om valfridom og didaktikk i lærarutdanninga (8.7)

[8.2 Kjennskap til valfridomen innanfor nynorsknormalen](#)

Det første hovudemnet i intervjuet var kjennskap til valfridomen i nynorskrettskrivinga. Eg var ute etter rettskrivinga slik ho er i dag, og eg nytta *Nynorskordboka* på nett som døme på «fasit» for denne rettskrivinga. Før eg sette i gang praten, bad eg dei vente med haldningane til valfridomen til seinare i samtalens og berre konsentrere seg om kva slags valfridom som faktisk finst innanfor 2012-rettskrivinga.

Valfri infinitivsending

Førsteinntrykket var at ingen av informantane hadde særleg godt overblikk over valfridomen innanfor rettskrivinga. Likevel kom nokre viktige poeng fram monaleg snøgt. Det aller første – som kanskje er ein av dei viktigaste og mest grunnleggjande representantane for valfridomen – var infinitivsendingane -a og -e. Roglaug trekte fram denne valfridomen først, og ho nemnde roglandsbakgrunnen sin som grunn til at ho kom på nett det fenomenet først. «Eg er jo typisk 'a-infinitiv', [men] begge delar er jo lov», sa ho.

Som oppfølging spurde eg alle tre om kva infinitivsending dei nytta sjølve når dei skreiv nynorsk. Fjordfrid og Fjordleif frå Førde svarte -e, medan Roglaug frå Klepp svarte at ho nytta -a konsekvent» – altså tre formval som samsvarer med talemålet til kvar av informantane. Interessant er det då at alle tre nytta berre -e i omsetjingssetningane i del éin av masterprosjektet, nett som alle dei 17 andre informantane gjorde.

Sjølve systemet

Det første poenget Fjordfrid tok opp, hadde med sjølve systemet å gjere. Ho nemnde den oppryddinga som har vore i det gamle mangfaldet av hovudformer og sideformer: «Eg lurer på om det er litt færre valformer, men alle er sidestilte; det er ikkje nokon som er betre enn andre, viss det går an å seie.» Fjordleif fortalte at han på somme vis hadde «konvertert» til bokmål dei siste åra og ikkje følgt med så mykje på nynorsken, men nett det med innstramminga i 2012 hadde han òg fått med seg. «Det har blitt strengare med reforma i 2012, men eg kan ikkje seie at eg har forska noko særleg på ho», sa han. Roglaug kjende òg til systemendringa i 2012, men «kva som blei med reforma i 2012, og kva som var før, det veit eg ikkje».

I denne bolken spurde eg òg om dei tre nytta ordboka mykje. Alle tre svarte eit litt lattermildt – men like fullt tydeleg – «nei» på det spørsmålet. Ingen av dei kunne seie at dei slo opp mykje når dei skulle skrive nynorsk, trass i at alle tre fleire gonger i intervjuet uttrykte at dei var utrygge på norma.

Valfridom i ordtilfanget og lydverket

Fjordfrid peikte på at fleire nyare ord har komme inn i nynorskrettskrivinga, som følgje av talemålspåverknad. Ho nytta «korfor» (attmed «kvifor») og det nye andrepersonspronomenet «dokker» (attmed «de» og «dykk») som døme på ei slik utvikling. Sjølv om ho syntest det «var litt rart i begynnelsen, [...] er det veldig logisk med tanke på idealet ein vil ha i norsk skriftspråk, at det skal vere nært talemålet og lett å skrive».

Då samtalen døydde ut, trekte eg fram ordpar som «sitje», «liggje», «setje» og «leggje» vs. «sitte», «ligge», «sette» og «legge» som andre konkrete døme på valfridom innanfor den gjeldande rettskrivinga. Eg ville vite kva tankar dei tre hadde om desse formene og bruksområda deira. Her kom det fram fleire aksar som desse alternative skrivemåtane kunne klassifiserast etter.

Fjordleif kalla variantane med «-j-» for «meir romantiske» og «djupare», og han ville velje form ut frå kva slags tekst han skulle skrive. «Skulle eg skrive ei oppgåve på skulen, ville eg ha skrive 'sitte', men skulle eg ha skrive ein skjønnlitterær tekst, som er litt djupare kanskje, ville eg kanskje blitt endå meir nynorsk, gjort det litt meir romantisk», sa Fjordleif.

Fjordfrid nytta heller omgrepene «formell» og «uformell» om det same skiljet. «Viss eg skriv på Facebook, blir det 'sitte', medan viss eg skriv ein fagtekst på høgskulen, så er det 'sitje'», fortalte ho. Roglaug var til dels samd i inndelinga til Fjordfrid, men ho trekte òg inn omgrepene «konservativ» nynorsk. «Som unge lærte eg meg 'sitje' og [...] konservative måtar å skrive på, så det er gjerne det som sit igjen òg – så viss eg er veldig bevisst, bruker eg gjerne -j- i verbet», forklarte ho.

Oppsummering

Ingen av dei tre informantane verka som om dei hadde særleg høgt medvit om valfridomen innanfor nynorsknorma, men med framlegg frå meg til konkrete punkt å dsikutere hadde dei absolutt tankar om korleis dei sjølve nytta / ville nytte denne valfridomen. Eg har alt nemnt at dei prinsipielle, medvitne vala som kom fram i samtalene, ikkje alltid er å finne att i omsetjingssettingane (jamfør infinitivsendingane hjå Roglaug ovanfor). Eit anna interessant poeng er at alle tre såg føre seg at dei ville nytte ulike alternativ etter kva slags tekst dei skulle skrive – altså ikkje ta eitt formval og halde seg til det i all skriving (jamfør «sitje» vs. «sitte» ovanfor).

8.3 Haldningar til denne valfridomen

Det neste hovudemnet var kva haldninga informantane hadde til den valfridomen vi først hadde prøvd å få eit innblikk i. Eg bad dei her først uttale seg som nynorskbrukarar og medlemmer av det norske språksamfunnet, men gjerne òg som norsklærarar. Som døme på ein annan språkpolitikk enn den norske nemnde eg mellom andre Danmark og Storbritannia, som må kunne seiast å ha stabile og konservative rettskrivingar med mindre vekt på nærleik til talemålet. Oppgåva var altså å drøfte føremonar og ulemper med ei vid rettskriving som vi har i Noreg. Her var meiningane delte hjå intervjuobjekta mine.

Føremonar med ei vid norm med mykje valfridom

Fjordfrid meinte at valfridomen var naudsynt med grunngjevinga at «viss ein skal oppretthalde eit levande skriftspråk som folk vel å ta i bruk, samtidig som ein ønskjer at det skal vere talemålsnært, så er du nøydd til å ha valfridom». Ho sa òg at med det store dialektmangfaldet i Noreg må ein ha valfridom i skriftspråket «viss ein skal klare å bruke ei målform som er relativt nær eige talemål». Jamført med engelsk, som «har masse stumme bokstavar og konsonantklynger og sånne ting», er føremonen med norsk at det er «veldig lett å skrive – det er relativt lydrett [og ligg] nær det munnlege språket», sa Fjordfrid. Denne talemålsnærleiken veger opp for at valfridomen er stor, meinte ho. Samstundes peikte ho på at ein måtte finne ein balansegang, «ein slags middelveg som gjer at ein har valmoglegheiter, men ikkje druknar i dei». Det siste nikka dei to andre samtykkjande til.

Ulemper og utfordringar med ei vid norm

Fjordleif hevda at eit språk blei «sterkare» med strenge reglar. Innstramminga i 2012 var dimed til det gode, meinte han, ei innstramming som snudde utviklinga som hadde gått i ei retning der «meir og meir blei tillate, og [som] til slutt ville [ført til] eitt skriftspråk i Noreg». Innstramminga kunne ifølgje Fjordleif gjerne gått lenger, sidan «eit skriftspråk blir sterke dess strengare reglane er». Han trekte elles inn eit døme frå matematikkundervisninga då han sjølv gjekk på skolen, med læraren som ville vise mange ulike måtar å løyse ei likning på, noko som førte til at elevane blanda saman og ikkje fekk med seg nokon av måtane. «Det enda med at heile klassen fekk veldig därleg karakter i matte, og ein kan jo sjå føre seg at det blir noko av det same viss mykje er tillate innanfor skriving òg», sa Fjordleif.

Roglaug var langt på veg samd i resonnementet hans og meinte at det truleg var enklare å lære seg eit språk når «du har noko å forhalde deg til, noko fast». Ho trudde den stramme strukturen kunne vere ein av grunnane til at «[skriftleg] engelsk er så lett [å lære]».

Både Fjordfrid, som var mest positiv til valfridomen, og Roglaug og Fjordleif, som var meir skeptiske, fann saman då det det didaktiske aspektet kom på banen. «Eg trur jobben som norsklærar blir lettare dess strengare det er», sa Fjordleif, og dei to andre samtykte i den utsegna.

Nærleik til talemåla

Etter kvart kom samtalen på nytt inn på om argumentet om nærleik til talemåla kunne «forsvare» ei vid norm. Eg spurde om fjordingane ville kjenne seg heime i ein nynorsk som til dømes berre var basert på talemålet i Rogaland, eller om det ville vere naturleg for rogalendingen å nytte ein nynorsk som var basert på talemålet i Sogn og Fjordane. Litt overraskande for meg svarte alle tre at ein slik situasjon høyrdest heller uproblematisk ut. «Eg og fleire rogalendingar tenkjer jo at nynorsk *er* Sunnmøre og Sogn og Fjordane; for oss er det der nynorsken er», sa Roglaug. «Eg trur ikkje det hadde vore noko problem å setje dei rammene», meinte ho. Fjordleif trekte fram *talemålet* som det primære når det gjeld identitet då han sa at «skriftspråket mitt [ikkje blir] like nært knytt til dialekta, [...] men talemålet er meir identitetsnært enn skriftmålet».

Fjordfrid peikte på at mange skriv bokmål utan å ha ei bokmålsnær dialekt, «så det må jo kunne gå andre vegen òg [...] – å kunne skrive nynorsk utan å identifisere seg [...] med alle bøyinger og ordval». Ho sa òg at ho godt kunne «ha skrive nynorsk sjølv om nokon hadde bestemt at eg skulle skrive rogalandsvarianten», men «at det vil vere eit fortrinn å kunne finne att eigne ordval i skriftspråket». Sjølv om ho for eigen del ikkje såg noko stort problem i å snevre inn nynorsknorma til eit lite geografisk område, meinte ho altså at ei slik utvikling kunne gje færre nynorskbrukarar; «identifisering kan vere med på å oppretthalde talet på nynorskbrukarar». Ei geografisk snever nynorskrettskriving kunne føre til at folk som geografisk «har meir avstand, [kanskje vil] trekke seg unna», sa Fjordfrid.

Med «dokker» som døme på det motsette – at nynorsken blir utvida med fleire talemålsformer – trekte Roglaug fram det positive ved «fleire måtar å skrive nynorsk på». Ho framheva at når «du har både ’dykk’ og ’dokker’ som du kan skrive, vil jo fleire av dialektene på Vestlandet kjenne seg att». Fjordleif kom òg på banen då «dokker» kom opp att. Han sa at «de» og «dykk» var mellom «dei tinga som var mest fjerne for meg å skrive, [...] noko eg aldri sa eller brukte». Han tykte at «dokker» var «meir naturleg i forhold til talemålet mitt». Likevel svarte alle tre eit klart (og lattermildt) «nei» på spørsmål om dei hadde teke «dokker» i bruk i skrift.

Oppsummering

Særleg Fjordfrid såg klare føremonar med ei vid norm og såg det som ein føresetnad for å «oppretthalde eit levande skriftspråk som folk vel å ta i bruk». Ho trekte fram *identifisering* som eit argument for valfridom innanfor rettskrivinga. Dei to andre, kanskje særleg Fjordleif,

meinte at skriftspråket var meir fristilt frå talemålet til folk, og at ei stram norm utan ein slags geografisk valfridom burde vere mogleg å handtere for folk flest – ja, faktisk lettare å lære og ta i bruk. Dei tre var samde om at ei stram norm nok hadde store didaktiske føremonar, sjølv om dei òg såg det positive i at skriftspråket tok opp i seg lokale talemålsformer.

8.4 Tankar om tilhøvet mellom nynorsk, talemål og bokmål

«Tal dialekt, skriv nynorsk» var iallfall lenge eit motto og eit mantra for mårørsla. På ein litt annan kant har mange hevda at «alt er lov» i nynorsknorma. Med desse utsegnene som innleiingsstikkord ønskte eg i denne bolken å høyre meir om kva som påverkar kva i det norske språksamfunnet. Går utviklinga berre éin veg, slik at det berre er bokmålet som påverkar nynorsken, eller går det andre vegen òg? Og kor kjem talemåla inn i biletet?

Tilhøvet mellom nynorsk og bokmål

Fjordleif innleidde med at bokmålet, som det «mest dominerande av skriftspråka i Noreg [...] har mest makt». Likevel meinte han at «dei som verkeleg vil halde på nynorsken, har lyst til å distansere seg frå bokmål». Konklusjonen hans blei dimed at «ikkje nokon av dei har særleg stor påverknad på den andre». Fjordfrid trekte fram at systemet med valfridom ikkje var unikt for nynorsken, sjølv om det «er lett å seie at nynorsk er så vanskeleg». Ho peikte på at «du har det på bokmål òg, at det er valfridom, og at ein kan skrive på forskjellige måtar». Roglaug var inne på det same og sa at «bokmål har jo òg fått nye skrivemåtar, nye former som [...] begynner å gå mot talemål». Ei slik utvikling «hjelper for dei [altså bokmålsbrukarane] òg», hevda ho.

Nynorsken og dei norske talemåla

Alle dei tre intervjuobjekta kjem frå område med dialekter som kan kjenne seg godt att i nynorskrettskrivinga. Fjordleif sa at han alltid hadde «snakka tilnærma nynorsk», men at det å skrive nynorsk likevel «aldri [kom] naturleg til meg». Han fortalte at han ofte måtte «stå og tenkje grundig ’korleis skriv ein det på nynorsk?’». Roglaug kjende seg att i denne skildringa og sa at ho ofte måtte spørje seg sjølv «’er dette rett?’ når eg skriv nynorsk, sjølv om eg har jo òg mykje nynorske ord». Både Roglaug og Fjordleif fortalte om medstudentar og austlendingar generelt som ofte sa at dei som vestlendingar rett og slett «snakka nynorsk», men ingen av dei kjende seg heilt att i den påstanden. Roglaug tykte jamvel at «dykkar dialekt [Førde] er mykje meir nynorsk enn mi dialekt».

Fjordfrid var utan tvil den som kjende størst slektskap mellom eige talemål og skriftleg nynorsk. Ho peikte på at nett denne slektskapskjensla faktisk kunne vere ei ulempe for rettskrivinga hennar, at «eg kviler litt for mykje på at eg tenkjer at eg kan nynorsk». Ho fortalte at ho arbeidde som privatlærar for ei jente, og at jobben hadde gjeve ho nokre ahaopplevelingar om at ikkje alltid talemålet var ei trygg rettesnor for å halde seg innanfor norma. «Eg trur nok kanskje eg er litt for sjølvsikker på nynorsken av og til; eg reknar med at eg kan det, og så er det [noko] som går under radaren på meg», forklarte ho.

Fjordleif og Roglaug fortalte om ein nynorsktest dei hadde vore gjennom på grunnskolelærarstudiet, der ingen av dei hadde gjort det særleg godt – noko dei sjølve kopla til ein slags falsk tryggleik som kom av at dei hadde vakse opp med ei nynorsknær dialekt og med nynorsk som hovudmål. «Eg var ein av dei som skåra lågast der, trass i at eg var den einaste som hadde mykje erfaring med nynorsk», fortalte Fjordleif. «Eg var heilt lik sjølv», sa Roglaug, sjølv om «eg klarte liksom å komme meg gjennom».

Fjordfrid trekte inn Danmark som døme på eit språksamfunn «med stor avstand mellom talt og skrive språk». Ho såg føre seg store pedagogiske utfordringar i ein slik situasjon. «Når ein skal lære ungane å skrive, blir det 'du seier det slik, men du skriv det slik', og så er det milevise endringar [altså skilnader]», sa ho. Ho kalla skriftspråket «eit verktøy som ein skal bruke til å uttrykkje seg på», og då er det «fint at det er forståeleg for folk». Difor meinte ho at det var nyttig om dei som normerte skriftspråket, kunne «følgje litt med på endringane [i talemålet] for at ein skal ha eit skriftspråk som [...] er relevant og lett å bruke». Fjordfrid avgrensa likevel standpunktet ved å seie at sjølv om ein nok bør «ta inn munnlege former i skriftspråket», skal ein ikkje «putte inn alt mogleg slags talemål i skriftspråket».

Fjordleif sa at det som «er spennande, er jo kven sitt talemål ein skal ta inn i skriftspråket». Han nemnde dei mange innvandrarspråka som er i bruk i Noreg i dag, og at dei i så fall bør «bli tekne like mykje omsyn til» som anna talemål i Noreg. «Alt er lov», la Fjordfrid lattermildt til.

Oppsummering

Øg i denne bolken kom det fram at talemålsaspektet ved nynorsken kanskje ikkje var så sentralt for informantane mine som ein kunne tru. Sjølv om alle tre kjem frå det ein må kunne

kalle nynorske kjerneområde, hadde iallfall to av dei ei kjensle av at kjerneområdet var ein annan stad, medan den tredje (som dei to andre) opplevde at nynorsken ikkje alltid følgde talemålet hennar – sjølv om ho tydeleg hadde ein *nynorsk identitet*. Når det gjaldt tilhøvet mellom nynorsk og bokmål, trudde iallfall Fjordleif at dei to skriftspråka i dag ikkje påverka kvarandre særleg mykje, men at dei derimot stod godt og trygt på kvar sine bein. Roglaug og Fjordfrid peikte på eit faktum som nok ofte ikkje har komme så godt fram i det norske språkordskiftet, nemleg at bokmålet – nett som nynorsken – har stor valfridom, ikkje minst på grunn av talemålspåverknad.

8.5 Kjennskap til rettskrivingsendringane i 2012

I den neste bolken ville eg komme meir konkret inn på 2012-reforma og den nye nynorskrettskrivinga. Eg ville freiste å finne ut kva intervjuobjekta hadde fått med seg om dette temaet i lærarutdanninga, og dessutan om dei hadde fått med seg noko av ordskiftet som leidde fram til den endelege innstillinga frå Riisenemnda. Først bad eg dei nemne det dei kom på utan «hjelp», og etter kvart supplerte eg med stikkord om konkrete endringar som eg gjerne ville høyre om dei kjende til.

Ei strammare og klarare norm

«Det blei strengare – det er alt eg veit», byrja Fjordleif. Fjordfrid utdjupa innleiingsutsegna hans ved å skildre situasjonen før reforma. «Det var forskjellig status på ord; det blir litt slik 'litt nynorsk', 'meir nynorsk', 'mest nynorsk'», forklarte ho. «Var det ikkje slik før at det var nokre former ein kunne bruke i ein elevtekst, ein stil og slike ting, men ein kunne ikkje bruke dei om ein skulle skrive ei lærebok?» Men så i 2012 «reinska [ein] ut litt og rydda opp og slikt», slik at «alt kan brukast av det som er att», sa Fjordfrid.

Endringar i ordtilfang, morfologi og lydverk

Dei tre trekte fram fleire konkrete endringar som kom med 2012-reforma. «Vi fekk 'dokker'», sa Roglaug, «og '-i' i verb som 'kommi [...] er jo borte no». Då samtalen kom inn på endingane -lig vs. -leg, blei fleire av informantane usikre på kva som faktisk var rett innanfor norma. Eg forklarte at -leg blei eineform i 2012, og dei stussa på kor lurt eller rett det hadde vore. «Tek du bort -lig, går ein jo litt vekk frå dei dialektene ein ønskte å tilnærme seg på Vestlandet», sa Roglaug. «Det var sikkert fornuftig [å ta bort -lig], men eg hadde ikkje fått det med meg», sa Fjordfrid. «Eg trur kanskje eg skriv -lig», heldt ho fram, «men det høyrest jo ut

til – slik kanskje målet var – at ein går attende til kjerneområdet for nynorsken og vekk frå bokmålsområdet». Fjordleif, derimot, sa at han «har alltid skrive -leg som ending der, men har -lig i talemålet».

Eit par andre ordlagingsendingar som fekk praten i gang, var substantiveringssuffiks som -dom og -leik. Det var Fjordleif som trekte fram desse to som eit framhald av -leg/-lig-temaet. «Ein seier jo aldri det [ord på -dom og -leik]», hevda han, og dei to andre var samde. «'Fridom', for eksempel – det er sikkert nokon som seier det, men ikkje eg», heldt Fjordleif fram. Fjordfrid nemnde slike -dom/-leik-samansetjingar som ord ho faktisk måtte slå opp, og sa at «det må eg alltid finne ut av, korleis det skal skrivast». Eg ymta frampå om at mange av desse orda faktisk er godt etablerte i nynorsk, og iallfall Roglaug var samd eit stykke på veg; «det [fridom] *er* nynorsk», sa ho.

Eg nemnde eit par andre innstrammingar frå 2012, nemleg «høyre» (frå «høyre/høre»), «nokon» (frå «nokon/[noen]») og «hennar» (frå «hennar/[hennes]»). Både dei tidlegare sideformene «noen» og «hennes» og den tidlegare jamstilte forma «høre» verka framande for dei tre intervjuobjekta mine. «Eg les *Innsirkling* av Carl Frode Tiller, og han skriv 'høre' og 'noen' og slikt, men eg skjønte ikkje kvifor», sa Fjordfrid. «Eg syntest det var grådig rart», heldt ho fram, «men no skjønte eg det». Jamvel Fjordleif sa at han ville stussa om han «skulle rette ein elevtekst, og det stod 'noen' der». «'Nokon' og 'høyre' er så etablerte», hevda Roglaug.

Om tilhøvet mellom «hennar» og «hennes» var kommentarane dei same; ingen av dei tre kjende til at ein kunne skrive «hennes» fram til 2012. «For meg har det alltid vore 'hennar'», sa Fjordfrid. «Det er nok så markert nynorsk at 'slik er det berre'», meinte ho. Samstundes kom Fjordleif til å tenkje på «honom» og spurde korleis stoda var for den pronomenforma. «Eg tenkjer på veldig konservativ nynorsk, slik den eldre garden brukte før», sa Fjordfrid. «'Honom' tenkte eg som mest nynorsk av dei to orda», sa Fjordleif då eg fortalte at «honom» blei borte i 2012 og at «han» stod att aleine som objektsform. «Om eg skulle skrive skikkeleg romantisk nynorsk til nokon, då ville eg nytta 'honom'», heldt han fram. På spørsmål om dei (hadde) nytta «honom» sjølve, svarte alle tre nei.

Oppsummering

Eg fekk inntrykk av at informantane ikkje hadde noko stort overblikk over kva endringar som kom med 2012-reforma, men det er jo heller ikkje så rart sidan alle starta på lærarstudiet etter at reforma var eit faktum. At ein tidlegare hadde eit skilje mellom hovudformer og sideformer, var nokolunde kjent, men kva skiljet heilt konkret bestod i, var nok ikkje like klart. Alle tre tykte at «bokmålsnære» former som blei tekne ut i 2012, lét framande, og dei blei delvis overraska over at slike former hadde hatt plass i nynorskrettskrivinga i det heile. Det stemmer godt med eit av momenta Riisenemnda tok opp i samband med «hennar/[hennes]»-punktet: «'Hennes' har ikkje slått gjennom i skriftspråket, [og forma] bør derfor takast ut av norma», skreiv nemnda i vurderinga si (2012-innstillinga, s. 169).

[**8.6 Haldningar til det oppheva skiljet mellom hovudformer og sideformer**](#)

Fleire gonger tidlegare i intervjuet var vi inne på det gamle skiljet mellom hovudformer og sideformer. I denne delen av samtaLEN ville eg høyre kva informantane mine tykte om at skiljet blei borte med 2012-reforma. Eg bad dei her spesielt om å ta på seg «norsklærarhatta», altså trekke inn didaktiske føremonar eller ulemper ved at systemet med fleire nivå innanfor rettskrivinga ikkje er der lenger, og at alle formene som står i *Nynorskordboka*, i prinsippet er like gode.

Ikkje noko «nest best» og «best»

Fjordfrid opna med å seie at «det er betre med jamstilte former [...], at det ikkje skal vere noko 'nest best' og 'best'». Ho drog fram elevperspektivet og tykte at «det verkar så rart med dei klammeformene, at ein skulle gje elevane større valfridom, og så kjem dei opp på kanskje høgskolenivå, og så var det ikkje lov lenger». Fjordfrid meinte difor at det var «betre at det er jamstilte former og heller litt færre». Likevel tok både Fjordfrid og Fjordleif etterhald om at ingen av dei hadde undervist i nynorsk enno, utanom ein privatelev kvar.

Konsekvens og nærliek til talemålet

Alle dei tre intervjuobjekta peikte på kor viktig det var å vere konsekvent når ein har eit system som har monaleg stor valfridom, og som ikkje deler inn formene i noko «A-lag» og «B-lag». Fjordfrid sa at «som lærar trur eg noko av det luraste ein kan gjere, er å vere konsekvent sjølv, at ein er konsekvent i måten ein skriv på i oppgåver og på tavla og slikt». Ein slik konsekvenstanke ville ho òg trenre opp hjå elevane, «at dei skal velje seg éi form og

køyre på med denne». Roglaug såg føre seg at elevane kunne nytte talemålet sitt som ei god rettesnor når dei skulle freiste å vere konsekvente i skrivinga. Ho ville spurt dei om «kva former kan du bruke som minner mest om di dialekt, om det du snakkar» for å «prøve å ha fokus på det [å hugse kva former dei har valt]».

Fjordleif tykte òg at noko slikt kunne vere ein god strategi – òg om elevane ikkje hadde ei nynorsknær dialekt sjølve. I så fall meinte han at læraren kunne tenkje på at «dei fleste [elevane] har vel kjennskap til, eller veit om, nokon som snakkar vestlandsk på ein eller annan måte» – og så oppmode elevane til å «tenk[je] på den personen når du skriv nynorsk, og hald deg konsekvent til ho eller han». Fjordleif trekte òg fram eit døme frå ein situasjon der han hadde vore privatlærar for ein kjenning som skulle ta opp att fag for å komme inn på eit studium. Den gongen «gjekk [dei] gjennom språket hans og valde alle dei formene som var nærmast hans dialekt». På eksamen kunne han så «spørje seg 'korleis seier eg det sjølv?', [...] og det funka for han». Fjordfrid hadde gjort noko liknande med privateleven sin. «Vi har sett på ordklasse for ordklasse», sa ho, og «ein kan kanskje på den måten finne systematiske likskapar eller skilnader mellom eige talemål og nynorsken og hovudmålet».

Mogning og sjølvstende hjå elevane

Fjordfrid var ikkje sikker på om det var lurt å presentere elevane for heile den store valfridomen dei første åra med nynorskopplæring. Ho sa at «om ein skal [...] seie at 'her er all valfridomen', trur eg det blir vanskelegare». Ho trudde òg at ho «som lærar [...] ville valt meg éin variant – ikkje sagt til elevane 'om du ikkje skriv som meg, er det feil', men at ein oppmodar elevane til å vere konsekvente». Ikkje minst for elevar utanom kjerneområda kunne valfridomen vere utfordrande, meinte ho. «Når vi introduserer nynorsk for første gong for ein elev i Oslo, er det kanskje meir naudsynt å putte det i fanget på dei med 'skriv slik!」», formulerte ho det.

Etter kvart som tida gjekk og elevane blei meir røynde med å skrive nynorsk, tykte Fjordfrid at ein som lærar kunne komme meir inn på valfridomen med elevane. «Etter kvart som dei blir meir sjølvsikre og i stand til å vurdere meir på eiga hand, og litt meir stødige i skrivemåten, bør det jo vere mogleg å spørje kva dei er mest komfortable med, eller kva dei synest er enklast å hugse [...], og så vel dei sin eigen stil derfrå», sa ho. «Men utgangspunkt i talemål trur eg er bra», heldt Fjordfrid fram.

Oppsummering

Ingen av informantane verka som dei ønskte seg attende til eit system med hovudformer og sideformer, men alle var opptekne av at eit system med stor valfridom og eit stort tilfang av jamstilte former sette store krav til konsekvens hjå både lærarar og elevar. Alle såg føre seg at det måtte vere eit godt didaktisk grep å oppmode elevane til å følgje trekk i talemålet sitt for å freiste å vere så konsekvente som mogleg innanfor denne valfridomen. For elevar som av geografiske årsaker kanskje ikkje like lett kunne stø seg til talemålet sitt, var særleg Fjordfrid inne på at dei i starten ikkje naudsynleg måtte introduserast for heile spekteret av valformer, men heller få eit breiare inntrykk meir i drypp.

[**8.7 Undervisning om valfridom og didaktikk i lærarutdanninga**](#)

Den siste delen av gruppeintervjuet handla om kva informantane hadde fått med seg om desse emna i norskundervisninga på grunnskolelærarstudiet. Eg ønskte å høyre meir om det faktisk hadde vore noko særleg snakk om valfridomen innanfor rettskrivinga, og om korleis ein som norsklærar handterer denne valfridomen i ein undervisningssituasjon. Eg har skrive litt om dette temaet tidlegare i masteroppgåva (jamfør kapittel 5.2), men i denne bolken handlar det altså om kva informantane sjølve hugsa frå studiet.

Valfrie nynorskkurs

Alle dei tre informantane var inne på at dei hadde fått tilbod om nynorskkurs, men dei hadde inntrykk av at kursa var mest for dei som hadde bokmål som hovudmål. Berre Roglaug (som jo òg hadde norskemna friskast i minne) hugsa at ho hadde vore på eit slikt kurs, og sa at «det var nokre raske kurs, og så skulle du skrive fire tekstar på nynorsk, og dei skulle vere fine». Fjordleif meinte at han hadde droppa kurset; «det var jo mi dialekt», hadde han tenkt. Roglaug meinte at kurset «helst [var] for at vi skal kunne det sjølve, men lite didaktisk – korleis skal ein lære det best bort».

Lite nynorskkdidaktikk

Både Fjordfrid og Fjordleif samtykte med Roglaug i at det hadde vore lite didaktikk som var særleg retta mot nynorsk. «Vi hadde jo mykje grammatikk og slikt, men alt det var jo på bokmål», sa Fjordleif. «Døma var frå bokmål; det var ingen nynorskord som blei tekne inn der», heldt han fram. Nynorsk grammatikkdidaktikk var «iallfall ikkje [tema] i

kjerneundervisninga, men det var jo dei kursa som dei heldt, som eg ikkje melde meg på», mintest han.

Roglaug og Fjordfrid trekte særskilt fram éin av lærarane som hadde lagt vekt på grammatikken i nynorsktimane. Dessutan hugsa dei både «ein veldig viktig type» frå Noregs Mållag som hadde førelese om «korleis ein skal skrive forskjellige ting», som Fjordfrid formulerte det. Dei fekk «eit tjukt hefte med reglar som eg putta inn i permien min og skal ta fram att når eg skal byrje å undervise sjølv», sa ho.

«Eg kan ikkje hugse så mykje sjølv heller, om korleis vi lærte noko didaktisk om grammatikk», nemnde Fjordfrid elles. «Ikkje slik ’her har du eit undervisningsopplegg om a- og e-endingar’ – det fekk vi ikkje», sa ho. Fjordleif supplerte med at «det var lite fokus på språkreforma, men mykje fokus på nynorsk sidan mange berre hadde eit forhold til nynorsk frå vidaregåande og ungdomsskolen».

Oppsummering

Det kom tydeleg fram at informantane sakna ein nynorskspesifikk didaktikkkomponent i lærarstudiet sitt. Nynorskdelen av norskundervisninga verka å ha som hovudmål at studentane som hadde bokmål som hovudmål – sjølvsagt den suverent største gruppa av studentar – skulle lære seg nynorsk høveleg godt sjølve. Ifølgje informantane var grammatikkundervisninga berre bokmålsbasert. Alle tre var samde om at nynorskdelen av grunnskolelærarstudiet deira hadde handla meir om å lære seg nynorsk enn å lære seg å lære bort nynorsk.

Kapittel 9

Oppsummering og avslutning

I dette arbeidet har eg først og fremst granska formval, normkunnskap og normhaldningar hjå eit utval av lærarstudentar i Trondheim og Oslo. Eg har nytta metodar som spørjeskjema, dokumentanalyse og intervju, og med ei slik triangulering har eg vonleg fått eit litt klarare bilet av dei tre hovudinformantane enn av dei andre informantane som berre fylte ut spørjeskjemaet. I tillegg til å presentere og analysere funna frå desse undersøkingane og jamføre somme av dei med skylde granskningar og annan aktuell litteratur, har eg i denne oppgåva greidd ut om normomgrepet generelt og om den (ny-)norske språknormeringshistoria spesielt.

9.1 Forskingsspørsmåla

I innleiinga og i metodekapittelet (kapittel 1 og 4) gjorde eg greie for forskingsspørsmåla som har vore utgangspunktet for studien min. Som nemnt har eg delt dei i tre hovudspørsmål:

- Korleis ser nynorsken til lærarstudentar med nynorskbakgrunn i Oslo og Trondheim ut?
- Kva viser formvala deira om normkunnskap og normmedvit?
- Kva haldningar har dei til den gjeldande nynorsknorma?

Nedanfor vil eg kort summere opp det eg har komme fram til innanfor kvart av desse forskingsspørsmåla. Eg viser elles til analysane i dei aktuelle kapitla.

Forma på nynorsken til informantane (jamfør kapittel 6 og 7)

Eg har først og fremst sett på reine normbrot og på formval innanfor valfridomen. Inntrykket frå fleire av dei variablane eg nytta for å granske den konkrete skriftlege nynorsken deira, var at det var vanskeleg å sjå noko mønster i formvala – både internt hjå kvar informant og i jamføring av informantane. Mange av informantane gjorde fleire normbrot enn ein kunne håpe, men sjølv om fleire av normbrota kom i liknande samanhengar, kunne brota vere av ulik karakter og vanskelege å systematisere og analysere som symptom på eitt og same fenomen. Døme på dette dilemmaet kan vere talrike forsøk (og manglande forsøk) på samsvarsbøyning av perfektum partisipp i predikativ stilling eller ulike hybridvariantar i bøyingsmønsteret for

ord som «auge/auga». Hjå dei tre hovudinformantane kunne eg granske konsekvensen nærmare, ved å sjå på alle tekstane i eksamensmappene deira. Alle glepp på konsekvensen frå tid til anna, og det hender òg her at det er vanskeleg å oppdage noko mønster i normbrota.

Normkunnskap og normmedvit hjå informantane (jamfør kapittel 6, 7 og 8)

Det generelle inntrykket frå analysen av spørjeskjema og eksamensmappene var at korkje normkunnskapen eller normmedvitet var heilt i toppsjiktet. Somme av dei normbrota eg finn, er nokså elementære – feil som det burde vere mogleg å luke ut utan altfor store vanskar.

Mangelen på konsekvens, som eg i allfall har sett tendensar til, er òg noko som burde kunne betrast med eit litt høgare medvit om norma. Gjennom intervjuet fekk eg elles eit inntrykk av at nynorskundervisninga kjendest som om ho mest var tilpassa dei studentane som var vane med bokmål som hovudmål, og at studentane med nynorskbakgrunn iblant melde seg litt ut. Fjordfrid, som har bidrige med tittelen på denne oppgåva, peikte på at det kunne vere litt for lett å lene seg på at ein hadde nynorsk «i blodet» frå oppveksten. Det er ei utsegn eg har sans for – òg etter å ha lese refleksjonsnotata til hovudinformantane der det mellom anna står korleis studentar med bokmålsbakgrunn har gjeve respons på tekstane til «nynorskingane». Når det gjeld 2012-rettskrivinga spesielt, kjende hovudinformantane lite til detaljane i ho og endringane som kom det året, men dei kunne peike på nokre få enkeltmoment. Eit siste poeng er at ingen av hovudinformantane sa at dei nytta ordbok i noka særleg grad. Kjelda mi ved HiST/NTNU nemnde ordlisteøkter ved studiet der, men sidan eg ikkje har intervjuat studentar i Trondheim, kan eg ikkje seie noko om desse øktene har auka ordlistebruken hjå studentane.

Haldningar til norma (jamfør kapittel 8)

Her står eg meg på intervjuet med hovudinformantane, der temaet i denne samanhengen først og fremst var valfridomen og det oppheva skiljet mellom hovudformer og sideformer. Alle dei tre verka å vere nøgde med at ein i 2012 fjerna statusskilnaden mellom ulike former, og at alle former no anten er «heilt inne» eller «heilt ute». Eit argument var at det ville vere klønnete og forvirrande om former elevane hadde lært på skolen, brått ikkje var gangbare når dei same individua kom vidare inn i høgare utdanning eller i arbeidslivet, til dømes i statstenesta. Alle var likevel samde om at valfridomen innanfor rettskrivinga – som nok har blitt større etter 2012 for dei som tidlegare måtte halde seg til hovudformene – inneber større krav til konsekvens hjå både lærarar og elevar. Dei sakna meir didaktikkundervisning på dette området i lærarutdanninga, men såg føre seg at det kunne vere eit godt grep å be elevane stø seg på eige talemål i strevet med å vere konsekvente. Dei tre hadde elles nokså ulikt syn på

kor stor valfridomen ideelt sett burde vere, alt frå ei monaleg stram norm til ei vid norm der mange kunne finne att sine eigne former. Alle var likevel samde om at ei stram norm kunne ha store didaktiske føremonar, sjølv om dei til dels var positive til lokale talemålsformer i skriftspråket.

9.2 Avsluttande kommentarar

Sjølv om studien min definitivt er av meir kvalitativ enn kvantitativ karakter, trur og håpar eg somme av resultata kan vere overførbare til lærarstudentar andre stader, og at funna dimed kan vere med og bidra til å gjere nynorskdelan av lærarutdanningane endå betre. I nokas grad kan kanskje funna òg vere relevante for det arbeidet studentane sjølve skal inn i som norsklærarar om nokre år.

Det har vore særskilt interessant for meg å få innblikk i korleis lærarstudentane «mine» skriv nynorsk, og ikkje minst å få innblikk i tankane og haldningane deira når det gjeld nynorsknorma og valfridomen innanfor norma. Alle som har delteke, har vore positive til prosjektet – for å sitere ein av hovudinformantane på veg inn til intervjuet: «Alt for nynorsken!»

Hovudinformantane har dessutan vist ekstra interesse for temaet etter kvart som dei har fått vite meir om dei ulike delane av prosjektet. Denne velvillige og interesserte haldninga har gjort det mykje lettare for meg å komme i mål med arbeidet mitt, og vonleg kan informantane sjølve ha litt nytte av det eg har peikt på.

Litteraturliste

- Akselberg, G., Mæhlum, B., Røyneland, U. & Sandøy, H. (2008). *Språkmøte. Innføring i sosiolinguistik* (2. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk.
- Brunstad, E. (2000). Språknormer som forskingsobjekt. Refleksjonar kring språknormomgrepet og språkforskinga. I: R.B. Brodersen & T. Kinn (Red.), *Språkvitskap og vitskapsteori. Ti nye vitskapsteoretiske innlegg* (s. 46–68). Larvik: Ariadne forlag.
- Christoffersen, L., Johannessen, A. & Tufte, P.A. (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Christophersen, K.-A. (2002). Metaanalyse: Syntesedanning av forskningsresultater. I: T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 287–321). Oslo: Unipub forlag.
- Engelstad, F., Selle, P. & Østerud, Ø. (2003). *Makten og demokratiet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Faarlund, J.T. (1998). Ny læreboknormal for nynorsk. *Språknytt, 2008* (1), s. 1–3.
- Haugen, E. (1963). Konstruksjon og rekonstruksjon. I: M. Myhren (Red.), *Ei bok om Ivar Aasen. Språkgranskaren og målreisaren* (1975-utg., s. 159–183). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Haugen, E. (1968). *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hegge, P.E. (2012, 29. desember). Sammentreff. *Aftenposten*. Henta frå <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4869>
- Hellevik, A. & Lundeby, E. (1964). *Skriftspråk i utvikling. Tiårsskrift for Norsk språknemnd 1952–1962*. Oslo: Cappelen.

Hernes, R. (2012). Bokmål eller nynorsk – er det spørsmålet? Ei gransking av «den nynorske lekkasjen» hjå lærarstudentar. *Maal og Minne*, 2012 (2), s. 56–90.

Jansson, B.K. (1999). *Fri til å velje? Ei undersøking av hossen valfridommen i skriftnormalane blir tematisert i den obligatoriske delen av norskfaget i allmennlærarutdanninga*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Kirke- og Undervisningsdepartementet (1938). *Ny rettskriving 1938. Kirke- og Undervisningsdepartementets foredrag og innstilling om rettskrivingsreformen*. Oslo: Kirke- og Undervisningsdepartementet.
(kalla 1938-innstillinga i oppgåva)

Kvernbeck, T. (2002). Vitenskapsteoretiske perspektiver. I: T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 19–78). Oslo: Unipub forlag.

Lund, T. (2002). Metodologiske prinsipper og referanserammer. I: T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 79–123). Oslo: Unipub forlag.

Lund, T. (2002). Generaliseringsproblematikk. I: T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 125–140). Oslo: Unipub forlag.

Melby, G. (2008). Språk og symbolsk makt i *Team Antonsen. Målbryting*, 2008 (9), s. 35–68.

Nordhagen, J. (2006). *Nynorsk som sidemål i skolen – en undersøkelse av allmennlærerstudenters personlige og yrkesprofessionelle holdninger*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Omdal, H. (2004). *Språknormering – med mål i sikte? Om ymse effektar av norsk språknormering i 100 år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Postholm, M.B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Riisenemnda/Språkrådet (2011). *Ny rettskriving for 2000-talet. Innstilling til ny rettskriving for det nynorske skriftmålet*. Oslo: Språkrådet.

(kalla 2012-innstillinga i oppgåva)

Rødningen, D. (2000). Nærskylde skriftspråk i kontakt. Interferensproblem og normering i norsk, sett i lys av ei undersøking om språkskifte i Ottadalen. *Maal og Minne, 2000* (1), s. 65–84.

Sandøynemnda / Norsk språkråd (2002). *Nynorskrettskrivinga. Utgreiing om og framlegg til revisjon av rettskrivinga i nynorsk*. Oslo: Norsk språkråd.

(kalla 2002-framlegget i oppgåva)

Sandøy, H. (2003). Den norske normeringssirkelen. I: H. Omdal & R. Rørstad (Red.), *Forskingsserien: Krefter og motkrefter i språknormeringa*. Kristiansand: Høgskolen i Agder.

Skjøng, S. & Vederhus, I. (2008). «Gira på å skrive nynorsk i år». Mappeskriving og nynorsklæring. Henta frå

<http://www.nynorsksenteret.no/img/nsfno/KronikkSkjøngVederhus.pdf>

Språkrådet (2012, 1. august). Minigrammatikk. Henta frå

<http://elevrom.sprakradet.no/skolen/minigrammatikk>

Venås, K. (1967). *Sterke verb i norske målføre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Venås, K. (1992). *I Aasens fotefar – Marius Hægstad*. Oslo: Novus.

Vikør, L.S. (1994). *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis* (2. utg.). Oslo: Novus.

Vikør, L.S. (1998). Rettskrivingsreformer i nynorsk i dette hundreåret. *Språknytt, 1998* (1), s. 4–6.

Vikør, L.S. (2002). Utviklinga i nynorsk 1950–2000. *Språknytt, 2002* (3–4), s. 6–9.

Åndsverk. (2016). I: *Norsk Ordboks nynorskkorpus*. Henta frå
http://no2014.uio.no/korpuset/conc_enkeltsok.htm

Åndsverk. (2012). I: *Nynorskordboka*. Henta frå <http://www.nynorskordboka.uio.no>

Aanes, A. (2011). *Forvirring eller frigjering. Didaktikk og valfridom i nynorsk. Ei gransking av kjennskap og haldningar til valfridom ved fire vidaregåande skular i Møre og Romsdal.* Volda: Høgskulen i Volda.